

TC.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
BASIN EKONOMİSİ VE İŞLETMECİLİĞİ
BİLİMDALI

24 OCAK KARARLARI'NIN ARDINDAN, TÜRK MEDYA
SEKTÖRÜNDE DEĞİŞEN MÜLKİYET YAPILARI VE İKTİDAR İLİŞKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Aysun Eyrek

İstanbul, 2009

TC.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
BASIN EKONOMİSİ VE İŞLETMECİLİĞİ
BİLİMDALI

24 OCAK KARARLARI'NIN ARDINDAN, TÜRK MEDYA
SEKTÖRÜNDE DEĞİŞEN MÜLKİYET YAPILARI VE İKTİDAR İLİŞKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Aysun Eyrek

Danışman: Prof.Dr. Semra Atılgan

İstanbul, 2009

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLETİŞİM BİLİMLERİ Anabilim Dalı BASIN EKONOMİSİ VE İŞLETMECİLİĞİ
Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi AYSUN EYREK nın 24 OCAK KARARLARININ
ARDINDAN, TÜRK MEDYA SEKTÖRÜNDE DEĞİŞEN MÜLKİYET
YAPILARI VE İKTİDAR İLİŞKİSİ adlı tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim Kurulunun
16.07.2009 tarih ve 2009-12/34 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından
oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

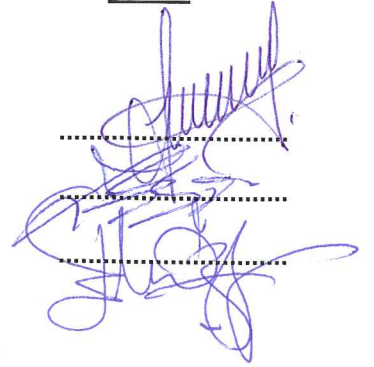
İmzası

Tez Savunma Tarihi : 10.09.2009

1) Tez Danışmanı : PROF. DR. SEMRA ATILGAN

2) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. ZEYNEP YELDA KABAN KADIOĞLU

3) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. EBRU ÖZGEN

ÖNSÖZ

1980 yılında alınan ve tarihe "24 Ocak Kararları" olarak geçen, neo-liberal ekonomi politikalarının uygulamaya koyulması ile medya sektöründe mülkiyet ve buna bağlı olarak gelişen sektördeki ekonomik iktidar yapılarında değişiklikler yaşanmasına sebep olmuştur.

Bu yapısal değişimin medya sektörü ürünleri olan gazete, televizyon, dergi vb. üzerindeki etkilerinin anlaşılması için sektörün yapısal olarak bilinmesi gereklidir. Bu çalışma, medya araştırmalarına ışık tutması bakımından önemli görülmektedir.

Çalışma konusu seçiminde beni özgür bırakarak gerekli yerlerde uyarıları ile çalışmaya yön veren sevgili tez danışmanım ve hocam Prof. Dr. Semra Atılğan'a, hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet Şevket Sayılğan'a, eserleri ve fikirleri ile çalışmaya ilham veren Yrd. Doç. Dr. Gülseren Adaklı, Doç. Dr. Beybin Kejanlıoğlu ve Prof. Dr. Ünsal Oskay'a, yüksek lisansa girişimde beni destekleyen Yrd.Doç. Dr. Sinan Alçın'a, Yrd. Doç. Dr. Umut Koç'a, çalışmada gerekli destek ve yardımı sağlayan Selda Ersoy'a, manevi desteklerinden dolayı Yasemin Zar ve Saray Zar'a, değerli iş arkadaşlarım Nezahat Yayıcı, Ayten Kılınc, Barış Yüksekbaş'a ve bugüne kadar maddi, manevi desteği hiçbir zaman benden esirgemeyen babam Kazım, annem Zekiye ve kardeşim Alev Eyrek'e sonsuz teşekkür eder, çalışmanın medya araştırmacılarına yararlı olmasını dilerim.

Aysun Eyrek

İstanbul, 2009

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

TABLO LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

TEMEL TANIM VE KAVRAMLAR

1.1. İKTİDAR VE MÜLKİYET KAVRAMLARI VE TANIMLARI	3
1.1.1. İktidar ve İktisadi İktidar Ayrımı.....	3
1.1.1.1. İktisadi İktidarı Siyasi İktidardan Ayıran Özellikler.....	6
1.1.1.2. İktisadi İktidarın Kaynakları.....	8
1.1.2. Mülkiyet Kavramı ve Tanımı	8
1.1.2.1. Kitle İletişim Araçları Mülkiyetine İlişkin Temel Teoriler.....	10
1.1.2.1.1. Otoriter Teori.....	11
1.1.2.1.2. Liberal Teori.....	11
1.1.2.1.3. Sosyal-Merkezci Teori.....	12
1.1.2.1.4. Sosyal Liberal Teori.....	13
1.2. MEDYA İLE İLGİLİ TANIM VE KAVRAMLAR	13
1.2.1 . Medya ve Medya Sektörü Kavramı.....	13
1.2.2 . Medya Kavramı	14
1.2.3 Medya Sektörü ve Basın İşletmeciliği Kavramı.....	16
1.2.3.1. Basın İşletmelerinin Özellikleri ve Diğer İşletmelere Göre Farklılıkları.....	17
1.2.3.2. Türkiye’de Basın Sektöründe Faaliyet Gösteren İşletme Türleri.....	18
1.2.3.2.1. Kamu İşletmeleri	19
1.2.3.2.2. Özel İşletmeler.....	20
1.2.3.2.3. Yabancı Sermayeli İşletmeler.....	23
1.2.4. Medyada İktidar; Tekelleşme.....	23

1.2.4.1.	Tekelleşme ve Oligopol Piyasa Kavramı.....	23
1.2.4.2.	Tekelleşmenin Gelişmesi.....	25
1.2.4.2.1.	Dikey Bütünleşme	25
1.2.4.2.2.	Yatay Bütünleşme.....	26
1.2.4.2.3.	Çapraz Bütünleşme.....	26
1.2.4.3.	Tekelleşme Nedenleri ve Sonuçları.....	27

2.BÖLÜM

TÜRKİYE'DE 24 OCAK KARARLARI VE ALINIŞ SÜRECİNE KADAR GEÇEN DÖNEMDE UYGULANAN EKONOMİ POLİTİKARININ KISA BİR TARİHİ

2.1.	24 OCAK 1980 KARARLARI ÖNCESİNDE UYGULANAN EKONOMİ POLİTİKALARININ KISA TARİHİ	29
2.1.1.	Liberal İktisat Dönemi: 1923- 1929.....	29
2.1.2.	Devletçi İktisat Dönemi: 1930-1946.....	36
2.1.3.	Çok Partili Döneme Geçiş: 1946-1980.....	39
2.2.	1980 DÖNEMİ:24 OCAK 1980 KARARLARI	42
2.2.1.	24 Ocak Kararları'nın Alınış Sürecinde, Türkiye'deki Siyasi Durum (1979-1980).....	43
2.2.2.	24 Ocak Kararları'nın Gerektirdiği Düzenlemeler.....	45

3. BÖLÜM

TARİHSEL OLARAK TÜRK BASININ MEDYA'YA GEÇİŞ SÜRECİ

3.1.	TÜRK BASIN SEKTÖRÜNÜN TARİHSEL SÜRECİ	51
3.1.1.	1945' lere Kadar Türk Basın Sektörü.....	53
3.1.2.	1945- 1980 Arası Türk Basın Sektörü.....	55
3.1.3.	1980 Sonrası Basın Sektörü.....	59
3.2.	TÜRKİYE'DEKİ MEDYA GRUPLARI	65
3.2.1.	Doğan Grubu.....	66
3.2.2.	Çukurova Grubu.....	72
3.2.3.	Doğuş Grubu.....	76
3.2.4.	Çalık Grubu.....	79

3.2.5. İhlas Grubu.....	82
3.2.6. Feza Yayın Grubu.....	86
3.2.7. Ciner Grubu.....	88
3.2.8. Diğer Medya Şirketleri	90
SONUÇ	97
KAYNAKÇA	100

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1.1. Kuruluş Yıllarına Göre Özel Sektör İşletmelerin Sektörel Dağılımı (1901-1930).....	34
Tablo 1.2. Kuruluş Yıllarına Göre Özel Sektör İşletmelerin Sektörel Dağılımı (1931- 1950)	38
Tablo 1.3. Kuruluş Yıllarına Göre Kurulan Özel İşletme Sayısı (1950- 1980).....	41
Tablo 3.1. Doğan Yayın Holding Yönetim Kurulu Üyeleri.....	67
Tablo 3.2. Doğan Grubu'na Ait Şirketler (2009).....	69
Tablo 3.3. Çukurova Holding Yönetim Kurulu Üyeleri.....	73
Tablo 3.4. Çukurova Grubu'na Ait Şirketler (2009).....	75
Tablo 3.5. Doğu Holding Yönetim Kurulu Üyeleri.....	77
Tablo 3.6. Doğu Holding'e Ait Şirketler (2009).....	78
Tablo 3.7. Çalık Holding Yönetim Kurulu Üyeleri.....	79
Tablo 3.8. Çalık Holding'e Ait Şirketler (2009).....	81
Tablo 3.9. İhlas Grubu Yönetim Kurulu Üyeleri.....	83
Tablo 3.10. İhlas Grubu'na Ait Şirketler (2009).....	85
Tablo 3.11. Feza Gazetecilik A.Ş. Yönetim Kurulu Üyeleri.....	76
Tablo 3.12. Feza Grubu'na Ait Şirketler (2009).....	87
Tablo 3.13. Ciner Grubu Yönetim Kurulu Üyeleri.....	88
Tablo 3.14. Ciner Grubu'na Ait Şirketler (2009).....	89

KISALTMALAR

AA:	Anadolu Ajansı
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
A.g.e.:	Adı Geçen Eser
A.Ş.:	Anonim Şirket
AP:	Adalet Partisi
CEO:	Chief Executive Officer
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
DP:	Demokrat Parti
DYH:	Doğan Yayın Holding
IMF:	International Monetary Fund
İTÜ:	İstanbul Teknik Üniversitesi
KİT:	Kamu İktisadi Teşekkülü
PTT:	Posta Telefon Telgraf
RTÜK:	Radyo Televizyon Üst Kurulu
S.:	Sayfa
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.:	Türkiye Cumhuriyeti
TDK:	Türk Dil Kurumu
TMSF:	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOBB:	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TRT:	Türk Radyo ve Televizyon
TSK:	Türk Silahlı Kuvvetleri
TTK:	Türk Ticaret Kanunu
TTTAŞ:	Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi

GİRİŞ

Türk medya sektörünün 1980'den itibaren geçirdiği dönüşümün anlaşılması için sektörün tarihsel olarak incelenmesi ve geçirdiği evrelerinin bilinmesi gerekir. Çalışmadaki amaç, 1950'lerde başlayan ve 1980 yılından itibaren ivme kazanan medya sektöründeki yapısal dönüşümün, mülkiyet yapıları ve mülkiyete bağlı olarak gelişen medya sahipliğinin sektördeki iktidarının açıklanmasıdır.

1980 yılında alınan ve neo-liberal ekonomi politikalarını içeren 24 Ocak Kararları ile medya sektörü yapılanma sürecine girmiştir. Kararların ardından basınının kamusal işlevi olan haber verme görevi bir yana bırakarak, kar amacı birincil hale gelmiştir. Kuşkusuz ki bu dönüşümün altında, işletmelerin yaşadıkları ekonomik ve mali problemler yatmaktadır. Basın işletmeleri yaşadıkları ekonomik ve finansal problemleri aşmak için yöntem arayışına girmişlerdir. Basın sektörüne 1950'lerde girmeye başlayan gazetecilik mesleği dışından gelen ve ticaret ile uğraşan kişiler, küçük işletmelerinin büyük işletmeler tarafından alınması yöntemleri ile basın işletmelerinin yaşadıkları finansal problemlerinin aşılmasında etkili olmuştur. Daha sonradan basın, basın dışı sektörlerle çapraz bütünleşme ile holdinglerin çatısı altında toplanmaya başlamış ve Türkiye'de medya grupları oluşmuştur.

Çalışma toplam üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, çalışmada kullanılacak olan temel kavramlar belirlenerek, kavramlar açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışmada sıklıkla kullanılacak olan mülkiyet ve iktidar kavramlarının, çalışmadaki kullanımı açıklanarak, kavramlarda bir çerçeve çizilmeye çalışılacaktır. Bununla beraber mülkiyet ve iktidar kavramlarının üzerinde kullanıldığı basın, basın kavramı, basın sektörü ve medyanın tanımı yapılarak, basın işletmelerinin özellikleri ve diğer işletmelerden onu ayıran özellikleri anlatılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümü, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş tarihinden itibaren 24 Ocak Kararları'na kadar geçen süreçte Türkiye'de alınan ve uygulanmaya konulan ekonomi politikalarının alınış süreçlerindeki siyasi dönemleri dikkate alınarak, ekonomi politikaları kapsamlı olarak ayrı dönemler halinde incelenecektir. Çalışmada, ekonomi

politikaları dönemleri adlandırılırken dönemim siyasi ve ekonomik olayları söz önünde bulundurularak, politikalar üç başlık altında incelenecektir. Liberal İktisat Dönemi olarak adlandırılan dönem; Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yılı olan 1923 ile başlayarak, dünyada yaşanan ekonomik kriz yılı olan 1929 yıllarını içermektedir. İkinci dönem; 1930'lu yıllardan 1946 yılına kadarki dönemi kapsayarak bu dönemde uygulanan politikalar açısından Devletçilik Dönemi olarak adlandırılmıştır. 1946 yılında iktidara gelerek bir dönemi başlatmış olan Demokrat Parti iktidarı ile çok partili hayata geçiş dönemi de başlamıştır. Üçüncü dönem ise; çok partili hayata geçiş olarak adlandırılan 1946 yılı ile 24 Ocak Kararları'nın alınış yılı olan 1980 yılı arasındaki dönemi kapsamaktadır. İkinci bölümün son bölümünde ise çalışmanın esas konusunu teşkil eden 24 Ocak Kararları'ndan bahsedilecektir. Bölümde alınan kararlar ile yapılan gerekli düzenlemeler detaylı bir şekilde ele alınarak, siyasi durumdan bahsedilmeye çalışılacaktır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise ikinci bölümde 1923 yılından itibaren aktarılan ekonomi politikaları ile basın sektörünün tarihsel gelişimi paralel tutularak basın sektörünün tarihsel gelişimi anlatılacaktır. Basın sektörünün gelişimi de tarihsel olaylar göz önüne alınarak dönemlere ayrılmıştır. İlk dönem 1946 yılına kadar olan dönemi, ikinci dönem 1980 yılına kadar olan dönemi ve son bölüm de 1980 yılından sonraki dönemi kapsamaktadır. Bu dönemler ile basın sektörünün mülkiyet yapılarındaki değişiklikler ile ekonomik iktidarı açıklamaya çalışılacaktır. Üçüncü bölümün son kısmında ise Türkiye'de bulunan medya gruplarının incelemesi yapılacaktır.

1. BÖLÜM

TEMEL TANIM VE KAVRAMLAR

1.1. İKTİDAR VE MÜLKİYET KAVRAMLARI VE TANIMLARI

24 Ocak Kararları ardından medya sektöründe değişen mülkiyet yapısı ve iktidar ilişkisinin incelemesine geçilmeden önce iktidar ve mülkiyet kavramlarının çalışmadaki sınırlarını çizmek, çalışmada kullanılan iktidar ve mülkiyet kavramların anlaşılmasına ışık tutacaktır. Bu nedenle bu bölümde kısaca iktidar ve mülkiyet kavramlarından bahsedilecek, kavramların çalışmada kullanılış amacı aktarılmaya çalışılacaktır. Her iki kavramın da ekonomik yöndeki etkileri ele alınarak açıklanmaya çalışılacaktır.

1.1.1. İktidar ve İktisadi İktidar Kavramı Ayrımı

İktidar sözcüğü; "bir şeyler yapabilme doğal gücü ya da yeteneği;" "etkide, ya da eylemde bulunma imkanı veren hukuki, siyasi ya da ahlaki güç", "devlet yönetimini elinde bulunduranların, bir toplumu yönetenlerin siyasi, hukuki ve fiili gücü", "yönetenlerin, yönetme yetkisini elinde bulunduranların kendileri, hükümet", "bir toplulukta veya kuruluştaki idareyi elde bulundurma" gibi anlamlara gelmektedir.¹

İktidar kavramı bazı eserlerde güç kavramı ile birlikte açıklanmıştır. Bunlara göre iktidar, güç demektir. Türk Dil Kurumu(TDK) da iktidar sözcüğünü güç ile birlikte kullanılmıştır. Sözlüğe göre iktidar; güç veya erk demektir.²

İktidarı kavramını güç kavramı ile eşanlamlı olduğunu vurgulayan Orhan Hançerlioğlu, "Felsefe Ansiklopedisi" eserinde iktidar kavramını erk kavramı ile eşanlamlı tutmuş ve bu iki kavramında güç kavramı ile eşanlamlı olduğunu ifade etmiştir. Erk, iktidar; yapabilme gücü çoğunlukla güç terimiyle eşanlamlıdır.³

¹ Ahmet Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2006, s. 875.

² www.tdk.gov.tr, (Erişim Tarihi: 02.10.2008).

³ Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar*, 2. Cilt, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1977, s. 71.

Fransız siyaset bilimci Maurice Duverger de iktidarı; "kullanıldığı toplumun normlarına, inançlarına ve değerlerine uygun şekilde oluşan bir etki (ya da güç) biçimidir"⁴ şeklinde tanımlamıştır. Diğer bir Fransız siyaset bilimci olan Bertrand De Jouvenel de iktidarın; "her zaman güç istasyonunu kontrol eden bir grup insanın elinde"⁵ olduğunu ifade ederek, iktidar kavramını güç ile bağdaştırmıştır.

İktidar kavramı genel olarak siyaset biliminde sıklıkla kullanılmıştır. Bu açıdan kavram, hükümet, egemenlik, devleti yönetme gibi kavramlar ile bütünleştirilmiştir. Diğer açıdan iktidar kavramı toplumsal ilişkilerdeki bir kişinin diğerine uygulamış olduğu üstünlük bakımından sosyal bir yönü ile de ele alınmıştır.

Alman sosyolog ve ekonomi politik uzmanı olan Max Weber iktidarı, sosyal iktidar olarak ayırarak iktidar kavramı oysal bilimlerde toplumsal ilişkiler bağlamında açıklamıştır. Weber göre iktidarın tanımı; "toplumsal ilişkiler çerçevesinde bir iradenin ona karşı gelinmesi halinde bile yürütülmesi olanağıdır".⁶ Yani aile içindeki babanın aile bireyleri üzerindeki iktidarı, öğretmenin öğrenciler üzerindeki iktidarı gibi iktidarlar sosyal iktidar örnekleridir.

Prof.Dr. Esat Çam'a göre iktidar; "insanlar arası sosyal etkileşimin her düzeyde görülür, toplumsal ilişkilerdeki eşitsizlik iktidar olgusuna kaynak olur, iktidar sahibi olmak için maddi ve soyut bazı araçlara sahip olmak gerekir, amaç ve araçlar konusunda bireyler arasındaki farklı kavrayışlar bir kişi veya grubun kendi amaç ve araçları doğrultusunda iktidar kurmasını zorunlu kılar, her topluluğun varlığı asgari bir düzen ve uyum gerektiğinden bunu sağlayacak bir araca, iktidara gereksinme duyulur."⁷

İktidar kavramının bir kişinin ya da topluluk üyeleri üzerinde kurulan baskı olarak da açıklanmıştır. A' nın gerçek ya da potansiyel eylemleri B'nin üzerinde

---

⁴ Maurice Duverger, *Siyaset Sosyolojisi*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1998, s. 125.

⁵ Bertrand De Jouvenel, *İktidarın Temelleri*, Birleşik Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 37.

⁶ Ali Öztekin, *Siyaset Bilimine Giriş*, Siyasal Kitabevi, Antalya, 2003, s. 10.

⁷ Esat Çam, *Siyaset Bilimine Giriş*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, No: 2700, İktisat Fakültesi, No: 457, Güray Yayıncılık, İstanbul, 1981, s. 84.

toplumsal denetim uyguladığı vakit A Grubu'nun (ya da üyelerinin) B Grubu (ya da üyeleri) üzerinde iktidara sahip olduğunu söyleriz.⁸

Siyaset biliminde iktidar kavramı aynı zamanda otorite kavramı ile de açıklanmaktadır. Otorite, genellikle zorlama ve cezalandırma yoluna gitmeden başkaları üzerinde söz geçirebilmeyi, başkalarının davranışlarını etkileyebilme gücünü ifade eder.⁹

En genel tanımı ile iktidar; sosyal iktidar, ekonomik iktidar ve siyasal iktidar olarak üçe ayrılabiliriz. Sosyal ve siyasi iktidar yukarıda özetle bahsedilmiştir. Diğer bir iktidar olan ekonomik iktidar kavramı bundan sonra bu bölümde açıklanmaya çalışılacaktır.

İktisadi ya da diğer bir deyişle ekonomik iktidar kelime anlamı olarak; "herhangi bir topluluk içinde, tabii, maddi ve manevi etkenler sonucu bazı kişi grup ve müesseselerin kazandığı emir verme ve verilen emirleri yaptırma gücü¹⁰" olarak tanımlanmaktadır.

Michel Foucault iktidar kavramını özne ve öznellik ekseninde incelemiş olmasına karşı ekonomik iktidarı; "nadir olan mal veya üretim kaynaklarını elinde tutup diğerlerinin emek gücüne sahip olmaktır" şeklinde tanımlayarak iktidar kavramını yine insanın kuşatılmasına yani öznenin özgürlüğüne dayandırmıştır.

İngiliz sosyolog olan Michael Mann ise ekonomik iktidarın maddi kaynakların örgütlenişini ifade ettiğini, Bertrand Russell ise iktidarı; "amaçlanan etkilerin sağlanması" olarak tanımlamaktadır.

Marxizm, iktidarı sınıf ve ekonomik ilişkiye indirgerken, liberalizm; halk egemenliği kuramına dayalı ilişkiye indirgemıştır.¹¹ Kurumsal İktisatçılar siyasal iktidar kadar ekonomik iktidar üzerinde de durmuşlardır. Onlara göre ekonomik iktidar, iktisadi karar verme sürecindeki dengesiz denetim gücüdür. Kişiler neyin üretileceğine, nasıl

---

⁸ Teun A. Van Dijk, "**Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları**", Medya İktidar, İdeoloji, Derleyen ve Çeviren: Mehmet Küçük, Ark Yayınevi, Ankara, 1994, s. 272.

⁹ Ali Öztekin, a.g.e., s. 12

¹⁰ **Büyük ve Lügat Ansiklopedisi**, 6. Cilt, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1971, s. 257.

¹¹

<http://www.netpano.com/haber/981/%C4%B0ktidar/Nedir/Neden/Herkes/Pe%C5%9Finden/Ko%C5%9Far/> (Erişim Tarihi: 10.10.2008)

üretileceğine ve kimin üretileceğine karar verebilme yeteneğini ifade eder. Fakat bu kararı verebilmeleri sahip oldukları iktisadi güçle sınırlıdır.¹²

İktidarı maddi ve manevi iktidar olarak ayıran Fransız metafizikçi Rene Guenon maddi iktidarı; dışarıdan görülebilecek şekilde kendini gösteren ve dış araçların kullanılmasıyla ifadesini bulan bir nüfusu çağrıştırmaktadır¹³ şeklinde tanımlamaktadır. Ona göre maddi iktidar kelimenin birincil anlamıyla materyal olmasa da özü bakımından eyleme yönelik olması nedeniyle maddi düzene dahil olan iradenin gücünü de eklenmelidir. Ruhani düzen için maddi düzene tahsis edilmiş olan ve gerçek anlamına uygun olarak kullanılan güç kelimesi yerine otorite kelimesini kullanmıştır.

En genel anlamda ekonomik iktidar; maddi kaynakların kontrolüne dayanan iktidar olarak tanımlayabiliriz.

1.1.1.1. İktisadi İktidarı Siyasi İktidardan Ayıran Özellikler

İktidar tanımı yapılırken de iktisadi iktidar ve siyasi iktidar kavramlarının iç içe geçtiği görülmektedir. Bu noktada her iki kavramın da farklılıklarını belirtmek ihtiyacı doğmuştur. Aşağıda kısaca siyasi iktidar ile iktisadi iktidar arasındaki farklılıklar aktarılmaya çalışılacaktır.

- 1) İktisadi iktidar ile siyasi iktidar her ikisinde de kişinin refahı esas alınmaktadır. Ancak farklı yöntemler kullandıkları için bu noktada birbirlerinden ayrılmaktadırlar.
- 2) İktisadi iktidar; maddi kaynakları, kontrolü, iç piyasayı, fiyatları, kredi sağlama imkanlarını ve rekabeti bünyesinde ihtiva etmektedir. Esası, insanları eşit kılmayan çevre ve hayat şartları üzerine dayanmaktadır.¹⁴ Siyasi iktidar ise; hükümet, eşitlik, egemenlik, haklar, düzen, toplumu bünyesinde barındırmaktadır.

¹² Kamil Güngör, *İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler*, s.36., http://www2.aku.edu.tr/~kgungor/kamil_gungor.pdf, (Erişim Tarihi: 10.10.2008)

¹³ Rene Guenon, *Maddi İktidar Manevi Otorite*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 25.

¹⁴ Esat Çam, *Batı Demokrasisinde Siyasi İktidar İle İktisadi İktidar*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No:1198, İktisat Fakültesi, No:191, Hamle Matbaası, İstanbul, 1966, s. 64.

- 3) İktisadi iktidar değişikliğe açıktır. Ancak siyasi iktidarın değişmesi iktisadi iktidara göre daha katı ve daha zordur. İktisadi iktidarda kamuoyunun oynadığı rol pek önemli değilken, siyasi iktidarda kamuoyu önem kazanmaktadır.
- 4) Siyasi iktidarın etkilediğı alan kendi ülke sınırları içersindeyken, iktisadi iktidarın etki alanının sınırı siyasi iktidarinkinden fazladır. Ancak genelden özele bir inceleme yapılacak olursa bir holding başkanının etki alanı kendi alt şirketleri ile sınırlandırılabilir. İktisadi iktidarın sınırları siyasi iktidarın sınırlarını aşmaktadır.¹⁵ Örneğin; General Motor firmasının kendi ülkesi dışında, pek çok ülkede fabrikası ve çalışanı bulunmaktadır. Genel Motor CEO'sunun sınırları bu noktada kendi ülkesinin çalışanları ve şirketleri değil, fabrikasının ve diğer çalışanları ile sınırlandırılabilir.
- 5) Siyasi iktidarı, iktisadi iktidardan ayıran diğer bir fark ise siyasi iktidarın fiziki anlamda zor kullanma yetkisine sahip olmasıdır. İktisadi iktidar, kendi çevrelerine ya da üyelerine iradelerini ve kararlarını uygulatabilmek için değişik yöntemler kullanmaktadırlar. Bu yöntemlerden bazıları şunlardır: İnandırma, manevi baskı, disiplin, cezaları ödüllendirme vb. gibi metotlardır.¹⁶ Oysa siyasi iktidarın elinde fiziki zor kullanma bulunmaktadır.
- 6) İktisadi iktidar teessüs ettikten sonra takip ettiği gaye muayyen olup bu gayeden sapmalar mümkün değildir. Çünkü yaptığı mücadele kendi menfaati etrafında toplanmaktadır.¹⁷ Siyasi iktidar ise parçalanabilir bünyeye sahiptir.
- 7) Siyasi iktidarın faaliyetler ile düzenlediğı siyasi ortamda meydana gelen siyasal değişmeler, kendini sert ve şiddetli bir şekilde siyasi iktidar üzerinde hissettirebilmesine mukabil; iktisadi değişmelerin, iktisadi iktidar üzerindeki tesirleri yavaş yavaş olup, şiddetli bir şekilde, ani olarak hissedilmektedir.¹⁸

---

¹⁵ Esat Çam, *Siyaset Bilimine Giriş*, s. 65.

¹⁶ Ali Öztekin, a.g.e., s. 11.

¹⁷ Esat Çam, *Batı Demokrasisinde Siyasi İktidar İle İktisadi İktidar*, s. 65.

¹⁸ Esat Çam, *Batı Demokrasisinde Siyasi İktidar İle İktisadi İktidar*, s. 65.

Yukarıda da bahsedilen farklılar altında siyasi iktidar ile iktisadi iktidar kavramlarının gerek içerik yönünden, gerekse uygulanmaya başladıkları noktadan itibaren aralarında bulunan farklıları belirlenmeye çalışılmıştır.

1.1.1.2. İktisadi İktidarın Kaynakları

İktidarın temelinde yatan olgu, toplumdaki tüm grupların, açık ya da kapalı şekilde, şeflerin, hükümetlerin, yöneticilerin resmi sıfatının şu ya da bu olması varlığını kabullenmiş ve onları, diğer grupların üyelerine, "o" olmasaydı yapmayacakları bir şeyi yaptırmak üzere emir verme hakkıyla donatmış olmalıdır.¹⁹

İktidarın tek kaynağı, tek kökeni, o iktidarın uygulandığı topluluğun norm ve değerler sistemince saptanan meşruluk şemasına uygun olması ve bu şema konusunda da o toplulukta bir görüş birliğinin bulunmasıdır.²⁰ Siyasi iktidar kavramı için yapılan iktidarın kaynak tanımını iktisadi iktidar için yapmamız mümkündür.

1.1.2. Mülkiyet Kavramı ve Tanımı

Mülkiyet, "mülk" sözcüğünden gelmektedir. Mülk; maddi bir malı, mülkiyet ise bu mülke sahip olmak demektir. Mülkiyeti özel ve kamu mülkiyeti olarak ikiye ayırmak mümkündür. Çeşitli dönemlerdeki düşünürler bu kavram üzerinde tartışmalar yürüterek kavramın derinlemesine incelemesini yapmışlardır.

İngiliz düşünür olan John Locke' un (1632-1704) düşüncesinin temelini oluşturan şeyin mülkiyet olduğu görülmektedir. Çünkü Locke mülkiyet kavramını oldukça geniş bir anlamda kullanmıştır. Locke, mülkiyet anlamına genel "property" ve "estate" sözcüklerini kullanır.²¹ Property sözcüğü ile mülkiyetin yanı sıra yaşam ve özgürlüğü de içerecek, bir insanın sahip olduğu geniş anlamda mülkiyeti dile getirir. Estate' i ise, bildiğimiz dar anlamda mülkiyet için kullanır.²²

---

¹⁹ Maurice Duverger, a.g.e., s. 125.

²⁰ Maurice Duverger, a.g.e., s. 132.

²¹ http://www.felsefe.gen.tr/john_locke_mulkiyet.asp (Erişim Tarihi: 06.11.2008)

²² Alaeddin Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1982, s. 445.

Fransız düşünür olan Jean- Jacques Rousseau (1712-1778) özel mülkiyetin ilk çıkışını ve mülkün sahipliğini şu sözleri ile anlatmaktadır; "bir toprağı ilk kez çevirip burası benimdir demeye cesaret eden ve çevresinde buna inanacak kadar budalalar bulan adam uygar toplumun atasıdır."²³ Rousseau özel mülkiyet ile birlikte uygar toplumun da başlangıcına denk geldiğini ileri sürmektedir.

Adam Smith (1723-1790) ise; özel mülkiyetin varlığının ya da dağılımındaki büyük eşitsizliklerin, ne baskı ne de sömürüye yol açabileceğine inanıyordu.²⁴ Adam Smith için mülkiyet olması gerekendi.

Fransız ekonomist ve düşünür olan Pierre Joseph Proudhon (1809-1865) mülkiyetin bir hırsızlık olduğunu ileri sürmüştür. Mülkiyet insanların zararınadır; çünkü işsizliği, üretim fazlasını, iflasları, yıkımları getirir. Proudhon, özel mülkiyete karşı çıkmış, kamu mülkiyetini de eleştirmiştir. Bu görüşleri ile anarşizmini savunmuş ve bu akımı savunan ilk düşünürlerinden olmuştur.

Karl Marx'a (1818-1883) göre mülkiyet; belli bir tarih aşamasında emekle aynı şey olduğu halde, başka bir aşamada emekten büsbütün uzaklaşır ve bir takım insanların karşılığı verilmiş emeği kendilerine mal etme hakkı olarak belirir.²⁵ Marx bu konuda şöyle der; "Başlangıçta, mülkiyet hakkı, insanın kendi emeği üzerine temellenmiş gibi görünüyordu. Mülkiyetin emekten ayrılışı, mülkiyet ve emeğin özdeşliğinden (aynietinden) doğan kanunun zorunlu bir sonucu halinde ortaya çıkmıştır."²⁶ Marks mülkiyetin tarihsel bir süreç içerisinde el değiştirildiğini, ilk başlarda emek ile mülkiyetin geldiğini ancak bir dönemden sonra emek harcanmadan ele elde edilmişinden bahsetmektedir. Marks bir ülkedeki üretim araçlarının mülkiyeti işçi sınıfının elinde olması gerektiğini savunur. Bu noktada mülkiyeti elinde bulunduranların aynı zamanda iktidarda olduklarını ifade eder. Yani Marks'a göre kapitalist düzendeki mülkiyet, üretim araçlarını ellerinde tutanların, başkaları tarafından ortaya konan ürünü kendilerine mal etme hakkından başka şey değildir.

---

²³ Orhan Hançerlioğlu, a.g.e., s. 205.

²⁴ Gülten Kazgan, *İktisadi Düşünce veya İktisadi Politik İktisadın Evrimi*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1974, s. 55.

²⁵ Vatan Gazetesi, "*Sosyalizm Teorisi ve Mülkiyet*", Selahhatin Hilav, 29 Kasım 1962.

²⁶ Karl Marx, Kapital- 1. Cilt, Sol Yayınlar, İstanbul, 1986, s. 639-640.

Genel olarak materyalizme göre mülkiyet biçimi; insanların üretim araçlarına ve ürünlerine sahip oluş tarzını belirler. Üretim araçları bireylerin mülkiyetindeyse de başlıca üretim araçlarına toplumun bir bölümü sahipken, öteki bölümü bunlardan yoksunsa, mülkiyet özel bir karakter kazanır ve toplum içinde egemenlik ve boyunduruk altına alma durumu kaçınılmaz biçimde ortaya çıkar.²⁷

İslam da ise; tek bir mülkiyet ve tek mülk sahibi vardır. Tek mülkiyet dünyadır ve onun sahibi yaratandır. Bir kimsenin malik olup, tasarruf edebildiği şey "mülk", kişi ile eşya arasındaki hak ilişkisine de "mülkiyet" denmektedir. Mülkiyet hakkının doğuşunu şu şekilde açıklamaktadır. Mübah olan bir şeyin ihtiyaç sırasında yararlanılmak üzere ele geçirilmesine "elde etme (ihraz)" denir. Bu mübah olan bir şeyi meşru yoldan elde etme demektir.²⁸

Mülkiyet kavramı en genel ve tanımı ile maddi kaynaklara sahip olma durumu demektir. Mülkiyetin, kamu ve özel mülkiyet olarak ayrılmaktadır. Bir devletin elinde bulunan maddi kaynaklar kamu, şahısın elinde bulunan mülkiyet ise özeli ifade etmektedir.

1.1.2.1. Kitle İletişim Araçları Mülkiyetine İlişkin Temel Teoriler

Kitle iletişim araçları sahipliğine ilişkin başlıca yaklaşım; Frederick Siebert, Theodore Peterson ve Wilbur Schramm'ın 1950'li yılların sonunda yayımladıkları ve bugün hala geçerliliğini koruyan "Basının Dört Kuramı"dır.

Genel bağlamda medyanın, içinde bulunduğu sistemleri günümüz için; otoriter, liberal, sosyal-merkezci ve sosyal-liberal teorilerinin uygulandığı modeller olarak özetlememiz mümkündür.²⁹

---

²⁷ Vladislav Kell- Mathei Ovalson, *Tarihsel Maddecilik Marksist Toplum Kuramının Ana Çizgileri*, Öncü Kitabevi, İstanbul, s. 70.

²⁸ http://islammektebi.blogcu.com/mulk-ve-mul-ki-yet-ne-dir_27944491.html, (Erişim Tarihi: 04.11.2008)

²⁹ Semra Atılğan, *Basın İşletmeciliği*, Betaş Basım Yayım, İstanbul, 1999, s. 7.

1.1.2.1.1. Otoriter Teori

Otoriter teori; kitle iletişim teorileri içinde etkisi bakımından en uzun süren teoridir. Bu teori matbaanın icadından iki yüzyıl sonra batı dünyasında, basının temel ilişkilerini ve etkilerini tanımlamada önemli rol oynadı.³⁰

Basının özel girişimcilerin elinde olduğu, buna karşın siyasi iktidara bağımlı kıldığı monarşik sistemlerde otoriter kuram uzun süre uygulanmıştır. Dolayısıyla kuramın en belirgin özelliği, basının gerektiğinde zorla da olsa siyasi erke bağıntılı kılınarak onun çıkarlarına hizmet eden ve sürekliliğinin sağlanmasına yönelik faaliyet gösteren bir araç olması olarak ifade edilebilir.³¹

Bu teoride fikir ve düşüncelerin önceden saptanmış hedefleri gerçekleştirmesi temel amaçtır. Bu da ancak iletişim kanallarını kullananları kontrol etmekle gerçekleştirilebilir.³²

1.1.2.1.2. Liberal Teori

17. yüzyıl sonu ve 18. yüzyılın başlarına geldiğinde, güçlenen burjuvazinin sayesinde, John Milton, Locke ve John Stuart Mill gibi düşünürlerin yazılarından güç alan kimi gazeteciler görev alanlarını ve meslek amaçlarını değiştirmeye başladılar.³³ Gazeteciler amaçlarının ve görevlerinin devlet hizmetinde olmak değil, toplumu bilgilendirmek olduğu görüşüne vardılar.

Adam Smith, liberalizmin en önemli temsilcilerinden olup, görünmeyen bir elin ekonomiyi dengede tutacağını bu sebeple de devlet müdahalesinin en düşük seviyede

---

³⁰ Semra Atılgan, a.g.e., s. 7.

³¹ Melike Üstek, Türk **Basın İle İngiliz Basının Tekelleşme ve Sahiplik Kavramları Altında İncelenmesi ve Karşılaştırılması**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s. 21.

³² Semra Atılgan, a.g.e., s. 8.

³³ Tuğrul Eryılmaz, **Gazeteci Kendine de Sormalı**, Birikim Dergisi, Medya ve Etik Özel Sayısı, Sayı: 117, İstanbul, 1999, s. 22.

olması ya da olmaması gerektiğini savunur.³⁴ Adam Smith'e göre devletin üç görev vardır:

a) Milli Savunma,

b) Adalet ve Yönetim

c) Karlı olmadığı için fert tarafından yapılmayacak, fakat toplum ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli olan işlerin yapılması, (Eğitim, yollar, limanlar, köprüler gibi, bugünkü deyişimiyle, sosyal sermaye yatırımları yani dıştan istifadeler sağlayan yatırımlar kamuoyuna bırakılmalıdır.³⁵ Adam Smith, devletin bu görevlerinin dışında görünmeyen elin daha önemli olduğunu ileri sürmektedir.

Basın alanında liberalizm akımı, basın ve diğer medya kurumlarının özel mülkiyet alanı olarak hükümetin olabildiğince bağımsız olması gerektiğini savunmaktadır.³⁶

Kitle iletişim araçlarının herhangi bir ön izin alma koşuluna bağlı olmadan kurulabilmesi bu mesleği seçmek için herhangi bir ön koşulun olmaması, yasalarla sınırları önceden belirlenmiş koşulların dışında, her türlü resmi görüş ve hükümetlere yönelik karşı düşüncelerin serbestçe açıklanabilmesi ve sonrasında herhangi bir yaptırımla karşılaşmaması şeklindedir.³⁷

1.1.2.1.3. Sosyal-Merkezci Teori

Bu sistem Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin kurulmasıyla gündeme gelmiştir.³⁸ Bu sistemde, kamusal düzenlemeler özel sektöre göre daha fazladır. Özel sektör yok denilecek kadar az sayıdadır.

Sosyalist bir düzende, üretim araçları işçi sınıfının elindedir. Bu görüş ışığında kitle iletişim araçlarının da işçi sınıfının elinde olması kaçınılmazdır. Bu sistemin elindeki medya;

---

³⁴ Melike Üstek, a.g.e., s. 22.

³⁵ Gülten Kazgan, a.g.e., s. 55.

³⁶ Melike Üstek, a.g.e., s. 22.

³⁷ Semra Atılğan, a.g.e., s. 10.

³⁸ Semra Atılğan, a.g.e., s. 11.

- Medya işçi sınıfının çıkarlarına hizmet etmeli ve onun kontrolünde olmalıdır.
- Medya özel mülkiyete konu olamaz.
- Medya toplum içinde bilgilendirme, eğitime ve toplu laştırma ve harekete geçirme gibi olumlu işlevleri yerine getirmelidir.
- Medya genel yükümlülükleri çerçevesinde izleyicilerin ihtiyaç ve isteklerine de cevap vermelidir.
- Devlet toplum düzenini bozucu yayınları sansür edebilir ve sorumluları cezalandırabilir.³⁹

Bu model yakın zamanlara kadar Sovyetler Birliği ve Orta Avrupa ülkelerinde uygulanmıştır.⁴⁰

1.1.2.1.4. Sosyal Liberal Teori

Sosyal sorumluluk modeli olarak da adlandırabileceğimiz bu sistem, bazı Batı Avrupa ülkelerinde hakim olan karma sistemdir. Bu sistemde kamusal müdahalelerin yanı sıra özel sektör elindeki kitle iletişim araçlarının topluma karşı sorumluluğunu sağlayan bazı kurumsallaşmış yapılar mevcuttur.

Bu sistemde, kamu sektörü daha yaygındır ve içeriği belirlemede daha güçlü, doğrudan bir etkisi söz konusudur. Bu sistemde kitle iletişim araçlarının, ticari sektör taleplerine cevap verme özgürlükleri daha sınırlıdır.⁴¹

1.2. Medya İle İlgili Tanım ve Kavramlar

1.2.1. Medya ve Medya Sektörü Kavramı

İlk olarak bu bölümde medya kavramı ile benzer kullanılan iletişim, basın ve kitle iletişim kavramları açıklanarak, basın kavramının tanımı verilmeye çalışılacaktır. Daha sonradan medya sektörü ve sektörü oluşturan basın işletmelerinin tanımları

---

³⁹ Metin Işık, *Kitle İletişim Sistemleri*, Konya, Eğitim Kitabevi, 2002, s. 11.

⁴⁰ Semra Atılgan, a.g.e., s. 11.

⁴¹ Semra Atılgan, a.g.e., s. 12.

verilecek, basın işletmelerinin özellikleri, diğer işletmelerden onu ayıran özellikleri ve farklıları, Türkiye’de görülen basın işletme türlerini detaylı olarak incelenecektir.

1.2.2. Medya Kavramı

Medya kavramını iyice aktarabilmek için ilk önce kavramı ile birlikte kullanılan iletişim, basın, kitle iletişim kavramlarının tanımları yapılacaktır. Öncelikle iletişim kavramını açıklamak gerekmektedir.

İletişim sözcüğü, Latince kökenli “communication” sözcüğünün karşılığıdır. Birbirlerine ortamlarındaki nesnelere, olaylar, olgularla ilgili değişimleri haber veren, bunlarla ilişkin bilgilerini birbirlerine aktaran, aynı olgular, nesnelere, sorunlar karşısında benzer yaşam deneyimlerinden kaynaklanan, benzer duygular taşıyıp bunları birbirine ifade eden insanların oluşturduğu topluluk ya da toplum yaşamı içinde gerçekleştirilen tutum, yargı, düşünce, duygu bildirimlerine iletişim diyoruz.⁴²

İnsanoğlu varlığının ilk döneminden yaşamının sonuna kadar çevresi ile iletişim içine girer. Sözlü bir şey denilmeden de insan iletişim içine girmiştir. İletişim, insanın varlık sürdürme biçiminin bir ürünü ve insanın varlık sürdürme biçimindeki gelişmelere göre değişimlere uğrayan insana özgü bir olgudur.⁴³

İletişim denildiğinde birçok kişinin aklına haberleşme, telefon, internet vb. gelmektedir. İletişim çeşitli araçların kullanılması ile yapılabilir. Bu noktada iletişimi sözlü ve sözsüz iletişim olarak ayırabiliriz. Sözlü iletişime; televizyon ve tartışmalı olsa da internet, radyo, sözsüz iletişime; gazete, makale, yazılı metinler örnek olarak verilebilir.

Toplumsal düzenin değişmesi ile iletişim olanakları da gelişmiştir. İngilizcedeki “Mass Communication” kavramı Türkçe karşılığı “kitle iletişimi”, “kitle haberleşmesi” olarak çevrilmiştir. En basit anlamıyla; bireylerarası iletişim, bireyler arasındaki anlam paylaşımı biçimin tanımlanır; benzer bir ifade şekliyle, bir kaynak, verici ya da

---

⁴² Ünsal Oskay, *İletişimin ABC’si*, Der Yayınları, Üçüncü Basım, Yayın No:213, İstanbul, 2001, s. 9

⁴³ Ünsal Oskay, a.g.e., s. 7.

gönderen tarafından oluşturulan iletilerin kitlesel iletişim araçları aracılığıyla kitlelere ulaştırmasına da "kitle iletişim" adı verildiği söylenebilir.⁴⁴

Kitle iletişimi, iletişim kavramından ayıran onun kurumsal kişilik kazanmasıdır. Kitle iletişim araçları denildiğinde televizyon, gazete, dergi girmektedir. Bir gazetenin sahibinin olması, yazı işleri müdürleri, muhabirlerinin bulunması ona kurumsallık kazandırmaktadır. Yüz yüze iletişim ile araya kimse girmemesine rağmen kitle iletişim de adından anlaşılacağı üzere kitlelere seslenilmektedir.

Basın; düşünceyi açıklama özgürlüğüne bağlı olarak haber verme, etkileme, eğitme, eğlendirme gibi amaçlarla haberlerin ve fikirlerin toplanıp değerlendirildiği, bilgi ve görüşlerin kamuoyuna iletiliği süreklilik gösteren yazılı ve işitsel- görsel araçlardır.⁴⁵

Basının tanımı ile medya tanımına bakılırsa benzerlikler dikkat çekmektedir. Basın faaliyetleri belli amaçlar doğrultusunda yapılan yani haber verme amacını taşımaktadır. Basın bu haber verme işlevini yaparken bazı araçları kullanır. Bunlar gazete, dergi ve haber ajanslarıdır. Basın haber verme işlevinde ifade özgürlüğünü de elinde bulundurur.

Türkçe de medya olarak kullanılan, İngilizce' de media sözcüğü, araçlar, orta, ortam, aracı anlamlarına gelmektedir. Kavram en geniş anlamı ile kullanıldığında, karşımıza, çok kişiye ulaşabilen her türden sözlü, yazılı, basılı, görsel metin ve imgeleri (kitaplar, gazeteler, dergiler, broşürler, billboard'lar, radyo, film, televizyon, internet gibi) içeren çok geniş bir iletişim aracıdır.⁴⁶

Medyanın içerisine gazetenin ve televizyonun girmesi ile haber verme işlevinin bulunması bu kavramın basın ile benzerliğini çağırır. Ancak basın kavramının içerisine film, kitap, broşürler girmemekte olup bu araçlar medya ve kitle iletişim araçları içerisine dâhil edilmektedir.

---

⁴⁴ Erkan Yüksel, *Türk Basınının Gelişiminde Basında Ekonomi ve Ekonomi Basını*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 1996, s. 50.

⁴⁵ Cevat Fehmi Başkut, *Gazetecilik Dersleri*, Gazetecilik Enstitüsü Yayın No:8, İstanbul, 1967, s. 9.

⁴⁶ Halil Nalçaoğlu, *Medya ve Toplum İlişkisini Anlamak Üzere Bir Çerçeve*, Derleyen: Sevda Alankuş, Medya ve Toplum, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003, s. 43.

İşte bu nedenler dolayı basın kavramı denildiğinde iletişim, medya ve kitle iletişim kavramları birlikte kullanılır. Yakın ilişki içinde olan bu kavramların dikkat edilecek olursa farklılıkları yukarıda açıklanmıştır. Basını diğer kavramlardan ayıran en önemli farkı haber verme işlevinin üstün tutulmasıdır.

1.2.3. Medya Sektörü ve Basın İşletmeciliği Kavramı

Medya sektörünü açıklamak için ilk önce işletme ve sektör kavramlarından bahsetmek kavramın tam anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

İşletme; kişi veya kurumların ihtiyaçlarını karşılamak üzere, üretim faktörlerini bir araya getirerek mal veya hizmet üreten/pazarlayan, sonunda maddi veya manevi bir kar elde etmeyi amaçlayan iktisadi, teknik, sosyal ve hukuki birimler olarak tanımlanabilir.⁴⁷ Diğer bir tanımda işletme; insanların ihtiyaç duydukları mal ve hizmeti üretmek ve diğer faaliyetlerini gerçekleştirmek için kurulan iktisadi kuruluşlardır.⁴⁸ Her iki görüşte de ortak nokta işletmenin ihtiyaçlarını üretmek için kurulmuş olduklarıdır.

İşletme kavramdan hareket ederek basın işletmesinin kavramını yapacak olursak, işletmeler gibi mal ve hizmet üretmek ve bunun sonucunda kar elde etmeyi amaçlayan basın ile ilgili faaliyet gösteren kuruluşlar şeklinde bir tanım yapabiliriz.

Basın işletmelerini diğer işletmelerden ayıran temel nokta; basın işletmeleri ticari işletme hüviyetine sahip olmakla beraber aynı zamanda düşünce üreten ve kamu hizmeti gören ekonomik birim⁴⁹ olmalarıdır.

Basın işletmeleri haber vererek, fikir üreterek varlıklarını sürdürebilirler. Basın işletmelerinin sahipleri için birincil amaç kar elde etmek olsa da haber verme işlevini yerine getiren muhabir, yazı işleri çalışanları için bu durum böyle değildir. Onlar sadece eserleri ile ne kadar kitleye ulaştıkları ile ilgilenmekte olup karı pek düşünmemektedirler.

---

⁴⁷ Ömer Dinçer, Yahya Fidan, *İşletme Yönetimine Giriş*, Betaş Yayınları, İstanbul, 2000, s. 3.

⁴⁸ Hüseyin Ergin, *Muhasebeye Giriş*, Kütahya, Ekspres Matbaası, 2003, s. 12.

⁴⁹ Işık Özkan, *Basım ve Basın İşletmeciliği*, Bilgehan Basımevi, İzmir, 1985, s. 7.

Bir işletme tanımından anlaşılacağı üzere kar etmek işletmenin birincil amacıdır. Kar elde etmeyen işletmeler zamanla yok olmak zorundadır. Bu nedenlerden dolayı basın işletmeleri de diğer işletmeler gibi rekabet ederek, varlıklarını sürdürmek zorundadır. Karlılıklarının basın işletmelerine yansması için "basın işletmeleri sürekli büyüme ve iyi kaliteli ürün için çok sayıda reklâm satabilmeli, buna karşılık reklam sahiplerine çekici görünüp daha çok gelir elde edebilmek için iyi bir ürün ortaya koyarak çok sayıda okuyucuya ulaşabilmelidir."⁵⁰

Sektör tanımına gelecek olursak; bir ekonominin ortak ve birleştirilebilen niteliklere sahip ve diğer faaliyetlerden yalıtılarak incelenebilen bölüm olarak tanımlanabilir. Bu kavramların tanımlardan da anlaşılabilceği gibi işletme sadece kar amacını taşıırken sektör ise işletmelerin bütününden oluşmaktadır. Bu bağlamda, "basın sektörü" ya da "medya sektörü" ifadesinin kullanılması çalışmamızda daha yararlı ve kapsamlı olacaktır.

1.2.3.1. Basın İşletmelerinin Özellikleri ve Diğer İşletmelere Göre Farklılıkları

- 1) Basın işletmeleri haber ve fikir üretmek ayakta kalan kuruluşlardır. Basın işletmeleri kamuoyu yaratma ve şekillendirmedeki önemli rolleri gereği toplumsal kuruluşlar olarak nitelendirilebilirler.⁵¹ Basın günümüzde dördüncü kuvvet olarak yerini alması onun kamuoyu yaratma etkisinden gelmektedir. Bu kuvveti diğer işletmelerden onu ayırmaktadır.
- 2) Basın işletmeleri ilke olarak "hizmet" üretmektedirler. Bir basın işletmesine özelliğini veren, ürettiği malın fizik değeri olmayıp, bunun üzerindeki haber ve fikirler olmasıdır. Bu özellik basın işletmesini haberleşme hizmeti sağlayan bir hizmet işletmesi durumuna getirmektedir. Üretilen bu hizmet basın

---

⁵⁰ Güneş Berberoğlu, *Basın İşletmelerinin Organizasyon Yapıları ve Yönetim Şekilleri-Basın İşletmelerinde Bir Uygulama*, Gazeteciler Cemiyet Yayınları, No:34, İstanbul, 1991 s.27.

⁵¹ Güneş Berberoğlu, s. 24.

işletmelerini diğer işletmelerden ayıran temel özelliklerden biri olan "gazete"dir.⁵²

- 3) Basın işletmeleri iki farklı kitleye hitap ederler. Birincisi okuyucular, izleyiciler, ikincisi; reklam verenler. Basın işletmelerinin bir başka özelliği de insan faktörüdür. Basın işletmelerinin başarısındaki temel ölçü, ürün olarak ortaya çıkarılan yayın ya da yayınların kamuoyundaki olumlu imajıdır. Basın işletmeleri verilen hizmetin en son ve en iyi şeklini alabilmesinde, iş gücü ve beyin gücüne bağımlılığın çok fazla olduğu organizasyonlardır.
- 4) Basın işletmelerini, basım işletmeleri ile ayırmamak gerekir. Farklı baskı sistemlerini ayrı ayrı ya da birlikte kullanarak standart tip ve belli hacimde olmayan, birbirinden farklı basılı mamullerin üretimini yapan basım işletmelerinde faaliyet gösteren ve sanayi işletmeleri grubunda yer alan basım işletmeleri, üretim faaliyet sonucunda ürünlerin fikir ve içerikleri ile ilgilenmezler.⁵³ Basım işletmeleri sadece baskı işini yaparlar. Basın işletmelerine bağlı değildirler. Ancak yazılı basın işletmeleri basım işletmeleri ile birlikte yaşamak zorundadırlar.⁵⁴
- 5) Basın işletmeleri insan ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan ekonomik bir varlıktır. Bu ihtiyaçlar; haber alma, bilgi edinme, çeşitli dünya görüşüne sahip olma, eğlenme, kişiler arası iletişim olarak sıralanabilir.

1.2.3.2. Türkiye' de Basın Sektöründe Faaliyet Gösteren İşletmeleri Türleri

T.T.K. Madde: 12/5; matbaacılık, gazetecilik ve kitapçılık, yayın, ilan ve haber alma veya nitelikçe bunlara benzeyen işlerle uğraşmak üzere kurulan kurumların

---

⁵² Şulecan Dalbudak, *Türkiye'de Basın İşletmeciliğinin Doğuşu ve Gelişimi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1989, s. 16.

⁵³ Nuray Gökçek Karaca, *Türkiye'de Basın Çalışanlarının İş İlişkileri ve Sorunları*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir, 2000, s. 9.

⁵⁴ Şevket Evliyagil, *Basın ve Basım İşletmeciliği Ders Notları*, Ajanstürk Bilim, Yayın No:4, Ankara, 1977, s. 22-23.

ticarethane sayılacağını açıkça belirtmiştir. Bu açıdan bakıldığında da kanunda yazdığı gibi basın işletmeleri, birer ticarethane olarak sayılmıştır.

Türkiye’de medya sektöründe faaliyet gösteren işletmeleri üretim araçlarının mülkiyetine göre üç grupta inceleyebiliriz. Özel, kamu ve yabancı sermayeli işletmeler. Yabancı sermayeli işletmeler aynı zamanda özel işletme türleri içine de girebilirler. Ancak çalışmada mülkiyet yapıları incelendiği için ayrı olarak ele alınmasının daha yararlı olacağı düşünülmüştür.

Basın ve basın sektöründe şirketleşme yaygındır. Çünkü bu işletmeler büyük sermayeye gerek duymakta ve büyük işletme olmanın üstünlüklerinden yararlanabilmek için şirket olma yolunu seçmektedirler. Uygulamada, basın ve basım işletmelerinin genellikle ticaret şirketleri şeklindeki ortaklıklar oldukları görülmektedir.

1.2.3.2.1. Kamu İşletmeleri

Kamu işletmeleri, devletin mülkiyetinde olan işletmelerdir. Devletin diğer sektörlerde olduğu gibi basın alanında da işletmesi mevcuttur. Hukuki yapılarından dolayı özel işletmelerden ayrılan kamu işletmelerinin sermayesinde kamusal sermaye, mülkiyet söz konusudur.

Belirli kamu idarelerine doğrudan veya dolaylı olarak bağlı olup denetlenirler. Kamu işletmelerinin amaçları arasında; etkin ve yeterli alt yapılar oluşturmak, özel kesimin yetersiz olduğu endüstrileri kurmak, ülkenin refah seviyesini arttırmak, özel tekelleri önlemek sayılabilir.

Kamu işletmeleri statüsündeki olan basın kuruluşlarını⁵⁵ aşağıda maddeler halinde verilerek, kısaca görevleri belirtilmiştir.

- 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu ile kurulan, tarafsız, kamu tüzel kişiliği olan Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu,

---

⁵⁵ Şulecan Dalbudak, a.g.e., s. 18.

- Başbakanlığa bağlı Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü,
- Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş, anonim şirket niteliğinde olan Anadolu Ajansı Türk Anonim Şirketi. Anadolu Ajansı'nın temel görevleri, yurt içinde ve dışındaki personeli vasıtasıyla topladığı veya aboneli olduğu ajanslarda aldığı haberleri yurt içindeki ve dışındaki abonelerine ulaştırmak, yurt dışına yayın yapmak, böylece yurttaki ve dünyadaki haberler, halka tarafsız, doğru ve çabuk bir şekilde iletmektir.⁵⁶

1.2.3.2.2. Özel İşletmeler

Özel işletmeler; sermayelerinin tamamı veya büyük bir bölümü özel kişilere ait olan işletmelerdir. Hukuki yapıları açısından özel işletmeler tek kişi işletmesi olabileceği gibi, ortaklık da olabilirler. Basım endüstrisinde rastlanmakla birlikte, basın sektöründe tek kişi işletmelerine rastlamak olanaksızdır. Özel işletmeler hukuki yapıları açısından diğer sektörlerdeki işletmelerden farklılık göstermemektedir. Bu nedenle özel işletme gruplarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

1. Tek kişi işletmeleri; Sermayesi tek bir şahıs tarafından konan işletme türüdür.

2. Şirketler (Ortaklıklar); Birden çok kişinin bir iktisadi amaca ulaşmak için aralarında anlaşarak para, mal ya da emeklerini bir araya getirmek suretiyle kurdukları ticari işletmelere ortaklık adı verilir.

a) Adi Şirketler; iki veya daha fazla kişinin ortak bir amacı gerçekleştirmek için sözleşme ile kurdukları bir ortaklık türüdür. Adi şirketler tüzel kişiliğe sahip değildirler. Bu nedenle ticaret siciline kaydı gerekmemektedir.

---

⁵⁶ Özgür Toraman, *Avrupa Birliği ve Türkiye'deki Basın İşletmelerinin Genel Durumu*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005, s. 31.

b) Ticaret Şirketler

- Şahıs Şirketleri: Alacaklılara karşı tek bir kişinin sorumlu ve yükümlü olduğu şirket türüdür.

- Kollektif Şirketler, gerçek kişiler tarafından kurulan ve şirket borçlarından kişilerin değil şirketin sorumlu tutulduğu şirket türüdür. Yeni giren bir ortak bile kendisinden önceki şirket borçlarından dolayı sorumlu tutulmaktadır.

- Komandit Şirketler; ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek amacıyla kurulan ve şirket borçlarına karşı ortaklardan bir veya bir kaçının sorumluluğu sınırlanmamış diğer ortak veya ortakların sorumluluğu belirli bir sermaye ile sınırlandırılmış olan şirket tipidir.

- Sermaye Şirketleri; şirketin alacaklarına karşı ortakların koydukları sermaye ile sınırlı olan şirket türüdür.

- Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Şirket; Anonim şirket ve kolektif şirketin birleşmesinden oluşan şirket türüdür. En az 5 kişiden oluşması gerekmektedir. Sermayesi paylara bölünen ve ortaklarından bir veya birkaçı şirket alacaklarına karşı bir kolektif şirket, diğerleri bir anonim şirket ortağı gibi sorumlu olan şirket türüdür.

- Limited Şirket; iki veya daha çok gerçek veya tüzel kişice bir ticaret unvanı altında kurulan, ortakların sorumluluğu, koymayı taahhüt ettikleri sermaye ile sınırlı ve ana sermayesi belirli olan ortaklık olarak tanımlanır. Limited ortaklıkta bankacılık ve sigorta işi uğraşamazlar.

- Anonim Şirket; bir unvan altında, ekonomik amaç ve konular için kurulan, sermayesi belirli ve paylara bölünmüş, hissedarların sorumlulukları sermaye payları ile sınırlı, ortaklık sıfatı paya göre belirlenen ve tüzel kişiliği olan bir ticaret ortaklığıdır.

3. Kooperatifler; En az 7 ortak bir araya gelerek ortaklıkların belirli ekonomik çıkarlarını ve özelliklerine ait gereksinmelerini karşılıklı yardım, dayanışman ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacı ile kooperatif kurabilirler.⁵⁷

4. Dernek ve Vakıfların İktisadi İşletmeleri; Kurumlar Vergisi Yasası'nda, dernek veya vakıflara ait veya bağlı olup faaliyetleri devamlılık arz eden, sermaye şirketi veyahut da kooperatif niteliğinde olmayan ticari, sınai ve zirai işletmeler ile benzer nitelikteki yabancı işletmeler dernek veya vakıfların iktisadi işletmeleridir⁵⁸ şeklinde tanımlanmıştır.

İşletme kuruluşunda tek bir kişi sermayesine koysa bile zamanla işletmeler büyümeye giderek iştirak etikleri kuruluşları da bünyelerine katarak ortaklaşma yoluna gidecektirler. 1980'li yılların sonlarına doğru basın sektöründe yaşanan holdingleşme eğilimi baş göstermiş, basında tekelleşmeler yaşanmıştır.

Ülkemizde Basın İlan Kurumu Ocak 2006 verilerinden edinilen bilgiye göre, Türkiye genelinde toplam gazete sayısı 821 iken, bu rakamın 521'ini yerel günlük gazeteler oluşturuyor. 16'sı ulusal, 15'i bölgesel, 229'u yerel ölçekte yayın yapan 260 televizyon kanalı, bunların 53'u kabloludan yayın yapmaktadır. 30'u ulusal 108 bölgesel 1062 yerel yayın yapan 1200 radyo istasyonu faaliyette bulunmaktadır.⁵⁹

Özelleştirme ile birlikte radyo, televizyon ve gazetelerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Basın sektörüne olan bu talebin çağımızda karlı olmasının yanında kitlelere hitap etmesi bakımıyla holding sahiplerinin medyanın kuvvetini kullanmak istemelerinden kaynaklanmaktadır.

Basın işletmelerinin sayısının artması alınan reklam ve ilan sayılarına yansiyarak ekonomi içinde payı artmakta olup çalışmamızın neden önemli olduğunu vurgulamaktadır.

---

⁵⁷ Semra Atılan, a.g.e., s. 34.

⁵⁸ http://www.alomaliye.com/5422_sayili_kanun_kurumlar.htm, (Erişim Tarihi: 10.11.2008).

⁵⁹ Mustafa Sönmez, *Medya'nın 2005 Bilançosu ve 2006*, www.sendika.org, (Erişim Tarihi: 10.11.2008).

1.2.3.2.3. Yabancı Sermayeli İşletmeler

Yabancı sermayeli işletme; bir işletmenin sermayedarları arasında, T.C. vatandaşı olmayan kişilerin bulunduğu işletme türüdür. Yabancı sermayeli işletme kavramına yakın bir kavramda yabancı sermayeli yatırım kavramıdır.

Yabancı yatırım kavramı, bir ülkenin milli sınırları dışından gelen ve ev sahibi ülkede çeşitli şekillerde faaliyet gösteren, yabancı ülke vatandaşlarının sahip olduğu yatırımlar olarak tanımlanır.⁶⁰ Yabancı yatırımları iki şekilde olabilmektedir. Doğrudan ve dolaylı yabancı sermayeli yatırımlar. Doğrudan yabancı sermayeli yatırım, direkt firmanın yatırımın yapılması veya yerli firma ile ortaklık şeklinde olurken dolaylı yabancı sermayeli yatırımda ise borsa hisse alınması gibi direkt ortaklık olmayan şekilde kendini bulmaktadır.

1.2.4. Medyada Tekelleşme Eğilimi

Basın sektöründe mülkiyet yapıları ve iktidar ilişkisini incelerken medyada tekelleşme ve tekelleşmenin etkilerinin incelenmesi gerekmektedir. Bu açıdan bu bölümde tekelleşme, tekelleşme nedenleri, sonuçları kısaca anlatılmaya çalışılacaktır.

Tekelleşme kavramından bahsedilirken benzer kavram olan oligopol piyasadan da bahsetmekte fayda vardır. Medya sektöründe tekelleşmenin tam anlamı ile yaşanmamış olmasından dolayı her iki kavramın da medya sektörü için kullanıldığı görülmektedir. Bu nedenle iki kavramda tanım olarak açıklanacak ve birbirlerinden ayrıldıkları noktalara kısaca değinilecektir.

1.2.4.1. Tekelleşme ve Oligopol Piyasa Kavramı

Tam rekabet piyasa yapısına sahip bir piyasada satıcı ve alıcı sayısı çoktur. Satıcı sayısı çok olduğundan satıcıların piyasadan aldıkları paylarda düşük düzeydedir.

---

⁶⁰ Fatma Buse Biçer, a.g.e. s. 41.

Dolayısıyla satıcıların tek baslarına piyasadaki fiyatı belirleyebilme güçleri yoktur. Ancak günümüzde firmalar, piyasa paylarını artırmak, maliyetlerini düşürmek, gelirlerini ve dolayısıyla karlarını artırmak amacıyla, mal farklılaşmasına gitmek, ölçek ekonomileri sağlamak, firmalar arası anlaşmalar yapmak, çeşitli pazarlama teknikleri uygulamak (özellikle reklam faaliyetleri) gibi faaliyetleri gerçekleştirme yoluna gidebilmekte ve bu gibi uygulamalar dolayısıyla da söz konusu piyasalar, tam rekabetçi yapıdan uzaklaşarak aksak rekabet piyasalarına (tekel (monopol), monopolcü rekabet, oligopol piyasaları) dönüşmektedir.⁶¹

Bir malın üretiminin tek bir firmanın elinde bulunması durumu olarak tanımlanan tekelcilik, kapitalist sistemin geçirdiği uzun yapısal değişimler sonucunda sermayenin merkezleşme eğilimine paralel olarak, günümüzdeki anlamıyla 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan bir olgudur.⁶² Tekel piyasasının en genel tanımı; piyasasında tek üretici ya da satıcı olması ile oluşan aksak rekabet piyasasıdır.

Tekel (Monopol) kavramı belli bir ilişkiler çerçevesinde bir gücün yönetsel egemenliğini anlatır. Bu egemenlikte toplumsal üretimin her hangi bir alanındaki süreçlerin biri, birden fazlası veya tümünün yönetimi tek bir güç (tekel) veya güç kompozisyonu (oligopol) tarafından kontrol edilir.⁶³

Basın işletmelerinde yaşanan üretimin merkezleşmesi olayında tekelleşme ve oligopol kavramlarının birbirleri ile iç içe geçtiği görülmektedir. Basın sektöründe tek bir işletmenin olmaması nedeniyle kimi ekonomistler basında tekelleşmenin değil oligopol bir yapının varlığından söz ederler. Buna göre, Tekel (Monopol) piyasada, bir firmanın bir malın arzını elinde tuttuğu ve fiyatları istediği gibi saptayabildiği bir piyasadır.⁶⁴ Oligopol piyasada ise; piyasaya hakim olan birkaç satıcı bulunmakta, fiyatta birbirlerinden etkilenerak saptanmaktadır.

---

⁶¹ Çetin Polat, *Yoğunlaşma ve Piyasa Yapısı İlişkisi Çerçevesinde Türk Çimento Sektörünün Yapısal Analizi*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı No:2, 2007, Eskişehir, s. 98.

⁶² Güventürk Görgülü, *Basında Ekonomik Bağımlılık*, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, No:33, İstanbul, 1991, s. 11.

⁶³ Gülay Özgür, *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Medya Sahipliği, Finans İlişkisi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s. 28.

⁶⁴ Gülay Özgür, a.g.e., s. 28.

Tekel piyasada satıcı yapay bir ürün darlığı yaratmakta, eksik üretim sonucu ortaya çıkan yüksek fiyatlar satıcının karını artırmaktadır. Oligopol piyasada ise satıcılar tekeli piyasaya benzeri durumları kendi aralarındaki açık veya zımni anlaşmalarla yaratabilir. Sonuç, piyasadaki ürün darlığı, yüksek fiyatlar ve sosyal refah kaybıdır.

Oligopol, homojen veya farklılaştırılmış bir malı satan, birbirlerine etki edebilecek kadar az sayıda satıcının sonsuz sayıda alıcı ile karşı karşıya geldiği piyasadır.

1.2.4.2. Tekelleşmenin Gelişmesi

Basın işletmelerinde sermayenin belli bir yerde toplanmasını, satıcının piyasada tek olmasını sağlayan ve işletmenin piyasadaki iktidarını veya egemenliğini kuvvetlendiren tekelleşmenin gelişmesi üç şekilde olmaktadır. Dikey, yatay ve çapraz bütünleşme.

1.2.4.2.1. Dikey Bütünleşme

Firma ürettiği malın hammaddesinden pazarlamasına kadar olan tüm aşamaları kendi yapısında toplamaktadır. Böylece üretimde çeşitli rasyonalizasyon önlemlerini uygulama olanağı bulur. Birim maliyetlerinde ve fiyatlarında düşüş sağlayarak diğer firmalara karşı önemli bir üstünlük kazanır.⁶⁵

Dikey bütünleşme başka bir tanımla hammadde kaynağının ya da temel üretim girdilerinin temininden, nihai malın tüketiciye ulaştırılmasına kadar süren üretim zincirinin bütün halkalarını kontrol etme biçimindeki yoğunlaşmanın adıdır.⁶⁶ Üretim sürecinin tamamı tek bir merkezden kontrol edilmeye başlandığında ise tekelleşme olgusu ortaya çıkmaktadır.

---

⁶⁵ Güventürk Görgülü, a.g.e., s. 11.

⁶⁶ Abdullah Özkan, *Uluslar arası Medya Tekelleri ve Türk Medyasında Yabancı Sermaye*, <http://www.tasam.org/index.php?altid=1480>, (Erişim Tarihi: 03.01.2009).

1.2.4.2.2. Yatay Bütünleşme

Yatay bütünleşme sürecindeki bir firma ya da birkaç firma üretim aşamasında çok rahat bir biçimde tek alıcı (ya da çok az alıcı) durumuna gelebilir. Yani, hem satış aşamasında tekel özellikleri gösterebilir hem de girdilerini alım aşamasında tekel özellikleri gösterebilir.⁶⁷

Firmalar, belirli sektörde birden fazla ürünle/kuruluşla o sektördeki farklı hedef kitleleri ve dolayısıyla piyasayı kontrol etmeye çalışıyorlar. Genel izleyiciye hitap eden bir televizyon kanalının yanı sıra, ayrıca bir de haber kanalı kurmak veya farklı hedef kitlelere seslenen gazete ve dergiler çıkartmak yatay bütünleşme biçimlerine örnek oluşturmaktadır.⁶⁸

Yatay bütünleşmeye giden firma aynı malı üreten işletmeler ile bütünleşmeye gitmiştir. Firma ürettiği malın fiyatını denetlemekte olup maliyetlerini en aza indirirken, karı da en yüksek düzeye çıkarmış olacaktır. Bunun sonucunda da tekelleşmenin yaşanması kaçınılmaz olmaktadır.

1.2.4.2.3. Çapraz Bütünleşme

Çapraz bütünleşme; farklı sektörde faaliyet gösteren işletmelerin bütünleşme yoluna gitmesi ile oluşmaktadır. Bu yolla aynı kişi ya da topluluk, hem gazete hem radyo hem televizyon hem de banka gibi diğer faaliyet alanlarında mülkiyet sahibi olabilmektedir.⁶⁹

Türkiye basın sektöründe sıklıkla yaşanan bir bütünleşme modelidir. Örneğin; Doğuş Holding bünyesinde hem NTV televizyonu hem de Garanti Bankası bulunmaktadır. Holding medya, finans ve daha pek çok farklı sektörde yatırımları bulunmaktadır.

---

⁶⁷ Ercan Mumcu, *Rekabet Üzerine Çeşitlemeler*, Hürriyet Gazetesi, 13.06.2004.

⁶⁸ Abdullah Özkan, a.g.e.

⁶⁹ Oya Tokgöz, *Temel Gazetecilik*, İmge Kitapevi, Ankara, 2000, s.27-28.

1.2.4.3. Tekelleşme Nedenleri ve Sonuçları

Bir medya kuruluşuna sahip olmak, o kuruluş aracılığıyla iletilen bilginin kontrolünü elinde tutmak anlamına gelir ve sağlanabilecek finansal olmayan yararlar kıyaslanabilir ölçekteki bir başka firmayı kontrol etmekten sağlanarlardan önemli ölçüde yüksektir.⁷⁰ Diğer sektörlerdeki tekellerin ana amacı, maliyetlerini düşürmek, fiyatları kontrol etmek ve karı maksimize etmek biçiminde belirginleşirken iletişim alanında daha özel bir amaç da ortaya çıkıyor. Ulusal veya uluslar arası iletişim tekelleri bir yandan karlarını yükseltirken bir yanda da gelişen teknolojileri ortaya çıkarttığı yığınsal medyanın olanaklarını kullanarak ekonomik ve siyasal tercihlerini etkileme hatta belirleme olanağı da elde etmektedir.⁷¹

- 1) Teknolojinin pahalı olması ve yeterli teknolojilerin küçük basın işletmeleri tarafından alınamaması,
- 2) İlan ve reklamın büyük işletmeler tarafından alınması, küçük işletmelerin reklam gelirlerinin düşük olması nedeniyle yaşanan mali sıkıntı,
- 3) Artan maliyet sorunu,
- 4) Tiraj sorunu,
- 5) Uluslara arası rekabet,
- 6) Dağıtım maliyetleri gibi etkenler tekelleşmenin nedenleri olarak gösterilmektedir.

Basın sektöründe yaşanan tekelleşmenin önemli sonuçlarından birisi çoğulculuğu ortadan kaldırmasıdır. Tekelleşme ile azalan işletme sayılarının kadrolarında da çalışanların azalmasına, haber metinlerinin veya televizyon programlarının içerikleri yönünde tek tipleşme yaratacaktır.

---

⁷⁰ Melike Üstek, a.g.e., s. 79.

⁷¹ Güventürk Görgülü, a.g.e., s. 12.

Tekelleşme ile yine diğer önemli bir konu olan bilgilenme hakkı da ortadan kalkmasa da yansızlığını kaybedecektir. Tekelleşen ulusal ve uluslararası sermaye güçleri, sahip oldukları basın kuruluşları aracılığıyla gerçekleri saptırabilmekte, kamuoyunu kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirebilmekte ve dolayısıyla halkın bilgilenme hakkını elinden almaktadırlar.⁷²

Monopol yapıyla birlikte büyüyen şirketlerin mali yapıları da güçlenmiştir. Bu şirketlerin varlıklarını ve güçlerini sürdürebilmeleri için reklam ve satış gelirlerinden başka gelirlere de ihtiyaçları vardır. Bu sebeple siyasal iktidarlar tarafından, teşvik ve kredilerle desteklenmektedirler.⁷³

---

⁷² Demirhan Burak Çelik, ***Basında Tekelleşme***, Mülkiye Dergisi, Cilt: 25, Sayı: 227, Ankara, s. 139.

⁷³ Zeynep Kaban Kadioğlu, ***Küresel Medya Sermayesinin Hareketliliği ve Türk Medyası'na Etkileri***, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2001, s. 105.

2.BÖLÜM

TÜRKİYE'DE 24 OCAK KARARLARI VE ALINIŞ SÜRECİNE KADAR GEÇEN DÖNEMDE UYGULANAN EKONOMİ POLİTİKARININ KISA TARİHİ

2.1. 24 OCAK 1980 KARARLARI ÖNCESİNDE UYGULANAN EKONOMİ POLİTİKALARININ KISA TARİHİ

Tezin asıl konusunu oluşturan 24 Ocak Kararları'nı açıklamadan önce bu döneme kadar Türkiye ekonomisinde uygulanan politikalardan kısaca bahsetmek dönemin açıklanmasına ışık tutacaktır.

24 Ocak Kararları öncesi uygulanan ekonomi politikalarının başlangıç tarihi olarak Türkiye Cumhuriyeti kuruluş tarihi olan 1923 esas alınmıştır. Uygulanan ekonomik politikaların yıllarına göre dönemlere ayrılmıştır. Buna göre 1980'e kadar olan dönem yıl sırasıyla; Liberal İktisat Dönemi: 1923- 1929 yılları arası, Devletçilik Dönemi: 1930- 1946 yılları arası ve son olarak da 1946- 1980 Çok Partili Hayata Geçiş Dönemi olarak ayrılmıştır.

Dönemler açıklanmaya çalışırken ilk olarak kısaca dönemin siyasi durumdan bahsedilecek ve ekonomik kararlar ayrıntıları ile ele alınacaktır.

2.1.1.Liberal İktisat Dönemi: 1923-1929 Arası Dönem

1923- 1929 yılları arasındaki dönemi anlatırken, döneme etki eden 1908 yılında İttihak ve Terakki önderliğinde gerçekleştirilen ve tarihte "1908 Devrimi" olarak anılan olaydan bahsetmek gerekir.

Osmanlı Devleti'nin son hükümdarı olan II. Abdülhamit'in baskılarına karşı çoğunluğu genç subay ve yükseköğretim öğrencileri tarafından oluşturulan İttihak ve

Terraki Cemiyeti kurulmuştur. Bu Cemiyet Anadolu'nun çeşitli yerlerinde örgütlenmeye giderek, kendine taraftar toplayarak, gelişmiş ve sonunda ayaklanma ile II. Abdülhamit'i tahtan indirmiştir. İttihak ve Terakki Cemiyeti, 1908- 1918 yılları arasında devlet yönetimine geçmiştir. Bu devrim tarihte 1908 Devrimi olarak adlandırılmıştır.

Kimi tarihçilerce 1908 Devrimi'ni etkileyen olayın 1789 Fransız İhtilali olduğu düşünülmektedir. Tarihçi Kansu bu etkiyi her iki topluluğunda, söylemiş oldukları sloganların birbirlerine benzemesiyle bağdaştırmaktadır. "Bu etki öylesine güçlüydü ki, 1908 Devrimi'nin sloganları bile 1789'daki özelemlerin aynısıydı: "Hürriyet, Müsavat, Uhuvvet" -yani "Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik" ya da Fransızca orijinaliyle. "Liberte, Egalite, Fraternite." ⁷⁴

1908 yılı ayrıca ilk defa meşruti monarşinin kurulduğu, hükümetin yalnızca halk tarafından seçilmiş bir meclise karşı sorumlu olduğu ve dolayısıyla mutlakiyetçi monarşinin ve mutlakiyetçi monarşiye hizmet eden bir sivil ve askeri bürokrasinin gücünün siyasal süreçten dışlanmaya çalışıldığı bir dönemin başlangıç noktası olması bakımından son derece önemlidir.⁷⁵

Mustafa Kemal önderliğindeki Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması ile birlikte 29 Ekim 1923 yılında Cumhuriyet ilan edilerek Türkiye Cumhuriyeti resmen kurulmuş oldu.

Türkiye iktisat tarihinde "liberal" olarak adlandırılan tek dönem, 1923-1929 arasındır. Bu döneme de liberal denmesinin nedeni Lozan Antlaşması hükümleri uyarınca beş yıl için gümrükleri yükseltme yetkisinin hükümetlerden alınmasıdır.⁷⁶

Yeni bir ülkenin kalıcı olması için öncelikle olarak ekonomisinin sağlam olmasına inanılmıştır. Bu nedenle ki Cumhuriyet resmen ilan edilmeden önce 17 Şubat 1923'de bağımsız ekonomiye geçiş için alınacak iktisadi tedbirleri görüşmek ve tartışmak üzere

---

⁷⁴ Aykut Kansu, *Bir Devrimi Anlamaya Çalışmak*, <http://www.bianet.org/bianet/kategori/biamag/108125/1908-devrimini-anlamaya-calismak>, (Erişim Tarihi: 13.12.2008)

⁷⁵ Aykut Kansu, *1908 Devrimi*, İletişim Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 1.

⁷⁶ Şiir Yılmaz, *1923'den Bu Yana Ekonomi Politikaları: Devletçilikten Devletin Tasfiyesine*, Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Cilt XXII., Sayı: 213, Ankara, 2001, s. 33.

İktisat Vekili Mahmut Esat Bozkurt'un ve Mustafa Kemal'in desteği ile "Türkiye İktisat Kongresi" toplandı.⁷⁷

Kongreye başta Mustafa Kemal olmak üzere Ankara'nın muzaffer liderleri, meclis üyeleri bazı büyük topraklı zengin çiftçiler, İstanbul'un Türk işadamları, Anadolu esnafının önde gelenleri ve işçiler⁷⁸, toplam 1135 temsilci ve 40 milletvekili katılmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk İzmir İktisat Kongresi'nde yapmış olduğu açılış konuşmasından ekonomide kazanılan zaferin askeri ve siyasi zaferin tamamlayıcı olduğunu, eğer ekonomik zafer kazanılmazsa siyasi ve askeri zaferin kalıcı olamayacağını ifade etmiştir.

"Siyasi ve askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsun olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazlarsa husule gelen zaferler devamlı olamaz, az zamanda söner."⁷⁹

Mustafa Kemal Atatürk konuşmasının devamında da ekonomik zaferlerin önemli olduğunu dinleyenlere vurgulamıştır.

"Ulusal egemenlik, ekonomik egemenlikle pekiştirilmelidir. Bu kadar büyük amaçlar, bu kadar kutsal ve ulu hedeflere, kağıtlar üzerinde yazılı genel kurallarla, istek ve hırslara dayanan buyruklarla varılmaz. Bunların bütün olarak gerçekleştirilmesini sağlamak için, tek kuvvet, en kuvvetli temel: Ekonomik güçtür."⁸⁰

Geçimini ilkel yöntemlerle tarımdan sağlamaya çalışan yoksul ve eğitimsiz bir toplum, yerli ürünler yerine ithal mallarını korumayı amaç edinen bir gümrük rejimi, demir ve deniz yolları gibi en önemli sektörlerle hakim yabancı şirketlerin ülkeyi terk etmeleri, daha da önemlisi devleti zor durumda bırakan Düyun-u Umumiye nedeniyle

---

⁷⁷ Erdinç Tokgöz, *Atatürk Dönemi İktisat Politikaları*, (H.Oktan Aktan, Kuter Ataç, Orhan Morgil, Ahmet Şahinöz, Mahmut Tokat), Ed: Bahaddin Yıldız), Hacettepe Üniversitesi, Ankara 2002, s. 15.

⁷⁸ S. Yahya Tezel, *Cumhuriyet Döneminin İktisat Tarihi 1923-1950*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, s. 143.

⁷⁹ Afet İnan, *Devletçilik İlkesi ve Türkiye'nin 1. Sanayi Planı, 1933*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, XVI. Seri, 1972, Ankara, s. 14.

⁸⁰ Erdinç Tokgöz, a.g.e., s. 17.

bütün ticari faaliyetleri büyük ölçüde durmuş bir ülke durumundaki Türkiye’de her şeyi yeniden inşa etmek gerekiyordu.⁸¹

Savaşlardan yeni çıkmış bir ülkenin yeniden inşa edilmesi için yapılan İzmir İktisat Kongresi’nin amaçlarını en genel şekilliyle verilmek istenirse aşağıdaki gibi sıralanabilir;
82

1. Yeni kurulacak Türk Devleti’nin izleyeceği iktisat politikalarına ve oluşturacağı iktisadi sisteme ışık tutmak.
2. Milli Mücadele yıllarında Ankara ile sağlıklı ve yararlı ilişkiler kuramayan İstanbul ve İzmir’deki sermaye çevrelerinin Ankara Hükümeti temsilcileriyle yakınlaşmasını sağlamak.
3. Milli Mücadeleyi gösteren askeri ve siyasi kadrolarının toplumdaki bütün kesimlerinin sadece askeri siyasi alanda değil, ekonomik alanda da tam desteğine sahip olduklarını Lozan’daki tarafların isteyenlere Millet olarak hayır diyebilmek.
4. Batı Avrupa ülkelerine liberal düzenden komünist düzene geçirilemeyeceği konusunda güvence vermek.

Kongrenin amaçlarında genel olarak sanayici ve sanayi olduğu görülmektedir. Kurtuluş Savaşı’ndan henüz çıkmış yeni bir ülkenin karşısında tarıma dayalı bir ekonomi ve teknolojinin-alt yapının yeteri kadar olmayışı gibi nedenlerden dolayı sanayi mevcut değildi.

Bu yüzden, Türkiye Cumhuriyeti ekonomi tarihi, hükümetlerin yalnızca sanayiye destek politikalarının değil, "sanayi" kurmak ve "sanayici"nin bizzat kendisini yetiştirmek için getirdikleri ekonomi politikalarıdır.⁸³

Kongrede temsil edilen gruplar; işçi grubu, sanayi grubu, tüccar grubu ve çiftçi grubu olmuştur. Her grup kongrede söz almış ve kısa bir konuşma yapmıştır. Ayrıca bu

---

⁸¹ Özer Özçelik ve Özer Tuncel, **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikaları**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 1, Cilt:IX, 2007, Afyon, s. 254.

⁸² Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi 1980-1985**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1988, s. 7.

⁸³ Şiir Yılmaz, a.g.e., s. 33.

kongrede ilk olarak yasal haklarına bile kavuşmamış olan kadınlara da söz hakkı verilmiştir. İzmir'den İşçi Kadınlar Delegesi olan Rukiye Hanım da kapanışta kısa bir nutuk söylemiştir.⁸⁴

Konuşmalar ve yapılan tartışmaların ardından kongrede alınan kararlar; aşarın kaldırılması, temettü vergisinin⁸⁵ gelir vergisine dönüştürülmesi, reji idare⁸⁶ ve yönetiminin kaldırılması, koruyucu gümrük tarifelerinin kabulü ve bu konuda dış müdahalelerin reddi, bir ticaret ana bankasının kurulması, kambiyo merkezleri⁸⁷ özellikle nakit ve tahvillerin borsalarının millileştirilmesi, büyük ticaret merkezlerinde hisse senedi ve tahvil borsalarının açılması, kendi limanlarında Kabotaj hakkı tanınması, Sanayi Teşvik Kanunu'nun günün ihtiyaçlarını karşılar hale getirilmesi, her yıl sergiler açılması, Sanayi Bankası'nın kurulması, işgücünün 8 saat çalışması, haftada bir gün çalışanlara imkan verilmesi, iş kazalarına uğrayanların hayatlarının işverenler ve kurumlar tarafından güvence altına alınması, sendika hakkının tanınması.⁸⁸

İktisat Kongresinde alınan kararlara bakacak olursak genel olarak liberal içerikli kararlar olduğunu söyleyebiliriz. Ekonomiye devletin müdahalesinin olmasının yanında daha çok teşebbüs kurma ile ilgilidir.⁸⁹ Hükümet bu kararların bazılarını daha sonradan uygulamaya koymuştur. Örneğin; türün rejisini devlet satın almış, fakat faaliyetine devam etmesinde sakınca görmemiştir. Çiftçiyi destelemek için 1925 yılında aşar vergisi kaldırılmıştır.⁹⁰

Köylüye yönelik önemli ikinci destek, 1926 yılında yürürlüğü giren Medeni Kanun ile sağlanmıştır. Bu kanunla köylülere işledikleri toprakları kendi adına tapuya kaydettirme

---

⁸⁴ Afet İnan, a.g.e., s. 11.

⁸⁵ **Temettü vergisi**; Osmanlı Devleti'nde ticaret, sanat, meslek ve emek gelirleri üzerinden alınan bir vergidir.

⁸⁶ **Reji İdaresi**; II. Abdülhamit Dönemi'nde kurulan, Osmanlı Devleti'nin tütün tekellerini yöneten kuruluşur

⁸⁷ **Kambiyo Merkezi**; bir ülkenin dış ekonomik işlemlerinin parasal yönlerini düzenleyen merkezin adıdır. Döviz işlemlerinde serbestliği veya resmi denetimi öngörebilir.

⁸⁸ İlker Parasız, **Türkiye Ekonomisi 1923'den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları**, Ezgi Kitapevi, Bursa, 1991, s. 3.

⁸⁹ İlker Parasız, a.g.e. s. 3.

⁹⁰ Erdinç Tokgöz, a.g.e., s. 17.

olanağı getirilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan gelen toprak mülkiyetinin devlete ait olma ilkesi sona ermiş oldu.⁹¹

İktisat Kongresi alınan kararlar çerçevesinde milli sermayeye dayanan bir banka kurulması için o dönemin İktisat Bakanı olan Celal Bayar, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk tarafından görevlendirilmiştir. Bayar bakanlıktan ayrılarak 1924 yılında İş Bankasını kurmuştur.⁹² Bankanın kurulma amacı; özel sanayi girişimlerine yatırım ve işletme sermayesi sağlamaktır.

Tablo 1.1.

Kuruluş Yıllarına Göre Özel Sektör İşletmelerin Sektörel Dağılımı (1901- 1930)

Kuruluş Yılları	İşletme Sayısı	Tarım (%)	Sanayi (%)	Mali Hizmetler (%)
1901 - 1910	-	-	-	-
1911 - 1920	26	92,3	7,7	-
1921 - 1930	37	16,2	64,9	18,7

Kaynak: Erdoğan Soral, *Özel Kesimde Türk Müteşebbisleri*, İ.T.İ.A. Yayınları, Ankara, 1974, s. 30.

Tablo 1. de görülebileceği gibi İzmir İktisat Kongresi'nden alınan kararlar ve uygulamaya konulmasından sonra kurulan işletme sayısı artmış ve tarım sektöründen sanayi sektörüne doğru bir yönelim olmuştur. 1911- 1920 yılları arasında 26 olan işletme sayısı, 1921- 1930 yılları arasında 37'ye ulaşmıştır.

⁹¹ Erdinç Tokgöz, a.g.e., s. 18.

⁹² Orhan Morgil, *Büyüme ve Sanayileşme Politikaları*, a.g.e. s. 38.

Sektör olarak bakıldığında 1911- 1920 yılları arasında tarım sektörü işletmelerinin oranı % 92,3 iken, 1921- 1930 yılları arasında %16,2 gerilemiştir. Tarım sektöründe yaşanan bu gerilemenin sebebi yeni kurulan işletmelerin sanayi işletmeleri olmasıdır. Tablodan da görülebileceği gibi 1911- 1920 yılları arasında sanayi işletmelerinin oranı %7,7 iken uygulanan sanayiye teşvik edici önlemler ve kararlar nedeniyle 1921- 1930 yılları arasında artarak %64,9'a kadar çıkmıştır.

Mali hizmetler sektöründe 1920'lere kadar kurulan bir işletme bulunmazken tablodan da görüleceği üzere 1921- 1930 yılları arasında mali hizmet işletmeleri %18,7'lik bir pay ile faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bunların yanında 1923-1925 yılları arasında büyük oranda tamamlanan nüfus mübadelesinin genç Türkiye Cumhuriyeti ekonomisinde büyüme ve sanayileşme yönünde olumsuz biçimde etkilediği şüphesizdir.⁹³

1929 Türkiye ekonomisi için olumsuz rastlantıların olduğu bir dönem olmuştur. Hükümetin gümrük tarifelerini yükselteceğini sezinleyen ithalatçılar, ithalata yönelmişlerdir. 1929 yılında ithalat hızla artmış ve dış ticaret kimsenin tahmin etmediği bir biçimde açık vermiştir. Bu arada Dünya'da ekonomik krizin içine girmiş "Büyük Buhan" dönemi yaşanmaya başlanmıştır.

Ekonomik krizin etkisiyle tarıma olan talep azalmış bu nedenden dolayı ihracat gelirleri azalmıştır. Dış ticaret açığının rekor düzeye ulaşması, ihracatın olmaması, Türk Lirasının hızla değer kaybetmesi, Osmanlı Devletinden kalan dış borçların ilk taksitlerinin vadesinin gelmesi gibi nedenlerden dolayı Türkiye ekonomisi bu dönemde oldukça kötü bir döneme girmiştir.

Ulusal ekonomisini oluşturmaya ve geliştirmeye çalışan genç Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir çeşit "ekonomik seferberlik" ilan etmek ve ülke ekonomisinin işleyişini denetim altına almak zorunda kalmıştır.⁹⁴

Ülkenin istenilen düzeyde sanayileşme sağlayamamasının arasında özel sektörün elindeki teknolojik altyapının eksik olması, sermaye eksiliği, halkın tarımla uğraşması ve okuryazarlık oranının az oluşu, iş birliği gibi becerilerin olmayışı yatmaktadır. Ayrıca

---

⁹³ Erdiñ Tokgöz, a.g.e., s. 19.

⁹⁴ Erdiñ Tokgöz, a.g.e., s. 21.

piyasa ekonomisinin geçerli olduğu ülkelerden biri olan ABD’de 1929 yılında yaşanan ve dünyayı da etkisi altına alan ekonomik kriz, tüm kapitalist ülkeler ekonomik çöküntü ile karşı karşıya kalmalarına yol açmıştır.

2.1.2. Devletçi İktisat Dönem: 1930- 1946

Bu dönemde henüz çok partili siyasi döneme geçilmemiş, hükümet tek parti olan CHP’nin (Cumhuriyet Halk Partisi) yönetimindedir. Dönemim Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, Başbakanı ise İsmet İnönü’dür. 12 Ağustos 1930 tarihinde Atatürk’ün yakın arkadaşı olan Ali Fethi Okyar “Serbest Cumhuriyet Fırkası”nı kurulmuşsa da çok partili döneme geçişte başarısız olunmuştur.

1929 büyük ekonomik bunalımından özellikle Türkiye Ekonomisi olumsuz biçimde etkilenmiştir. Buhran döneminde yaşanan tarım fiyatlarındaki önemli fiyat düşüşleri, yeni kurulmaya çalışan ve ekonomisinin büyük bir bölümünü tarımdan sağlayan Türkiye Ekonomisini olumsuz etkilemiştir.

1930 yılına gelindiğinde özel kesimden beklenen kalkınma hamlesinin kolay kolay başlamayacağına fark edilmesi ve Dünya ekonomik bunalımının dış ticaret açıklarıyla birlikte kendini hissettirmesi, devletin bizzat işletmecisi sıfatıyla ekonomik hayatta rol almasını zorunlu kılmıştır.⁹⁵ Bunun sonucunda buhrandan önce uygulanan büyüme ve sanayileşme politikalarında değişiklik yapılmıştır. Liberal iktisat politikası yerine devletçilik politikası uygulanmaya başlanmıştır.⁹⁶

Mustafa Kemal Atatürk’ün 6 ilkesinden biri devletçilik ilkesidir. Atatürk devletçilik ilkesini şu şekilde tanımlamaktadır: “Fertlerin hususi teşebbüsleri ve faaliyetlerini esas tutmak, fakat büyük bir milletin bütün ihtiyaçlarını ve birçok şeylerin yapılmadığı göz önünde tutarak memleket iktisadiyatını devletin eline almak.”⁹⁷

---

⁹⁵ Şiir Yılmaz, a.g.e., s. 34.

⁹⁶ Orhan Morgil, a.g.e. s. 39.

⁹⁷ Cem Dişbudak, **Atatürk’ün İktisadi Görüşlerinin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri**, Muğla Üniversitesi S.B.E. Dergisi, Atatürk’ün Doğumunun 125.Yılı ve Cumhuriyetimizin 83. Yılı Özel Sayısı, Muğla, 2006, s. 148.

Atatürk bu ilkesi, ekonomik faaliyetlerin düzenlenmesine ve özel sektörün yetersiz ve eksik kaldığı noktada ulusal çıkarların göz önüne alınarak devletin müdahil olmasını öngörmektedir.

Devletçilik ilkesinin temel unsurları ve Birinci Kalkınma Planı ile uygulamaya konulan kararları şu şekilde sıralayabiliriz; ⁹⁸

- Yüksek gümrük vergileri ve kotalarla desteklenen koruyucu dış ticaret politikası uygulamaya konulmuştur.
- Türk Parasının Değerini Koruma Kanunu çıkartılarak sert bir kambiyo kontrol rejimi uygulanmaya başlanmıştır.
- Yabancı sermayeye ait tesisler devletleştirilmiş ve yabancı özel sermaye yatırımları yasaklanmıştır.
- İktisadi büyümenin sağlanmasında sürükleyici sektör olarak sanayi sektörü esas alınmış ve kurulan iktisadi devlet teşekkülleri ile kamu yatırımları sanayi sektörüne kanalize edilmiş ve devlet doğrudan üretici duruma girmiştir.
- Sanayileşmenin finansman yükü geni ölçüde tarım kesimine yüklenmiş ve bu kesimden vergi ve fiyat politikaları yoluyla sanayi kesimine kaynak aktarılmıştır.
- Beş yıllık sanayi programları hazırlanmış ve böylece dar kapsamlı bir planlı ekonomi uygulamasına geçilmiştir.

---

⁹⁸ Orhan Morgil, a.g.e., s. 40.

Tablo 1.2.

Kuruluş Yıllarına Göre Özel Sektör İşletmelerin Sektörel Dağılımı (1931- 1950)

Kuruluş Yılları	İşletme Sayısı	Tarım (%)	Sanayi (%)	Mali Hizmetler (%)
1931-1940	62	4,8	91,9	3,2
1940-1950	154	0,6	96,8	2,6

Kaynak: Erdoğan Soral, *Özel Kesimde Türk Müteşebbisleri*, İ.T.İ.A. Yayınları, Ankara, 1974, s. 30.

Tablodan da görüleceği gibi Birinci Kalkınma Planı ve devletçilik politikalarının uygulamaya konulması ile birlikte sanayi sektöründe kurulan işletme sayısı da artmıştır. 1931- 1940 yılları arasında tarım sektöründeki işletmelerin oranı %4,8 iken, sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin oranı %91,9'dir. Yine bununla birlikte 1930'ların başlarında toplam işletme sayısı 37 iken, 1940'ların sonlarına doğru bu sayı yaklaşık 25 katı artarak 62 olmuştur. 1950'lerin sonunda ise bu rakam 154 olmuştur.

1940- 1950 yılları arasında tarım sektöründeki işletme sayısı oranı %0,6 iken, sanayi sektöründeki işletme sayısının oranı %96,8'dir. Genel olarak tablo değerlendirildiğinde tarım sektöründe kurulan işletmelerin sayısından bir düşüş yaşanmıştır. Yeni kurulan işletmeler uygulana politikalar ve teşvikler ile sanayi sektörüne ağılık vermişlerdir.

Birinci Kalkınma Planı'ndan sonra alınan İkinci Kalkınma Planı, alınan kararlar ve uygulanacağı alan bakımından bir öncekine göre daha geniş ve ayrıntılı şekilde hazırlanmıştır. Kurulması öngörülen tesislerin, yer seçimi ölçütleri ve kapasitelerinin

saptanmasında ele alınan karşılaştırmalı alternatifler, Türkiye'deki daha sonraki kalkınma planlarının hemen hiç birinde uygulanamamış üstün nitelikte olmuştur.⁹⁹

İkinci Kalkınma Planı'nın uygulanmaya konulmaya başladığı yıllarda İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi nedeniyle bu plan kısmen uygulanabilmiştir.

2.1.3. Çok Partili Döneme Geçiş: 1946-1980

DP (Demokrat Parti) 7 Ocak 1946'da kurulmuştur. Partinin kuruluş sırasında genel başkanı Celal Bayar'dır. Daha sonradan partinin genel başkanlığını Adnan Menderes getirilmiştir. Kuruluşundan dört yıl sonra, 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçimle, oyların %53,5'ünü alarak, 27 yıllık tek parti dönemini sona ermiş ve ilk defa serbest seçimle iktidarı kazanan parti olmaya başarmıştır. Daha sonradan 1950, 1954 ve 1957 seçimlerini ardı ardına kazanarak, iktidarını on yıl kadar sürdürmüştür.¹⁰⁰ 1946 seçimlerine kadar süren dönemde tek parti olarak CHP iktidardaydı.

DP iktidarı zamanında beş hükümet kurmuştur. Bu 10 senelik zaman içinde Türkiye'nin iç ve dış siyasetinde büyük gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle sanayileşme ve şehirleşme hamlesi başlamış, tarımda makine dönemi başlamıştır. Ulaşım, enerji, eğitim, sağlık, sigorta ve bankacılık sektörlerinde yeniden hareketlenmeye başlamıştır.

Çok partili sisteme geçilen 1946 yılı, ekonomi politikaları açısından da dönüm noktası olmuştur.¹⁰¹ 1930 yılından beri uygulamaya konulan koruma ekonomi politikaları, bu tarihten itibaren gevşetilerek ithalat serbestleşmiş; tarım madencilik, altyapı yatırımları ve inşaatın öncelik kazandığı bir dış ticaret politikası izlenmeye başlanmıştır.¹⁰²

---

⁹⁹ http://tr.wikipedia.org/wiki/Birinci_Be%C5%9F_Y%C4%B1ll%C4%B1k_Sanayi_Plan%C4%B1 (Erişim Tarihi: 17.02.2009).

¹⁰⁰ [http://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrat_Parti_\(1946\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrat_Parti_(1946)), (Erişim Tarihi: 17.02.2009).

¹⁰¹ Gülseren Adaklı, a.g.e., s. 90.

¹⁰² Korkut Boratav, a.g.e., s. 74.

DP Hükümeti, 1946'dan itibaren girilen liberalleşme programından geriye çekilerek uluslar arası ticarete sınırlamalar getirmiş ve ithalatı izne bağlamıştır. İthal ikamesi döneminin asıl başlangıcı bu tarih olmuştur.¹⁰³ İthal ikamesi; daha önce yurtdışından ithal edilen mal ve hizmetlerin yavaş yavaş ülke içerisinde üretilmeye başlanmasıdır. İthal ikamesi ile toplam arz da bulunan ithalat payı da azalır. İthalat ikamesi, genellikle tüketim, ara mal ve yatırım malları üretimi olarak gerçekleştirilir. İthal yoluyla karşılanan ihtiyaç maddelerinin yurt içinde üretilmesi, bir ekonomide tüketim malları ithalinin zorlaştırılması veya yasaklanmasıyla sanayinin teşvik edilmesi politikalarından biridir.¹⁰⁴

1950- 1960 arası dönemde serbest piyasa ekonomisine ve buna bağlı olarak özel sektörün girişim gücüne dayanan bir kalkınma stratejisi esas alınmıştır. Bu stratejinin uygulanabilmesi için dış ticaret geniş ölçüde liberalize edilerek serbest dış ticaret politikasına geçilmiştir. Yabancı sermayenin Türkiye'ye gelmesi sağlanmıştır. Madenler, ulaştırma ve enerji ile ilgili Kamu İktisadi Teşekkülleri dışındaki KİT'lerin özelleştirilmesi ve böylece devletin iktisadi hayata müdahalesinin azaltılması amaçlanmıştır.¹⁰⁵

1950 yılında vergi tarihimizdeki en köklü vergi reformu olan gelir vergisi ve kurumlar vergisi uygulamaya konulmuştur. Devlet yatırımlarının önceliğinin sanayi kesimi yerine tarım kesimine ve alt-yapı yatırımlarına verilmesi kararlaştırılmıştır. Uygulanan politikalar sonucunda 1950-1960 arasında özel sektör çok büyük bir dinamizm kazanmış ve bugün imalat sanayi sektöründe faaliyet gösteren büyük holdinglerin önemli bir kısmı bu dönemde kurulmuştur.

1950- 1960 arası dönemde muhalefet ve iktidar arasından sürekli görüş ayrılıkları yaşanıyor, büyük tartışmalara dönüşüyordu. İktidar hakkında muhalifler çeşitli yerlerde beyan veriyor, bunu izleyen basında haber yapıyordu. Menderes, yakın ilişkilerde olduğu gazete sahibi kişilere güvenerek, basının kendisi hakkında yazılar yazmayacağını düşünüyordu. Ancak daha sonradan basına bazı sınırlandırılmalar getirilmiştir. Bunu takip eden günlerde muhalefet lideri İsmet İnönü mecliste yaptığı

---

¹⁰³ Gülseren Adaklı, a.g.e., s. 91.

¹⁰⁴ www.ekonomist.com.tr/apps/dictionary.app, (Erişim Tarihi: 19.02.2009).

¹⁰⁵ Orhan Morgil, a.g.e., s. 41.

konusmasında; "bu yolda devam ederseniz sizi ben bile kurtaramam"¹⁰⁶ demiştir. O dönemde bir Tahkikat Komisyonu kurulmuş ve İsmet İnönü'ye söz almama cezası verilmiştir. Tahkikat Komisyonu ile birlikte ülkenin çeşitli yerlerinde mitinge ve yürüyüşler düzenlenmiş, ülke bir kaosa sürüklenmiştir.

İktidar ve muhalefet arasındaki tartışma, 27 Mayıs 1960 yılında Kurmay Albay Alparslan Türkeş tarafından radyolarda okunan bildiri ile askerlerin ülke yönetimine el konulduğu bildirildiğinde son bulmuş oldu. 28 Mayıs 1960 günü yeni hükümet Org. Cemal Gürsel başkanlığında kurulmuştur.

Askeri darbenin sonunda Adnan Menderes, Hasan Polatkan ve Rüstü Zorlu idam cezasını çarptırılmıştır. 29 Mayıs 1960 günü DP resmen kapatılmış oldu.

Tablo 1.3.

Kuruluş Yıllarına Göre Kurulan Özel İşletme Sayısı (1950- 1980)

Kuruluş Yılları	İşletme Sayısı
1950	583
1960	3.070
1970	6.839
1980	25.734

Kaynak: TOBB, www.tobb.org.tr, (Erişim Tarihi: 17.02.2009)

Tablo 1.3.'de görüleceği gibi özel işletme sayısı her 10 yılda bir artış göstermiştir. 1950 yılların sonuna doğru 583 olan özel işletme sayısı, 1960 yılında 3.070, 1970 yılında 6.839 e 1980 yılında 25.734 olmuştur. Bu veriler Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) yayınlamış olduğu kuruluş yıllarına göre özel işletmelerin sayısı istatistikî bilgisinden alınmıştır.

¹⁰⁶ [http://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrat_Parti_\(1946\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrat_Parti_(1946)), (Erişim Tarihi: 17.02.2009).

1961-1980 Dönemi;

Türkiye’de bu dönem içerisinde karma ekonomi sisteminin uygulanması esas alınmıştır. Buna göre gerek özel sektör ve gerekse kamu kesimi sanayi ve hizmetler sektörlerinde yatırım yapacak ve iktisadi büyümenin sağlanmasında gerek özel ve gerekse kamu sektörü birlikte rol alacaktır. Bu dönemde planlı ekonomiye geçilmesi kararlaştırılmıştır. Türkiye’nin iktisadi büyümesi için temel alınan hedefler 15 yıllık bir süre için 1963- 1977 belirlenmiştir.¹⁰⁷

İthal ikamesine dayalı bir sanayileşme politikasının uygulanması kararlaştırılmıştır. İthal ikamesine dayanan sanayileşme politikasının esasını iç tüketimi belli bir büyüklüğe ulaşan sanayi malları içeride üretecek sanayi tesislerinin kurulması ve bu sanayilerin yüksek vergileri, kotalara ve miktar kısıtlamaları ile korunması teşkil eder.¹⁰⁸ Türkiye’de 1960- 1980 döneminde uygulanan ithal ikamesi sanayileşme modelinin bir özelliği de özel sektörün tüketim malları sanayilerine ve kamu sektörünün ara malları sanayilerine yatırım yapması esası teşkil etmiştir.

1978-1983 yıllarını kapsayan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulamada başarılı olamamıştır. Türk ekonomisi 1978 yılından itibaren gerileme sürecine girmiştir. Birinci olarak siyasi istikrarsızlık nedeni ile devlet yönetiminin etkinliğini kaybetmesi sonucunda kamu kesimi finansman açıkları giderek büyümüştür.¹⁰⁹

1979 yılında yaşanan petrol şoku, yani petrol fiyatlarının hızlı artması Türk ekonomisini tam bir döviz darboğazına sokmuştur.

2.2. 1980 DÖNEMİ: 24 OCAK 1980 KARARLARI

1980 yıllardan itibaren Türkiye’de basın endüstri; radyo, televizyon, internet gibi farklı medium’ larla ve basın dışı sektörlerle bütünleşerek yapısal bir dönüşüm sürecine girmiştir. ¹¹⁰ Bu dönüşümün en belirgin sonuçlarından birisi sermaye ve teknolojik alt yapı olarak küçük basın işletmelerinin, sermayesi yüksek ve teknoloji olarak yüksek

¹⁰⁷ Orhan Morgil, a.g.e., s. 45.

¹⁰⁸ Orhan Morgil, a.g.e., s. 45.

¹⁰⁹ Orhan Morgil, a.g.e., s. 47.

¹¹⁰ Gülseren Adaklı, *Türkiye’de Medya Endüstrisi*, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2006, s. 137.

olan büyük basın işletmeleri karşısında giderek rekabet edemez hale gelmeler ve büyük işletmelerin küçük işletmeleri satın alma yoluna giderek bütünleşmeleri olmuştur.

Bütünleşmelerin yaşanması, buna bağlı olarak medya sektörünün belli başlı bazı sermaye grubunun eline geçmesi, medyanın mülkiyet yapısında değişimler yaşanmasına sebep olmuştur. Mülkiyet değişimleri özellikle uygulanan liberal politikalar ile desteklenerek daha da güçlü bir hal almıştır.

1980 yılından alınan "24 Ocak Kararları" , Türkiye ekonomisinin dönüm noktalarından biri olmuştur. Türkiye ekonomisinde "dönüşüm" olarak nitelendirilen "24 Ocak 1980 Kararları"; iç ve dış etkenlerin karmaşık bütünlüğü sonucu görülen tıkanıkların çözümüne kavuşturulmasına yönelik olarak uygulamaya giren¹¹¹, kararlardır. Bu kararlarda devletin piyasadan çekilerek yerine özel sermayeye bırakması temel alınmıştır. Kısaca devletin müdahale edici bir duruma gelerek, özelleştirmeler ile piyasada girişimci olarak yer almasının azaltıldığı kararlardır.

Bu bölümde 24 Ocak Kararları alınırkenki Türk siyasi durumundan kısaca bahsedilerek, kararlar başlıklar altında derinlemesine incelenecektir. Son olarak da medya sektöründe bu kararların nasıl uygulandığı ve nelere yol açtığı üzerinde durulacaktır.

2.2.1. 24 Ocak Kararları'nın Alınış Sürecinde, Türkiye'deki Siyasi Durum: 1979- 1980

27 Mayıs 1960 darbesinden sonra kapanan DP'nin devamı olarak kurulan Adalet Partisi (AP), 1961 yılında kurulmuştur. Muhafazakar-liberal çizgisine sahiptir. 1965-1971 yılları arasında tek başına, 1970'li yılların büyük bölümünde ise koalisyonlarda ülke yönetiminde söz sahibi olmuş olan parti 12 Eylül sonrasında 1981 yılında diğer siyasi partilerle birlikte kapatılmıştır.¹¹²

---

¹¹¹ Türk-İş (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu), *24 Ocak Kararları ve Kayıplarımız*, Türk-İş Yayınları, Ankara, s. 21.

¹¹² www.wikipedia.org/wiki/Adalet_Partisi, (Erişim Tarihi: 19.02.2009)

1979 yılının Aralık ayına gelindiğinde yapılan ara seçimi Adalet Partisi büyük bir çoğunlukla kazanmış, Süleyman Demirel 6. Kez hükümet kurma görevini üstlenmiştir. Hükümeti kuran Adalet Partisi'nin önünde üç büyük ekonomik sorun bulunmaktadır. Birincisi; aylık %10'lara ulaşan enflasyon, ikincisi; halkın yükselen fiyatlar karşısında düşen alım gücü, üçüncüsü ise sürekli olarak kapanan fabrikalar ve yatırımların durma noktasına gelmesidir.

Adalet Partisi bu sorunların çözümü için, Turgut Özal'ı başbakanlık müsteşarlığına getirmiştir. Turgut Özal aynı zamanda Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı görevini de vekaleten yürütmektedir.

Kötü giden ekonomiyi düzeltmek için Türk siyasal ve ekonomi tarihine "24 Ocak Kararları" diye geçen bir dizi önlem, Turgut Özal'ın öncülüğünde alınmıştır.¹¹³ Bu kararlar aynı zamanda 1980'li ve 1990'lı yıllara egemen olacak bir politikacıyı da kamuoyuna tanıtılmasını¹¹⁴ sağlamıştır. Bu politikacı Turgut Özal'dır.

Ekonomik sıkıntılar ve yaygınlaşan toplumsal şiddet eylemleri nedeniyle Türk Silahlı Kuvvetleri 1 Ocak 1980'de Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e uyarı mektubu vermiştir. Bu uyarı mektubu aynı zamanda 12 Eylül'ün de habercisi olmuştur.¹¹⁵

1978- 79 yıllarından başlayan Türkiye içindeki huzurluk ortamı 1980'lere daha kuvvetli bir hal almıştır. Her gün ülkede yaşanan siyasi cinayetler, gösteriler, TBMM 'nin birçok turun ardından Cumhurbaşkanı'nı seçememiş olması hükümete olan güveni zayıflatmıştır.

Darbenin gece 03: 00' de ilan edilmesinden sonra aynı gün sabah saat 05:30' da Süleyman Demirel, Bülent Ecevit ve Necmettin Erbakan'a, Genelkurmay Başkanı Kenan Evren tarafından birer tebliğ gönderilmiştir. Tüm tebliğlerde : "TSK yönetime el

---

¹¹³ Özlem Eştürk, *Türkiye'de Liberalizm: 1983-1989 Turgut Özal Dönemi Örneği*, Mustafa Kemal Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay, 2006, s. 42.

¹¹⁴ Emre Kongar, *28 Şubat ve Demokrasi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 187.

¹¹⁵ Mehmet Ali Birand ve Soner Yalçın, *The Özal Bir Davanın Öyküsü*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2001, s. 113.

koymuştur. Hükümetiniz feshedilmiş, parlamento üyeliğiniz düşmüştür. Talimatı getiren subayın ikazlarına uyunuz" ifadesiyle birlikte gidecekleri adresler belirtilmektedir. Bülent Ecevit ve Süleyman Demirel için Hamzaköy Gelibolu adresi belirtilirken, Necmettin Erbakan'a ise Uzunada İzmir adres olarak verilmiştir.¹¹⁶ Uzunada adresine giden diğer bir isimde Alparslan Türkeş olmuştur. Burada yaklaşık olarak 1 ay kadar kalmışlardır.

2.2.2.24 Ocak Kararları'nın Gerektirdiği Düzenlemeler

24 Ocak Kararları, istikrarı sağlamak amacıyla bir dizi önlemleri kapsar. Bu kararların temel özelliği, Türkiye ekonomisini, dışa yönelik bir büyüme modeliyle, dünya ekonomisi ile bütünleştirmektedir.¹¹⁷ Kararların temel amacı, uluslararası ekonomi ile bütünleşmektir. 24 Ocak Kararları'nın amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir;¹¹⁸

1. Enflasyonu yavaşlatmak, fiyat istikrarını sağlamak ve enflasyonun devlet sektöründen kaynaklanan tesirlerini hafifletmek,
2. Üretim çarkını harekete geçirmek, bunun için döviz, enerji ve ona bağlı olmayan öteki girdilerin arzını arttırmak,
3. Ekonominin döviz kazanma gücünü harekete geçirmek için ihracata hızla teşvik etmek ve öteki döviz kazanan aktiviteleri güçlendirmek,
4. Zorunlu ithalat dışında, döviz harcamalarını minimum düzeye indirmek,
5. Serbest teşebbüse yani özel sektöre destek olarak, kısıtları azaltmak ve bu yoldan da arz ve talep dengesini sağlamada tesirli olarak, piyasa mekanizmasını işletmek,
6. Yeni tasarruf, faiz, kambiyo politikalarını uygulamaktır.

¹¹⁶ http://tr.wikipedia.org/wiki/12_Eyl%C3%BC_Darbesi, (Erişim Tarihi: 21.02.2009)

¹¹⁷ Pınar Altınok, **24 Ocak Kararları, Dışa Açılma ve Uygulanan İktisat ve Maliye Politikaları**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1991, s. 123.

¹¹⁸ Fikret Başkaya, **Devletçilikten 24 Ocak Kararlarına: Türkiye Ekonomisinde Bunalım Dönemi**, Türkiye ve Ortadoğu Vakfı Özgür Üniversite Kitaplığı, İstanbul, 2004, s. 265.

24 Ocak Kararları'nın alınış amaçlarının gerçekleştirilmesi için bir dizi düzenleme yapılmıştır. Bunlar; serbest piyasa açısından, enflasyon açısından, döviz piyasası açısından, ithalat ve ihracat açısından, yabancı sermaye açısından, ücretler ve sendikalar açısından düzenlenmiştir.

Serbest piyasa açısından;

Serbest piyasa mekanizmasının işlerlik kazanabilmesi için devletin ekonomiye olan müdahalesinin azaltılması gerekli görülmüştür. Bu amacın geekleşmesi için 24 Ocak Kararları' n da devletin mal ve hizmet üretimdeki payının azaltılmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Devletin girişimci olarak piyasada olmasından çok, gerekli yerlerde müdahalesinin olması kararı alınmıştır.

"Fiyat Saptama Kontrol Koordinasyon Komitesi" kararların uygulanması ile kaldırılmıştır. Böylece fiyatlar serbest piyasa gereği arz-talep kuralına göre belirlenebilecektir. Ayrıca Kamu İktisadi Teşebbüsleri' nin fiyat tespitlerinde de piyasa şartları ön plana çıkarılmıştır.

1980 programı, fiyat tespiti ve denetlenmesine olanak tanıyan Türk Parasının Kıymetini Korumaya ilişkin 19 sayılı karar, yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece, mal piyasasındaki işlerlik fiyat mekanizmasına terk edilmiştir.¹¹⁹

Hükümet tarafından kamu kesimi daraltmak ve finansman kaynağı sağlamak amacıyla; kamu hizmeti yapan kamu kuruluşlarının gelirlerine karşılık "gelir ortaklığı senetleri çıkarılarak" halka satılmıştır.¹²⁰ Kar odaklı çalışan kamu kurumlarında ise, hisse senetleri çıkarılarak satılma yoluna gidilmiştir. Gelir ortaklığı senetleri 1985 yılında yürürlüğe girerken, hisse senetleri ile kamu kuruluşlarının satılması ise 1987 yılında yürürlüğe girmiştir.

---

¹¹⁹ Pınar Altınok, a.g.e., s. 124.

¹²⁰ Sertif Demir, **1980 Sonrası İstikrar Tedbirleri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1987, s. 18.

1980 yılında kömür madenlerinin kamulaştırılmasını öngören karar iptal edilerek, sigara tekelinin kaldırılması kararı alınmıştır. Burada devletin mal ve hizmet üretmesinden ziyade özel sektöre de destek verilmesi amaçlanmıştır.

Enflasyon açısından;

Enflasyonu önlemek amacıyla, 1980 yılında faizler serbest bırakılmıştır. Faizler arz-talep kuralına göre belirlenecektir. 1 Temmuz 1980 itibaren faiz oranları artık serbesttir.

Faiz politikasının, tasarruf eğiliminin güçlenmesi amacıyla etkin bir araç olarak kullanılması istenmektedir. Faizlerin yükselmesiyle, enflasyon da denetlenebilecektir. 24 Ocak Kararları ile para politikasında alınan tedbirleri kısaca özetlemek gerekirse;¹²¹

- Para arzı miktarını fiyatlar genel düzeyi ile orantılı tutmak ve sürekli kontrol sağlamak amacıyla para kredi kurulu kurulmuştur.
- Bankaların verdikleri kredilere yüzde sınırı getirilmiştir.
- Kamu iktisadi teşekkülleri ürünleri üzerine uygulanan sübvansiyon kaldırılmış ve fiyatlar sürekli bir ayarlamaya tabi tutularak, kurumların kendileri tarafından belirlenmesine başlanmıştır.
- Sermaye Piyasası Kanunu' nun çıkarılması hedeflenmiş ve yasa 1981 yılının Temmuz ayında çıkarılmıştır.

1980 öncesinde Türkiye'de faiz oranları kamu otoriteleri tarafından belirlenirken, 24 Ocak Kararları ile faizler serbest bırakılmıştır. 24 Ocak Kararları'na göre tasarrufların artırılması ve mali kurumlar aracılığı ile yönlendirilmesi önem taşımaktadır. Bunun için

---

¹²¹Erdem Tonguç, *Para Politikaları ve Finansal Piyasalar*, <http://www.genbilim.com/content/view/1398/89>, (Erişim Tarihi: 02.03.2009).

de gerçekçi bir faiz politikası uygulanması gereklidir. 24 Ocak Kararları'na baktığımızda bu önlemlerin kısıtlayıcı değil, serbestleşme yönünde olduğunu görmekteyiz.

Döviz piyasası açısından;

Serbest piyasanın tam işlerlik kazanması için döviz fiyatlarının serbest olması gerekli olduğu savunulmuş bu nedenle 24 Ocak Kararları içerisinde döviz fiyatları ile ilgili düzenlemede yer almıştır. Bunun için döviz kuru istikrarını sağlamak ve döviz kazandırıcı işlemleri geliştirmek, amacıyla, yüksek oranlı bir devalüasyona gidilmiştir.

Devalüasyona, ödemeler dengesinin giderek büyüyen açıkların kronikleşmesi ve bu durumun iç ekonomiye yansıttığı dengesizliklerin giderilmesi amacıyla ve dış dengelerin yeniden kurulmasına yönelik olarak başvurulmuştur.¹²²

24 Ocak Kararları ardında alınan ve bundan sonra süreklilik kazanacak olan devalüasyonların ilk adımı 25 Ocak' ta atılmış ve ABD Doları 47 TL.'den, 70 TL' ye çıkarılmış, %32,7 devalüasyon yapılmıştır.¹²³

Devalüasyona başvuran bir ülkenin parası, diğer ülkelerin parasına oranla değersiz hale gelir. Bu da ithal malların pahalı olmasını sonucunu getirir. T.C. Merkez Bankası, günlük kur saptama yoluyla, denetimli ve değişken kur sistemine geçmiş, Türkiye ile diğer ülkeler arasındaki enflasyon farkını gidermek amacıyla TL. devamlı ayarlayabilir hale getirmiştir.¹²⁴

İthalat ve ihracat açısından;

Dışa açık büyümenin hedef alındığı 24 Ocak Kararları' nda ithalatın serbestleşmesi yönünde de gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

---

¹²² Pınar Altınok, a.g.e., s. 127.

¹²³ Nazif Kuyucuklu, **Türkiye İktisadı**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1986, s. 217.

¹²⁴ Mustafa Sönmez, **Türkiye Ekonomisinde Bunalımlar**, Belge Yayınları, 1985, s. 78.

İthalat açısından yapılan düzenlemenin en önemlisi gümrük vergisi oranının indirilmesi olmuştur. İthalata bağlı malların liberasyonu yeniden belirlenmiş, kotalar kaldırılmıştır. Ayrıca ithalden alınan damga vergisinin oranı %25'den, %1 e indirilmiştir. Bu kararlar ile ithalatın vergiler yolu ile kontrolünden vazgeçildiği anlaşılmaktadır. İthal mallar üç gruba ayrılmıştır. Bunlar; ithali izne bağlı mallar, ithaline izin verilmeyen mallar ve ithali serbest mallar.

Dış ticareti devlet eliyle yapılan ülkelerde, ithalat yapacak firmalara bir sınırlama getirilmiştir. İthalatı elli milyon doları geçen ticari kuruluşlar, bu ülkelere ithalat yapabileceklerdi.¹²⁵

İhracatta devlet denetimi büyük ölçüde kaldırılmış, geniş bir teşvik sistemi getirilmiştir. İhracatın teşvikine ilişkin olarak vergi iadesi oranları yükselttilerek yeniden saptanmıştır.¹²⁶ İhracat finansmanında ve kredili ihracatta kullanılmak üzere T.C. Merkez Bankası'nda ihracatı teşvik fonu kurulmuştur. Yine T.C. Merkez Bankası'nda "Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu" kurulmuştur.

Yabancı sermaye açısından;

24 Ocak Kararları'nın alınış amaçlarının biri de yabancı sermayenin ülkeye girmesi sağlamak ve bu amaçta çeşitli teşvik önemleri almaktır. Kararlar ile birlikte yabancı sermaye konusunda getirilen genel olarak esaslar şu şekilde sıralanabilir;

1. Yabancı sermaye, iştirak söz konusu olan yatırımın toplam sabit yatırım tutarı 2 milyon dolarla 50 milyon dolar arasında olacaktır.
2. Yabancı sermaye iştirak nispeti %10'dan aşağı, %49'dan yukarı olamaz.
3. Yabancı sermaye iştirak miktarı asgari bir milyon dolardır.

---

¹²⁵ Sertif Demir, a.g.e., s. 18.

¹²⁶ Çağlar Keyder ve İlhan Tekeli, *Türkiye'de ve Dünya'da Yaşanan Ekonomik Bunalım*, Yurt Yayıncılık, 1984, s. 168.

Yukarıda genel olarak yabancı sermaye için alınan esaslarda yabancı sermaye teşvik edilirken bir taraftan da sınırlandırmaya gidilmiştir. Yabancı sermayeyi çekmek, dış ticaret faaliyetini teşvik etmek amacıyla "Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü" kurulmuş ve Başbakanlığa bağlanmıştır.

24 Ocak Kararları ile sağlanacak istikrarla birlikte, yabancı sermayedar için gerekli yatırım ortamı içinde gelişen yabancı sermaye ihracata yönelerek, Türkiye'de ihracat hamlesinin oluşmasında önemli bir görev üstlenmiştir.¹²⁷

Ücretler ve Sendikalar açısından;

24 Ocak Kararları'ndan kısa bir süre sonra ülkede tüm sendikal faaliyetler durdurulmuş ve grev, lokavt hakları ertelenmiştir. 12 Eylül öncesinde Türkiye tarihinde en fazla işçinin greve çıktığı yıl, 8.5 aylık sürede 85 bin kişi ile 1980'dir.¹²⁸

İç talebi kısmayı gerektiren 24 Ocak Kararları, uygulamada emekçi sınıflar açısından iki temel politikayı gündeme getirmiştir. Ücretler ve taban fiyatları düşük tutulmalı, grev ve benzeri eylemler önlenmelidir.¹²⁹

24 Ocak Kararları'nın alınmasından kısa bir zaman sonra gelen 12 Eylül askeri darbesi ile sendikal hareket olmak üzere tüm toplumsal muhalefete yasaklamalar getirilmiştir. Başta Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) ve DİSK'e bağlı sendikalar olmak üzere bir çok sendika kapatılmış ve sendikacılar mahkum edilmiştir.¹³⁰

---

¹²⁷ Gülten Kazgan, Ekonomide Dışa Açık Büyüme, Altın Kitaplar Matbaası, 1988, s. 344.

¹²⁸ Türk-İş (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu), *a.g.e.*, s. 11.

¹²⁹ Gülseren Adaklı, *a.g.e.* s. 139.

¹³⁰ Özgür Müftüoğlu, **İki Yüzyıl Geriye Döndük**, <http://www.antimai.org/bs/ozgurm3.htm>, (Erişim Tarihi: 13.02.2009).

3.BÖLÜM

TARİHSEL OLARAK TÜRK BASININ MEDYA'YA GEÇİŞ SÜRECİ

3.1. TÜRK BASIN SEKTÖRÜNÜN TARİHSEL SÜRECİ

Türk medya sektörünün oluşmasına sağlayan Türk basınının 1980 yılında sonra geçirdiği dönüşümün açıklanması için 1980'den önce basının nasıl geliştiğinin incelenmesini gerekli kılmıştır. Bu bölümde basını tarihsel bir düzen içerisinde ayrı ayrı bölümlerde incelenecek ve 1980 yılından sonra başlayan medya sektörünün oluşumu üzerinde durulacaktır.

Basınının gelişimi siyasi iktidar ile bağlantılı olarak üçe ayrılmıştır. Birinci dönem; Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan, 1946 yılında Demokrat Parti'nin iktidarına kadarki dönem diğer bir deyişle çok partili yaşama geçişe kadarki dönemi kapsamaktadır. İkinci bölüm ise 1946'dan, 24 Ocak Kararları'nın alınış senesi olan 1980'e kadarki dönemi ve son olarak üçüncü bölümde 1980'den sonrası dönem olarak ayrılmıştır.

3.1.1. 1945'lere Kadar Türk Basın Sektörü

İlk çağlarda Roma'da duvar gazeteleri ile başlayan basın hareketleri, XV. yüzyılda Gutenberg'in icadı ile teknik bir görünüm kazanmıştır. Gutenberg matbaayı bulmamış ancak geliştirdiği teknik sayesinde matbaacılığın gelişimine katkıda bulunmuştur. Basın ve yayın araçlarının ortaya çıkışı gelişi güzel olmamış, el yazması kitaplarla başlayan, mektuplarla gelişen bir sıra izlemiştir.

Matbaanın bulunmasından sonra XVI. Yüzyılda, Avrupa'nın sosyal, kültürel hayatı ve coğrafi bünyesi böylesine köklü değişiklere uğrarken, bu bölgede (haber ve haberleşme) büyük ölçüde önem kazanıyordu.¹³¹ XVIII. Yüzyılda Avrupa ve Amerika'da teknik, siyasal ve ekonomik alanlardaki ilerlemeler birçok kurumda değişme yaşanmasına neden olmuş ve basın da genel ekonomi içinde bir sektör haline gelmiştir.

"Basının bir baskı grubu olarak hissedilmeye başlanması da, basının varlığını kabul ettirmesi olarak tarihsel gelişim açısından dönüm noktası olarak alınabilir. Siyasal iktidarların basın üzerindeki baskılarını arttırmaya başlamaları, gazete tirajlarında ki artışa bağlı olarak basının bir baskı grubu haline gelmesinden kaynaklanmaktadır. Basın ilk yıllarında olduğu gibi sınırlı sayıda kişiye değil baskı sayılarını artması nedeniyle ulaşılan kitlenin sayısı artmıştır.

Ekonomi içindeki yeri artan basının 1789 Fransız Devrimi'nin yarattığı siyasal özgürlük ortamı ile siyasal otoriteye karşı elde ettiği siyasal güç, devletin uyguladığı müdahaleleri kaldırmasına neden olmuştur. Nitekim devletin 1789 Fransız Devrimi'nden önce uygulamaya koyduğu basın üzerindeki vergiler, bu Devrim ile sağlanan siyasal güç ile kaldırılmıştır.¹³²"

1730 yıllardan itibaren İngiltere'de başlayan ve Avrupa ülkelerine yayılan gazetelerin ilan ve reklam yayınlamaya başlaması ile yeni gelir kaynakları sağlanmıştır. İlan ve reklamın gazetelerde yayınlanması ile finans sorununu çözen gazetelerde sermaye artışları gerçekleşmiş, daha önceleri basım işletmeleri bünyesinde ek bir faaliyet olarak görevlerini yapan basın ayrı bir işletme olarak, sadece basın faaliyeti göstermek amacıyla oluşumunu sağlamıştır.

Sermaye artışına bağlı olarak refah düzeyinin yükselmesi, okur-yazar oranının artması, teknolojinin ilerlemesi gibi nedenler gazeteleri küçük bir işletme olmaktan çıkarmış büyük basın sektörü haline getirmiştir. XIX. Yüzyılda ise basın, en son tekniklerden yararlanan ve hızla hedef kitlesine ulaşabilen bir sektör haline gelmiştir.

---

¹³¹ M. Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, Yayın No: 107, 5. Basım, İstanbul, 2002, s. 54.

¹³² Nuray Gökçek Karaca, a.g.e., s. 11.

Baskı tekniğindeki süratli gelişme, gazete endüstrisinin ortaya çıkışı ve gelişmesinde en önemli rolü oynamıştır. XIX. yüzyılda tiraja ve satışa yönelik basın işletmeleri ortaya çıkmıştır. 1800'lü yıllardan itibaren ilancılığın büyük önem kazanması, Amerikan gazeteciliği açısından asıl büyük gelişmeye neden olmuştur.

Ülkemizde ise basının ortaya çıkması matbaacılığa bağlı olarak değil doğrudan doğruya ortaya çıkmıştır. Türkiye'de basın hayatı halkı aydınlatmak, kamuoyunu uyarmak amacıyla toplumca duyulan bir ihtiyaçtan doğmamış, Osmanlı Hükümeti'nin yaptığı işleri halka anlatmak amacıyla bir duyuru organı biçiminde başlamıştır. Ülkemizde basın devlet eliyle ortaya çıkmıştır. İlk gazete 1831 yılında II. Mahmut tarafından çıkarılan Takvim-i Vekayi' dir. Matbaanın ülke topraklarına gelmesinden 105 yıl sonra bir gazete çıkarılmıştır. Bu gazetenin çalışanları da devlet memurları idi. 1830 yılında William Churchill tarafından Ceride-i Havadis gazetesi çıkarılmıştır. İl ölüm ilanları bu gazetede verilmiştir ve bu gazete sahibinin yabancı olması ile de ilk olmuştur. Ardından 1860 yılında yayınlanan Tercüman-ı Ahval gazetesini Şinasi ve Agah Efendi birlikte çıkartmışlardır. İlk özel teşebbüslü gazete olma özelliği taşıyarak kimilerince basın tarihini bu gazeteden başlatmak gerekliliği tartışılmıştır.

Türk basın tarihinde basın sektörünün ortaya çıktığı yıllarda bu alanda faaliyet gösteren işletmeler emek yoğun işletmeler olduğu görülür. Devletin kontrolünde olduğu için sermaye yoğun işletme olması zaman almıştır. 1960'lı yıllara kadar olan süreçte, profesyonel anlamda gazete sahipliği ile gazetecilik birbirinden ayırt edilememekte, iç içe geçtikleri görülmektedir.¹³³

II. Meşrutiyet ile getirilen ifade özgürlüğüne dayanarak gazetelerin üzerindeki devletin baskısı azalmış, basın sektöründe hareketlenme olmuştur. O dönemde 4 gazete varken fermanın çıkmasından sonra gazete sayılarında artış meydana gelmiştir.

1950' li yıllardan sonra basın işletmelerinde tekelleşme yaşanmaya başlamış ve sermaye yoğun işletmeler ortaya çıkmıştır. Devletin denetleme, basın üzerindeki baskısı

---

¹³³ İsa Kayacan, *Dünya'da ve Türkiye'de Gazetecilik, Basınımızın Anadolu Cephesi*, Ece Yayınları, Yayın No: 101, Ankara, 1996, s. 76.

1980' li yılların sonuna kadar devletin bu rolü devam etmiştir. Bu baskının sadece gazetede değil radyo ve televizyonda devam etmiştir.

Yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte basında ilerlemeler olmuş ve televizyon kanalları kurulmuştur. Basın sektörü sadece gazeteleri değil televizyon, radyo görsel işitsel basın literatüre girmiştir. Bilgi çağı olarak adlandırılan yüzyılımızda internetin hayata girmesi ile internet gazeteciliği doğmuştur.

Çağımızın geniş harcamaları ve yatırımları gerektiren basın sisteminde, endüstrileşme, sermayeyi daha da gerekli hale gelmiştir. Bu açıdan günümüzde genellikle güçlü basın işletmeleri, tekelleşmiş büyük sermayenin başka bir deyişle holding elinde bulunmaktadır. Küreselleşme ile uluslar arası basın piyasanın ortaya çıkmasına yol açmış, tekelleşmenin uluslar arası bir boyut kazanmasına neden olmuştur.

1927 yılında ilk radyo istasyonu İstanbul'da kurulmuştur. O dönemki hükümet on yıllığına, radyo yayın tekeli Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi'ne (TTTAŞ) vermiştir. "Nizamname-i Dahili" adlı şirket sözleşmesinin birinci maddesinde kurucuların adları belirtilmektedir. Buna göre İş Bankası adına Genel Müdür Mahmut Celal (Bayar), Anadolu Ajansı adına Siirt Milletvekili Mahmut (Soydan) ve Gümüşhane Milletvekili Cemal Hüsnü (Taray) (18) ile tüccar Sedat Nuri (İleri) Şirketin kurucularıdır, (19) Şirket sözleşmesinin üçüncü maddesi uyarınca Şirketin merkezi Ankara, sermayesi 150.000 TL. imtiyaz süresi ise 26 yıldır.¹³⁴

Merkezi Ankara'da olan şirketin sermayesinin %40 İş Bankası'nın, %30'u Anadolu Ajansı (AA)'nın, %30'u Falih Rıfki, Cemal Hüsnü ve Sedat Nuri Beylerindir.¹³⁵ Bu radyo yayıncılığının ilk dönemini oluşturmaktadır. O dönem yeni yeni gelişmeye başlayan radyo; abone, damga ve reklam gelirlerine dayalı olarak işletilmekteydi.¹³⁶

---

¹³⁴ Uygur Kocabaşoğlu, a.g.e, s. 13.

¹³⁵ Uygur Kocabaşoğlu, a.g.e. s. 2738.

¹³⁶ Fatma Buse Biçer, a.g.e., s. 37.

Türkiye’de yayıncılığın ikinci dönem ise, on yıllık sürenin dolması ile yayıncılığı yürüten devlet tekelidir. 1930’ların başından itibaren adım adım radyonun devletleştirilmesi söz konusu olmuş ve 1936’da TTTAŞ’ın on yıllık süresi dolunca, 18 Ağustos 1936 tarihli kararnameyle radyo devletleştirilmiştir.¹³⁷ Radyo devlet eli ile Posta Telefon Telgraf (PTT) Genel Müdürlüğü tarafından yayın yapmaya başlamıştır.

3.1.2.1945- 1980 Arası Türk Basın Sektörü

1940’ların sonunda çok partili hayata geçişi getirdiği formasyon değişiminin de etkisiyle Türk basını, farklı bir faza girmiştir. Bu dönemin ayrıca özelliklerinde biri, yavaş yavaş içerdiği metin türleri, bunları sunum biçimleri, kullanılan dil gibi özellikleriyle seçkin kitlelere hitap eden, sınırlı bir tiraj rakamına ulaşan ağırlıklı olarak iç/dış politika konularına odaklanan gazete ve dergilerin dışında geniş halk kitlelerine hitap eden ve kısa zamanda yüksek tirajlara ulaşan yayınların ortaya çıkmasıdır.¹³⁸

Gazetecilik mesleğinden olmayan çeşitli ticaret kollarında faaliyet gösteren kişilerin gazete satın alma yoluyla basına giriş yaptıkları görülmektedir. Gazete sahipleri gazetecilikten yetişmiş kişilerdi: Yunus Nadi Abalıoğlu (Cumhuriyet), Necmettin Sadak (Akşam), Zekeriya ve Sabiha Sertel (Tan), Ahmet Emin Yalman (Vatan), Ali Naci Karacan (Milliyet), Cihat Baban ve Ziyat Ebüzziya (Tasvir), Hakkı Traik ve Asım Us (Vakit), Cemalettin (Yeni Sabah), Sedat Simavi (Hürriyet), Falih Rıfkı Atay (Dünya) patron gazetecilerin son örnekleri oldu.¹³⁹

Bunun ilk örneği 1938 yılında Peyami Safa’nın kardeşi olan İlhami Safa ile gazeteci Cemalettin Saraçoğlu birlikte kurdukları Yeni Sabah gazetesinde yaşanmıştır. Gazetenin kuruluşundan bir yıl sonra, İlhami Safa gazetede ki hisselerinin tamamını Cemalettin Saraçoğlu’na devrederek gazeteden ayrılmıştır. Bir süre gazeteyi tek başına idare eden Saraçoğlu, 1948 yılında gazeteyi iş dünyasından olan Safa Kılıçoğlu’ na

¹³⁷ Uygur Kocabaşoğlu, *Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna (TRT Öncesi Dönemde Radyonun Tarihsel Gelişimi ve Türk Siyasal Hayatı İçindeki Yeri)*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları, No: 442, Ankara, 1980, s. 114.

¹³⁸ Gülseren Adaklı, a.g.e., s. 111.

¹³⁹ Hıfzı Topuz, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1996, s. 159.

satmıştır. Safa Kılıçoğlu, önceleri Adalet Mensucat Fabrikası'nda yöneticilik yapmış, sonra mağaza açmıştı, Bomonti' de fabrika kurmuştur.¹⁴⁰

Safa Kılıçoğlu'nun gazetecilikten gelmemesi ve gazeteyi satın almasıyla bir dönemin başlangıcının habercisi olmuştur. Böylelikle Türk basın sektörüne ticaret ile uğraşan kişilerinde de yer aldığına göstergesi olmuştur. Yeni Sabah gazetesini aldığı döneme kadar gazetelerin sahipleri aynı zaman gazetecilik mesleğinden gelen kişiler olup, genellikle gazetelerin başyazarı olmuşlardır.

Safa Kılıçoğlu gibi basına dışarıdan gelen diğer bir gazete patronu da Habib Edip Törehan' dır.¹⁴¹ İkinci Dünya Savaşı yıllarında Almanya'da para kazanmış ve Yeni İstanbul' u 1949' da çıkarmıştır.¹⁴² Gazetenin 1 yıl kadar sahipliğini yapmış 1950' li yılının sonuna doğru gazetesini dönemin ünlü müteahhidi olan Kemal Uzan' a satmıştır. Yeni Sabah gazetesinin yayın içeriği ve sayfa bakımından daha önce çıkarılan gazetelerden farklılık taşımaktadır. İlk defa spor sayfaları, resimli romanlar, renkli sayfalar ve mücehhez bir matbaa tesisiyle bu gazetede başlamıştır.¹⁴³

Dönemin diğer önemli bir olayı da 1 Mayıs 1948 tarihinde, Sedat Simavi tarafından kurulan Hürriyet gazetesidir. Gazete "Ürdün ve Irak Orduları Filistin'e Girdi"¹⁴⁴ başlığı ile 6 sayfa olarak, ilk sayısını yayınlamıştır. Bu tarihten sonra Türkiye'de her bakımdan modern bir gazetecilik doğmuş ve gündün güne gelişmiştir.¹⁴⁵ Fotoğraflı haberi öne çıkaran, rahat okunabilen, baskı kalitesi diğer gazetelere daha yüksek olan gazete o dönemlerde tirajı yüksek olan gazete olmuştur. İlk çıktığında 1948 yılında 30 binlik bir tirajla çalışan Hürriyet'in baskısı 1950'de 83 bine, 1953'te 148 bine ulaştı.¹⁴⁶

Sedat Simavi' nin 1953' te ölmesinden sonra yönetimi ortaklaşa üstlenen oğulları Haldun Simavi ve Erol Simavi¹⁴⁷ gazeteyi idare etmişlerdir. Haldun Simavi, 27 yaşında başladığı Hürriyet yöneticiliği sırasında gazetenin geleneklerinin oturmasında

---

¹⁴⁰ Melike Üstek, a.g.e. s. 63.

¹⁴¹ Nuri İnuğur, *Türk Basın Tarihi, 1919-1989*, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti, İstanbul, 1992, s. 245.

¹⁴² Melike Üstek, a.g.e., s. 64.

¹⁴³ Tekin Erer, *Basın Kavgaaları*, Rek-Tur Kitap Servisi, İstanbul, 1965, s. 16

¹⁴⁴ Hürriyet Gazetesi, 1 Mayıs 1948, Sayı:1.

¹⁴⁵ Tekin Erer, a.g.e., s. 16.

¹⁴⁶ Hıfzı Topuz, a.g.e, s. 213.

¹⁴⁷ [http://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCrriyet_\(gazete\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCrriyet_(gazete))

etkili olmuş, ancak kardeşiyle arasında baş gösteren anlaşmazlık nedeniyle 1968 yılında gazeteden ayrılarak Rahmi Turan'ı Genel Yayın Yönetmeni olarak atadığı Günaydın Gazetesi'ni çıkarmaya başlamıştır.¹⁴⁸ Hürriyet gazetesinin yönetimi Erol Simavi' ye geçmiş oldu.

Milliyet Gazetesi, Demokrat Parti' nin 14 Mayıs 1950 tarihinde seçimleri kazanmasından, 11 gün önce yani, 3 Mayıs 1950 yılında Ali Naci Karacan¹⁴⁹ tarafından kurulmuştur. DP'nin iktidara gelmesi ile gazetenin kurulması tarihlerinin yakın olmasının nedeninin DP'den mali destek alınmasına bağlanmıştır. Orhan Koloğlu kitabında; "DP' yi destekleyeceğini vaadinde bulunan Milliyet çıkışında partiden büyük mali destek almıştır."¹⁵⁰ şeklinde ifadesi bulunmaktadır. Gazetede "Şehrimizde Bir Komünist Şebekesi Meydana Çıktı" manşetini atarak ilk sayısı ile yayın hayatına başlamıştır.

Ali Karacan vefatına kadar gazetesinin hem sahibi olmuş hem de başyazarlık görevini üstlenmiştir. Ali Karacan'dan sonra oğlu Ercüment Karacan gazetenin başına geçmiş, yazı yönetim kadrosuna Abdi İpekçi de katılmıştır. Abdi İpekçi' nin kadroya dahil olması ile gazete yayın içeriği farklılık kazanmış ve gazetenin tirajları artmıştır. Ercüment Karacan' ın gazete ile fazla ilgilenmemiş, gazetenin idaresini Abdi İpekçi'ye bırakmıştır. 1979 yılında Abdi İpekçi' nin suikast sonucu hayatını kaybetmesi ile Ercüment Karacan gazeteyi satma kararı almıştır. İş adamı Aydın Doğan, 8 Ekim 1979'da Milliyet gazetesinin büyük hissedarı, 12 Eylül 1980 askeri darbesini takip eden günlerde ise bütünüyle gazetenin sahibi olmuştur.¹⁵¹ Gazetenin yeni sahibinin ilanı 6 Ekim 1980 tarihli Milliyet gazetesinde "Milliyetten Mektup" başlıklı yazıda şu şekilde ilan edilmiştir: " Bir yıldan beri Milliyet Gazetecilik A.Ş.'nin büyük hissedarı olan başarılı iş adamı Aydın Doğan'ın gazetenin sahibidir."¹⁵²

Aydın Doğan gazeteyi almadan nakliyecilik, müteahhitlik, otomobil, ticari araç, iş ve inşaat makineleri ile ilgili işler yapmıştır. 1974 yılında sanayi şirketi kurmuş,

---

¹⁴⁸ Gülseren Adaklı, a.g.e., s. 123.

¹⁴⁹ Hıfzı Topuz, **II Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003, s.209.

¹⁵⁰ Orhan Koloğlu, **Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Basın**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s. 70.

¹⁵¹ Gülseren Adaklı, a.g.e., s. 131.

¹⁵² "**Milliyetten Mektup**", Milliyet Gazetesi, 6 Ekim 1980.

İstanbul Ticaret Odası Meclis ve Yönetim Kurulu Üyeliği, onu takip eden yıllarda da Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu Üyeliği yapmıştır.¹⁵³

Tercüman gazetesi 1954 yılında dört işadaminin ortak girişimleri ile çıkarılmıştır. Bu ortaklardan biri Beyoğlu'nda Tanca Kundura mağazasının sahibi Semih Tanca, ikincisi eski milletvekillerin Cemal Hünel, üçüncüsü İktisat doktoru, işadamı ve Galatasaray Lisesi'nin eski baş muavini İzzet Zeki Baraz, dördüncüsü ise bir bankanın eski müfettişlerinden Reha Özakin' dir.¹⁵⁴ Gazete daha sonra madenci olan Cemal Hünel'a devredilmiştir. Cemal Hünel'da gazeteyi Vatan gazetesinden hissesi olan Nihat Karaveli' ye, Karaveli' de 1961 yılında işadamı olan Ragıp Kutman' a satmıştır. Ragıp Kutman bir süre rakı fabrikasında çalışmış, sonra hurda işi ile uğraşmış son olarak bir kömür ocağı satın alarak işleri büyütüştür. Gazete ile alakası bulunmamakta, gazeteyi bir araç olarak kullanmak için satın almıştır. Ancak sonralarında gazeteyi 27 Mayıs 1960'dan sonra Kemal Ilıcak gazeteyi 30 bin liraya¹⁵⁵ satmıştır.

1966'da Türkiye'de ofset sistemin ilk girişimi yapılmış (Günaydın'ın öncülüğünde) 1970'lerde bütün gazeteler bu sistemi benimsemiştir. Daha temiz baskı sağlayarak ofset sistemi basının gelişmesine katkıda bulunmuştur.¹⁵⁶

Radyo yayıncılığında ise; PTT Genel Müdürlüğü'nün radyoculuğu yönetemeyeceği anlaşılmış, 1940 yılında Başkanlığa bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü kurulmuş ve radyo kuruma bağlanmıştır.¹⁵⁷

Radyoların reklam gelirlerine bağlı olması nedeniyle 27 Ocak 1951 gün ve 3/12402 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla "Radyolarda İlan ve Reklam Tarifesi" kabul edilmiştir.¹⁵⁸

---

¹⁵³ <http://www.biyografi.info/kisi/aydin-dogan>, (Erişim Tarihi: 06.04.2009)

¹⁵⁴ Hıfzı Topuz, a.g.e. s. 223.

¹⁵⁵ Melike Üstek, a.g.e. 64.

¹⁵⁶ Şule Dalbudak, a.g.e., s. 34.

¹⁵⁷ Fatma Buse Biçer, **Türk Medya Sektöründe Yabancı Yatırımlar ve Televizyon Alanında Bir Örnek Olay Çalışması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008 s. 38.

¹⁵⁸ Fatma Buse Biçer, a.g.e., s. 38.

24 Mayıs 1963 tarih ve 359 sayılı Türkiye Radyo Televizyon (TRT) Kurumu Kanunu ile Türkiye’de radyo ve televizyon kurma ve işletme hakkının Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu’na verilmesiyle radyo yayınlarında hem istasyon sayısı ve gücü, hem de yayın tür ve nitelikleri yönünden gelişmeler olmuştur.¹⁵⁹

1964’te TRT’nin kurulması Türkiye’de radyo yayıncılığının üçüncü dönemidir. 1974 yılından itibaren Türkiye radyoları TRT I, TRT II., ve TRT III. adı altında yayın yapmaya başlamış, Ekim 1987 tarihinde Radyo TV’nin yayın hayatına başlaması ile yayınlar Radyo I, Radyo II, Radyo III ve Radyo IV. adı altında dört ayrı kanaldan sürdürmüştür.¹⁶⁰

İlk televizyon yayını, 9 Temmuz 1952 tarihinde İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) tarafından yapıp 20 yıl boyunca İstanbullulara az çok TV izlettirmişti ama Türkiye çapında örgütlenecek olan TRT bünyesinde ilk TV yayını 1968’de gerçekleşmiştir.¹⁶¹

1970’lerden sonra televizyon Türk toplumun başlıca eğlence ve bilgi aracı olmaya başlamıştır.

3.1.3. 1980 Sonrası Basın Sektörü

1980’li yıllarla birlikte, Dünya ve Türkiye’de alınan neo-liberal ekonomi politikalarının uygulanmaya konulması ile hayata geçirilen serbest piyasa ekonomisi ile işletmeler açısından pek çok problemde birlikte gelmiştir. Küçük basın işletmelerinin büyük basın işletmeleri karşısında rekabet etme olanaklarının kalmaması sonucunda büyük basın işletmeleri bünyelerine küçük basın işletmelerini de katarak büyümüş ve medya grupları oluşmaya başlamıştır. Basının ekonomik sıkıntının içine girmesi tekelleşme eğilimini hızlandırmıştır.

---

¹⁵⁹ Fatma Buse Biçer, a.g.e., s. 38.

¹⁶⁰ Fatma Buse Biçer, a.g.e., s. 39.

¹⁶¹ Beybin Kejanlıoğlu, *Türkiye’de Medyanın Dönüşümü*, İmge Kitabevi, Ankara, 2004, s. 174.

Hükümet tekelleşmenin önlenmesini öngören 1982 Anayasa'sının 167.Maddesi'nin ilk fıkrasında devletin piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önleyeceğini ifade etmektedir.¹⁶²

Anayasada yer alan bu maddeye karşın hükümetlerin diğer sektörlerde olduğu gibi basın sektöründe de yaşanan tekelleşmeye karşı önlem aldığı görülmemektedir. Aksine basında tekelleşmeyi destekleyici uygulamalarda bulunmuştur. 24 Ocak Kararları'nı alınmasında etkili bir isim olan ve sonradan cumhurbaşkanlığı ve başbakanlık yapacak olan Turgut Özal'ın bu konuda söylemiş olduğu sözü "Türkiye'de iki buçuk gazete kalacak."¹⁶³ Tekelleşmeye bakış açısını göstermektedir.

1980'den bu yana önce ihtilalci askerlerin, daha sonra onların uzantısı olan Özal hükümetinin ısrarlı uyguladıkları neo-liberal politikaların merkezindeki liberalizm finans sermayesinin basınla bütünleşmesini sağlayarak basının belli ilkelerden kopuşunu hızlandırdı.¹⁶⁴

1990 yılına gelindiğinde Türkiye'de basın-devlet ilişkilerini ana hatlarıyla ortaya koymak istersek, üç konunun altını çizmek gerekmektedir.¹⁶⁵

- 1) Devlet basına karşı her türlü önlemi alma konusunda anayasal silahla donatılmıştır. Hükümetlerde kendilerine karşı yayınlara her türlü önlemi almakta çekinmemektedirler.
- 2) Basın grupları kendi çıkarları doğrultusunda hükümetle olan sürtüşmelerini en aza indirmek için, sözde karşı çıksalar bile her tür kısıtlamaya rıza göstermektedirler. Basın grupları dışında kalan yayınların yasal ve ekonomik açıdan yaşama şansları çok azdır.
- 3) Anayasa ve yasalarda basın tekelleşmesini önleyecek maddeler neredeyse yoktur. Bu yöndeki anaysa maddesi ise çok muğlaktır ve hükümetler tarafından bilinçli olarak göz ardı edilmekte, basın tekellere ve yabancı sermayeye terk edilmesi süreci özendirilmektedir.

---

¹⁶² Güventürk Görgülü; a.g.e., s. 53.

¹⁶³ Serdar Turgut, **İki Buçuk Parti Kalacak**, Hürriyet Gazetesi, 08.08.2001.

¹⁶⁴ Melike Üstek, a.g.e., s. 66.

¹⁶⁵ Güventürk Görgülü, a.g.e., s. 55.

24 Ocak Kararları'na kadar devlet, basını desteklemek için gazete kağıdı için basın işletmelerine yüksek bir sübvansiyon veriyordu. Sübvansiyonlar 25 Ocak 1980'de kaldırılmış ve gazete kağıdına %300 zam yapılmıştır. O güne kadar kilo maliyetleri 30-35 TL. arasında değişen ve basın sektöründe faaliyet gösteren gazetelere 9 TL.'den aktarılan kağıt, bir anda sübvansiyonun konusu olmaktan çıkarılmış ve fiyatı 41 TL. olarak belirlenmiştir. ¹⁶⁶ Gazete kağıtlarına yapılan zam basın işletmelerini finans ve mali bir problemle karşı karşıya bırakmıştır.

Devlet tarafından verilen sübvansiyonun kaldırılması basını mali sıkıntının içine sokmuştur. Bu dönemde basın için finansal, mali konular önem kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde artan kağıt fiyatları, enflasyon gibi nedenlerle basın büyük ekonomik zorluklarla karşı karşıya gelmiş, ayakta kalmak isteyen basın kuruluşları bu çıkmazdan kurtulmak için yeni çözüm yolları aramaya başlamıştır.¹⁶⁷

Basın işletmelerinin finansal ve mali problemler yaşaması sonucunda basında yapısal bir dönüşümün başlangıcının da habercisi olmuştur. Bununla basın sektörü mali sıkıntıdan kurtulmak ve yayına devam edebilmek için yeni kaynak arayışına girmiş, basının medyaya dönüşümü hızlanmış, basın işletmelerinin mülkiyet yapısında değişimler yaşanmıştır.

Aile şirketlerinin sahibi olduğu gazeteler ve gazetecilik mesleğinden gelen kişilere ait olan basın işletmeleri satın alımlar, yatay ve dikey bütünleşme işe mülkiyet yapısında değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Karacan ailesinin kuruluşundan itibaren sahibi olduğu Milliyet gazetesi o zamanki sahibi Emin Karacan tarafından gazetecilik ile ilgisi olmayan, işadamı Aydın Doğan'a satılmıştır.

1982 yılında işadamı olan Ömer Çavuşoğlu ve Amet Kozanoğlu ile gazeteci Güneri Civoğlu tarafından Güneş gazetesi kurulmuştur. Gazetenin hisseleri 1984 yılında el değiştirerek Mehmet Ali Yılmaz'a geçmiştir. Mehmet Ali Yılmaz sonradan

---

¹⁶⁶ Gülseren Adaklı, a.g.e., s. 141.

¹⁶⁷ Fatma Buse Biçer, a.g.e., s. 62.

gazeteyi 80 milyon'a Asil Nadir'e sattı.¹⁶⁸ Gazete daha sonradan mali bunalıma girerek 1992 yılında yayın hayatına son vermiştir.

Asil Nadir'in basında yapmış olduğu satın almalar tekelleşmenin görülen ilk örneklerinden olmuş ve dönemde tartışma yaratmıştır. Asil Nadir, başbakanın oğlu Ahmet Özal ile Başbakanın Ekonomi Danışmanı Bülent Şemiler' in aracılık yaptığı söylenen pazarlıktan sonra Haldun Simavi' den Veb-Ofset basın grubunu, daha sonrada Mehmet Ali Yılmaz'da Güneş gazetesini ve Ercan Arıklı' nın Ekonomik Panorama, Kadınca ve Nokta dergilerini çıkaran Gelişim Grubunu satın almıştır.¹⁶⁹

Selanik kökenli ve gazeteci bir aileden gelen Dinç Bilgin, Citibank' tan 200 milyon ve Yapı Kredi Bankası'nın Genel Müdürü olan Hüsnü Özyeğin' den 100 milyon lira kredi, rakiplerinin dağıtım şirketi Gameda' dan da 175 milyon lira avans alarak¹⁷⁰ Sabah gazetesini kurmuştur. Gazetenin içerik olarak orta kültür düzeyindeki insanların ilgisini çekmesi, bol resimli haberlere yer vermesi, promosyon dağıtması gazetenin tirajını arttırmıştır. Daha sonradan 1988 yılında itibaren şirketlerini bir araya toplamak için Medya Grubunu kurmuş ve 1990 yılında İkitelli' deki Medya Plazaya taşınmıştır. Sabah gazete daha sonradan bir medya grubu olan Dinç Bilgin Grubuna bağlı olarak çıkacak ancak TMSF'nin el koyması ile Çalık Grubu'na devredilecektir.

Hükümet bir tarafta özel sektörün basın içinde canlanmasını isterken o dönemde kendi eliyle radyo ve televizyon yayını yapan TRT, haber ajansı olan Anadolu Ajansı'nı kurmuştur.

1990 yıllarda Türkiye ekonomisi iç borçtaki ciddi artışlar, mali piyasadaki sağlıksız yapı, yüksek enflasyonlu bir ortamda artan belirsizlikler, zaman zaman sorun haline gelen cari açık ve diğer yapısal sorunlar sonucunda ekonomik krizlerle karşı karşıya kalmış ve dolayısıyla arzu edilen büyüme eğilimi yakalanamamıştır.¹⁷¹

---

¹⁶⁸ Hıfzı Topuz, a.g.e., s. 294.

¹⁶⁹ Beybin Kejanlığlu, a.g.e., s. 278.

¹⁷⁰ Hıfzı Topuz, a.g.e., s. 288.

¹⁷¹ Melike Üstek, a.g.e., s. 68.

1990 yıllarında basın açısından en önemli olay özel televizyonların yayına başlaması olmuştur. Bu dönemde Avrupa'da ve Amerika'da devlet yayının dışından özel televizyon kanalları da yayın yapmaya başlamasının etkili olduğu söylenilebilir. Bunu etkisi; dönemin Cumhurbaşkanı olan Turgut Özal'ın ABD gezisi sırasında, yurtdışından Türkiye'ye yapılacak Türkçe televizyon yayınlarının yasal bir sakıncası olmadığını açıklaması, dış ülkelerden kanal kiralayanların Türkiye'ye yayın yapabileceğini belirtmesi, özel televizyonculuğun başlamasını hızlandırmıştır.¹⁷²

İmar Bankası'nın da sahibi olan Uzanlar Grubu ile Turgut Özal'ın oğlu Ahmet Özal birlikte Türkiye'de ilk özel televizyon kanalını olan Star 1'i, 7 Mayıs 1990 yılında kurmuşlardır.¹⁷³ Daha sonradan bu kanalı 1 Mart 1992'de Erol Aksoy tarafından kurulan Show TV, 4 Ekim 1992'de Kanal 6 televizyonları takip etmiştir.¹⁷⁴

8 Temmuz 1993 tarihinde Anayasanın 133. Maddesi değiştirilerek radyo ve televizyon istasyonları kurulması ve işletilmesi serbest bırakılmıştır. 20 Nisan 1994'te göreve başlayan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), 16.03.1995 tarihli yönetmeliği ile radyo ve televizyonların uyması gereken asgari mali ve idari şartları, dolayısıyla mülkiyet ilişkilerinin, ortaklıklarının sınırları belirlenmiş olmasına rağmen, hayata geçirilememiştir.¹⁷⁵

1990 sonrası dönemde kurulan televizyonlar ile gazetelerin çapraz tekelleşme ile bütünleştiği bir dönemdir. Bu dönemde, büyük medya gruplarının dağıtım alanında da kartel oluşturmaya başlamış ve reklam alımlarında egemene olmaya başlamışlardır. Doğan ve Bilgin Gruplarının, 1996 yılında kurduğu ortak dağıtım şirketi, Biryay hem dağıtımın büyük bir kısmını organize etmiş, hem de Bimaş adlı şirketleriyle, reklam pazarını kontrol ederek, reklamların büyük payını kendi televizyonları olan Kanal D ve ATV'ye aktarabilmişlerdir.¹⁷⁶

---

¹⁷² Özden Çankaya, *Televizyonculuğumuz 30 Yaşında*, Broadcast Dergisi, Ocak 1998, s: 84.

¹⁷³ Köksal Gökçe, *Medya-Sermaye-Siyaset İlişkisi ve Televizyon Haberleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001, s. 7.

¹⁷⁴ Köksal Gökçe, a.g.e., s. 7.

¹⁷⁵ Köksal Gökçe, a.g.e., s. 9.

¹⁷⁶ Melike Üstek, a.g.e., s. 69.

1994 yılında yaşanan ekonomik kriz ile Türkiye ekonomisinde yaşanan durgunluk basın sektörünü de etkilemiştir. Gazetelerin tirajları düşmüş, televizyonlara reklam verenler reklamlarını kısmıştır.

1980 yılından itibaren başlayan basın sektöründeki dönüşüm işletmelerin çapraz bütünleşme ile holdinglere bağlı bir işletme oldukları ve medyaya dönüşmeye başlamıştır. Holding; bir veya daha fazla işletmenin hisselerini elinde bulunduran ve denetimini üstlenen işleme denilmektedir.

24 Ocak Kararları ile ticaret ile uğraşan işletme sahiplerine çeşitli avantajların getirilmesi, banka kredileri ile yeni teknolojilerin getirilmesinin sağlanması, gümrüksüz ithalat gibi olanaklar verilmiştir. İletişimin alt yapısına yönelik bu yatırımların Türk medya sektörünü değiştirdiğini belirtmek yanlış olmayacaktır.¹⁷⁷ Bu açılardan bakıldığında medyanın holdingleşmesine de kararların önemli katkıları olmuştur.

2000'li yılların başından holdingleşmeye giden bir gazetede Cumhuriyet Gazetesi olmuştur. Holdingin başına, gazete yazarı olan İlhan Selçuk getirilmiştir. Sabah gazetesinde "Yeni Gün Holding'in hisseleri yakında satışa çıkarılacak, Cumhuriyet halka açılacak"¹⁷⁸ başlığı ile atılan haberde şirket sermayesinin 3 trilyon olarak belirlendiği ifade edilmiştir.

Günümüzde medya holdingleri matbaasıyla, reklam, dağıtım, organizasyon, halka ilişkiler şirketleriyle, eğitim, finans turizm gibi pek çok alanda mal ve hizmet sunan zincir şirketler haline gelmiştir.¹⁷⁹

2000'lerin başında Doğan ve Bilgin grupları, yazılı ve görsel medyadaki iktidarı sağlayan iki grup olmuşlardır. Her iki grupta Yaysat olarak bilinen ortak dağıtım şirketin kurmuşlardır. Ancak sonradan Bilgin Grubu'nun banka olayının çıkmasından dolayı güç kaybetmiş ve dağıtım şirketinde Doğan grubu tek kalmıştır.

---

¹⁷⁷ Atilla Özsever, a.g.e., s.123-124.

¹⁷⁸ **İlhan Selçuk Holding Patronu**, Sabah Gazetesi, 23.05.2000.

¹⁷⁹ Zeynep Kaban Kadioğlu, a.g.e., s. 108.

Ekim 2002 tarihinde ise bilgin Grubu, Çukurova ve Cumhuriyet Gazetesi ile birlikte Birleşik Dağıtım adıyla ayrı bir dağıtım şirketini faaliyete geçirmişlerdir.¹⁸⁰

Şuan için Yaysat'ın dağıtım yaptığı gazeteler;

Bizim Gazete, Dünya Fanatik, Günlük Evrensel, Hür Ses, Milliyet, Posta, Referans, Sundays Zaman, Today's Zaman, Cumhuriyet, Hürriyet, Radikal, Şok, Taraf ve Vatan Gazetesidir.¹⁸¹

3.2. TÜRKİYE'DEKİ MEDYA GRUPLARI

Türkiye'de medya 24 Ocak Kararları'nın ardından dönüşüm içerisine girerek şekillenmiştir. Şirket birleşmeleri, farklı sektördeki firmaların sektöre girişleri ile basın, medyaya dönüşmüş bunun ardından medya grupları ortaya çıkmıştır.

24 Ocak Kararları ile birlikte IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar, Türkiye için önerdiği uyum programlarının temel noktası devlet işletmelerinde özelleştirmelerin yapılarak özel sektörün kuvvetlendirilmesi, devletin müdahalesinin aza indirilmesi, medyayı da içine alan hizmet sektöründen özelleştirilmesi olmuştur.

Basın işletmelerinin farklı sektörde faaliyet gösteren iş adamları tarafından alınması ile başlayan süreç, küçük işletmelerin büyük işletmeler tarafından alınarak, şirket birleşmeleri ile devam etmiştir. Medyanın sadece bir alanında değil diğer alanlarında da gösterilen faaliyetler sonucunda medya grupları oluşmuştur. Medya grupları sadece gazete yada televizyon alanında faaliyet göstermemiş, medyanın tüm alanlarında kurmuş olduğu işletmeler ile büyümüşlerdir.

---

¹⁸⁰ Melike Üstek, a.g.e., s. 74.

¹⁸¹ <http://www.yaysat.com.tr/yaysat/urunler/gazete.asp>, (Erişim Tarihi: 23.05.2009)

Bu bölümde 2000'li yıllara gelindiğinde var olan medya gruplarının kısaca tarihsel gelişimlerinden bahsedilerek, grupların kimler tarafından yönetildiği ve gruba bağlı olan medya ve medya dışı sektörler aktarılmaya çalışılacaktır. Medya grupları; Doğan, Çukurova, Doğuş, Çalık, İhlas, Feza Yayın, Ciner, Albayrak, FOX, diğer medya gruplarıdır.

3.2.1. Doğan Grubu

1958 yılında ticarete atılan Aydın Doğan önce taşımacılık, müteahhitlik, otomobil, kamyon ve traktör bayiliklerini yapmıştır. 1970 yıllarında Tekirdağ'da fabrika kurarak, sanayi sektöründe faaliyet gösteremeye başlamıştır. Daha sonra Koç Grubu'nun otomotiv bayiliği yapmaya başlamış ve işlerini bu dönem geliştirmiştir.

1979 yılında Milliyet gazetesinin sahibi olan Ercüment Karacan Abdi İpekçi' nin ölümünden sonra gazeteyi tek başına yönetmek zorunda kalınca gazeteyi satmaya karar vermiştir. Bunun üzerine Aydın Doğan, gazetenin %75' ini, bir yıl sonra da gazetenin bütün hisselerini satın almıştır. Aydın Doğan, Milliyet gazetesini satın aldıktan sonra büyük bir şirketler grubu ve topluluğunu kurmuştur.¹⁸²

11 Nisan 1980 yılında kurulan Doğan Yayın Holding'in iş konusu; basılı ve görsel yayın hizmet ticaret bankacılık sigortacılık reklamcılık ve benzeri sektörlerde faaliyet gösteren ve gösterecek kurulmuş veya kurulacak her tür ortaklıklara gerek kuruluşlarda gerekse sonradan iştirak etmek¹⁸³ şeklinde tanımlanmıştır.

---

¹⁸² Hıfzı Topuz, 100 Soruda Başlangıcından Günümüze Türk Basın Tarihi, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1996, s. 166-168.

¹⁸³ www.ito.org.tr , (Erişim Tarihi: 06.05.2009).

Doğan Yayın Holding ağırlıklı olarak medya sektöründe faaliyet gösterse de medya dışında sanayi, ticaret, enerji, ticaret ve finans hizmetleri alanlarında da faaliyetleri bulunmaktadır.

Doğan Yayın Holding'in 2009 yılındaki yönetim kurulu üyeleri;

Tablo 3.1.

Doğan Yayın Holding Yönetim Kurulu Üyeleri*

Üye Adı ve Soyadı	Görevi
Ahmet Toksoy	Yönetim Kurulu Üyesi, 1.Derece İmza
Aydın Doğan	Yönetim Kurulu Başkanı, 1.Derece İmza
B.Hayrettin Çağa	Yönetim Kurulu Üyesi, 1.Derece İmza
Cem Duna	Yönetim Kurulu Üyesi
Ertuğrul Özkök	Yönetim Kurulu Üyesi, 1.Derece İmza
Hubert Burda	Yönetim Kurulu Üyesi
Mehmet Ali Yalçındağ	Başkan Yardımcısı, 1.Derece İmza
Nuri Mehmet Çolakoğlu	Yönetim Kurulu Üyesi
Soner Gedik	Yönetim Kurulu Üyesi, 1.Derece İmza

*Üyeler sermaye dağılımlarına göre değil, alfabetik sıraya göre listelenmiştir.

Kaynak: www.ito.org.tr, (Erişim Tarihi: 06.05.2009) ve Doğan Yayın Holding ticaret sicil gazetesi, 02/07/2009, Sayı: 345, Sayfa No:122.

Tabloda yer alan Ertuğrul Özkök aynı zamanda gruba bağlı Hürriyet gazetesinin genel yayın yönetmenliğini yürütmektedir. Gazetenin de hissedarıdır.

Doğan Yayın Holding, İş Bankası ile birlikte bir kamu kuruluşu olan Petrol Ofisi A.Ş.'yi satın almıştır. Grubun enerji sektöründe de yatırımları bulunmaktadır. Gruba bağlı izlenme oranı yüksek özel televizyon kanalları olarak; Kanal D, CNN International' la ortaklığı bulunan CNN Türk, gazeteler ise; Hürriyet, Milliyet, Radikal, Posta, Fanatik ve Hafta Sonu, Tempo, Ekonomist gibi dergiler bulunmaktadır. Doğan Haber Ajansını da bünyesinde bulunduran grup, Ocak 2002 'de ülkenin ilk İngilizce gazetesi olan Turksih Daily News'ü bünyesine katmıştır.¹⁸⁴

Doğan Yayın Holding'in faaliyetleri, sürekli genişleyen ve çeşitlilik kazanan faaliyetlerin koordinasyonu amacıyla; 2 ana bölüm altında toplanmıştır. "içerik üreticileri" ve "servis sağlayıcıları". İçerik üreticiler; gazeteler, dergiler, kitap yayıncıları, televizyon kanalları, radyo istasyonları ve bir müzik şirketinden; servis sağlayıcılar ise dağıtım, perakendecilik, prodüksiyon, kablolu televizyon, internet ve basım şirketlerinin yanı sıra bir faktoring şirketinden oluşmaktadır. Doğan Yayın Holding'in yanı sıra DYH'in bağlı ortaklıkları olan Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş., Doğan Gazetecilik A.Ş. ve Doğan Burda Rizzoli Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş. halka açık şirketlerdir.¹⁸⁵

Gazete yayıncılığında toplam %36,6 Pazar payı bulunan¹⁸⁶ Doğan Yayın Holding'in medyadaki faaliyet alanları şu anda gazete ve dergi yayıncılığı, radyo, ulusal ve dijital tv yayıncılığı, kitap yayıncılığını, basım ve dağıtım ve perakendeciliği , internet ve dijital hizmetleri, tv ve müzik yapımını içermektedir.

---

¹⁸⁴ Atilla Özsever, Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci, İmge Kitapevi, Ankara, 2004, s. 117.

¹⁸⁵ <http://www.doganholding.com.tr/yatirimlar/medya.aspx>, (Erişim Tarihi: 06.05.2009)

¹⁸⁶ http://www.dmg.com.tr/UserFiles/File/Download/0209_YKFaaliyet-KonsDYH.pdf, (Erişim Tarihi: 06.05.2009).

Tablo. 3.2.

Doğan Grubu'na Ait Şirketler (2009)

DOĞAN GRUBU	
ALAN	Şirketler
TELEVİZYON	Ulusal kanalları , Kanal D, Star TV. (2005) Haber kanalları , DYH ve AOL ortak girişimi olan haber kanalı CNN Turk İnteraktif kanalları , FIX TV. , Home Shopping
DİĞİTAL KANALLAR	D-Smart, Tematik Kanallar ; Dream TV ,Dream Türk TV, Fenerbahçe TV, Besiktas TV , Galatasaray TV, , D Max ,D YeŐilçam , D Plus , D Çocuk , D Spor , T.A.Y TV , Emlak TV , Movie Smart , Movie Smart 2 , Comedy Smart
GAZETE	Ulusal Gazeteler ; Hürriyet , Referans, Milliyet, Radikal, Posta ,Fanatik ,Vatan, Posta, TME Gazeteleri (İz Ruk v Ruki , Expressz , Oglasnik) İngilizce Gazete ; Turkish Daily News,
DERĐİ	Doğan Yayın Holding A.Ő.ve Burda GmbH ortaklığından oluşan Doğan Burda Dergi bünyesinde 27 adet dergi yayınlanmaktadır.
RADYO	Radyo D , CNN Türk Radyo , Slow Türk , Radyo Moda

HABER AJANSI	Doğan Haber Ajansı
KİTAP	1999 dan beri faaliyet gösteren Doğan Kitapçılık ve 1994 de İskandinavya'nın lider medya grubu Egmont ve DYG ortak girişimi ile kurulan Doğan Egmont
İNTERNET	www.hurriyet.com.tr, www.milliyet.com.tr www.yenibiris.com www.hurriyetemlak.com www.emlak.milliyet.com www.hurriyet-oto.com www.arabam.milliyet.com.tr www.sendeyolla.com www.blog.milliyet.com.tr www.milliyet.internet.tv www.anneyiz.biz.com TME web siteleri; (nekretnine.hr , auti.hr , irr.ru , job.ru , expressz.hu , mojedelo.com , oglasnik.hr , posao.hr)
DİĞİTAL HİZMETLER	Doğan Platform , Doğan Telekom , Smile ADSL , Birpa Müşteri Hizmetleri (Call Center).
BASIM DAĞITIM VE PAREKENDECİLİK	Doğan Printing Center (DPC) , Doğan Ofset, Yaysat (Dogan Dagıtım) , Dergi Pazarlama Planlama , D&R , Smile Holding.
TV & MÜZİK YAPIMCILIĞI	D Productions ,Kanal D Home Video , DMC.

AVRUPA FAALİYETLER	DMG International , Hürriyet Invest BV , Kanal D Romania , Euro D, Euro Star.
DİĞER FAALİYETLER	<ul style="list-style-type: none"> • Sanayi; Çelik Halat , Ditaş, Doğan Organik Ürünler. • Ticaret; Doğan Otomobilcilik , Milpa , Hürriyet Pazarlama. • Enerji; Petrol Ofisi, Elektrik Yatırımları. • Finansal Hizmetleri; Ray Sigorta, DD Konut Finansmanı, Marbleton Property Fund. • Turizm; Milta. • Doğan Dış Ticaret (Foreign Trade). • Doğan Factoring.
SOSYAL FAALİYETLER	Aydın Doğan Vakfı

Kaynak: <http://www.dmg.com.tr/tr/Hakkimizda.aspx> (Erişim Tarihi: 06.05.2009) ve <http://www.doganholding.com.tr/yatirimlar/medya.aspx>, (Erişim Tarihi: 06.05.2009).

3.2.2. ukurova Grubu

1923 yılının başlarında Tarsus'ta bir tekstil fabrikası ile faaliyetlerine başlayan Çukurova Grubu bugün otomotiv, kağıt, kimyevi maddeler, tekstil ürünleri, inşaat, telekomünikasyon, bankacılık, sigorta, medya ve hizmetlerden deniz taşımacılığı ve bilişim teknolojisi hizmetlerine kadar birçok endüstri kolunda çeşitli faaliyetlerin bulunan şirketler grubudur.¹⁸⁷

Grubun yönetim kurulu başkanı olan Mehmet Emin Karamehmet, 1990 yılında Erol Aksoy'dan Akşam Gazetesi'ni satın alarak medya sektörüne giriş yapmıştır.¹⁸⁸ Daha sonradan Erol Aksoy'dan Show TV'yi satın aldı. Bunun ardından 2,5 milyon abonesi bulunan DigiTürk'ü kurmuştur.¹⁸⁹

---

¹⁸⁷ www.cukurovaholding.com.tr/turkce/mainpage.htm, (Erişim Tarihi: 08.05.2009).

¹⁸⁸ [http://tr.wikipedia.org/wiki/Ak%C5%9Fam_\(gazete\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Ak%C5%9Fam_(gazete)), (Erişim Tarihi: 08.05.2009).

¹⁸⁹ <http://arsiv.zaman.com.tr/2000/12/01/haberler/haberlerdeyam.htm>, (Erişim Tarihi: 08.05.2009).

Tablo 3.3.

Çukurova Holding Yönetim Kurulu Üyeleri*

Üye Adı ve Soyadı	Görevi
Ali Samsa Karam Mehmet	Başkan Yardımcısı, 1.Derece İmza
Ali Tuğrul Tokgöz	Yönetim Kurulu Üyesi, 1.Derece İmza
Fikri Şadi Gücüm	Yönetim Kurulu Üyesi, 1.Derece İmza
Fethi Çalık	Yönetim Kurulu Üyesi
Mehmet Bülent Ergin	Yönetim Kurulu Üyesi, 1.Derece İmza
Mehmet Emin Karam Mehmet	Yönetim Kurulu Üyesi, 1.Derece İmza

*Üyeler sermaye dağılımlarına göre değil, alfabetik sıraya göre listelenmiştir.

Kaynak: www.ito.org.tr, (Erişim Tarihi: 06.05.2009)

Çukurova Grubu'nun ana iş alanları endüstri, inşaat, iletişim ve bilişim teknolojisi, medya, ulaşım ve hizmetler, ticaret, finansal hizmetler ve enerjidir. Çukurova Grubu'nun, 2009 yılında 143 şirketi bulunmaktadır. Bunlardan 19 tanesi yabancı yatırım ve 13 tanesi ise Türkiye'de Kurulu ortak girişim şeklindedir.¹⁹⁰

Çukurova Holding ve bağlı holding şirketleri hep birlikte Türkiye içinde ve dışında, birçoğu ilgili ticari alanlarında lider konumunda olan çeşitli şirketleri doğrudan ve dolaylı olarak kontrol etmektedirler. Bu şirketler arasında bir İsviçre Bankası ve iki sigorta şirketi dahil olmak üzere finans şirketlerine doğrudan veya dolaylı olarak yatırım yapan ve kontrol eden bir şirket ve ayrıca sanayi, inşaat, ticaret, medya, iletişim ve

¹⁹⁰ <http://www.cukurovaholding.com.tr/turkce/index2.htm>, (Erişim Tarihi: 08.05.2009).

bilişim teknolojisi, enerji, ulaşım ve hizmet sektörlerinde faaliyet gösteren finans dışı şirketler yer almaktadır.

Grubun yatırım yaptığı önde gelen endüstriler arasında hafif ve ağır ticari taşıtlar, inşaat ve tarım makineleri, şok emiciler, çelik borular ve kağıt ve ambalaj malzemeleri imalatı yer almaktadır. Mobil iletişim ve entegre medya hizmetleri de Grup faaliyetlerinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.¹⁹¹ Bu grubun medya alanındaki faaliyetleri 1999 yılında Çukurova bünyesine katılan Türkmedya Grup tarafından yürütülmektedir.

Çukurova Holding'in medyadaki yatırımları temel olarak Akşam, Güneş ve Tercüman gazeteleri, Show TV, Digitürk, Sky Türk, Lig TV, Türkmax TV kanalları, Alem FM, Lig Radyo radyoları, ve Platin, Stuff, Alem dergileri şeklinde sıralanmaktadır. Reklam pastasının bölüşümün de son derece etkili rol oynayan futbol maçlarının naklen yayın hakkı da halen Çukurova Holding bünyesindeki Digitürk'te bulunmaktadır.¹⁹²

---

¹⁹¹ <http://www.cukurovaholding.com.tr/turkce/index2.htm>, (Erişim Tarihi: 08.05.2009).

¹⁹² Atilla Özsever, a.g.e., s. 119.

Tablo 3.4.

Çukurova Grubu'na Ait Şirketler (2009)

ÇUKUROVA GRUBU	
ALAN	Şirketler
TELEVİZYON	Show TV, Show Türk, Show Max, Show Plus, Sky Türk, Lig TV, Digitürk, Türkmax.
GAZETE	Akşam, Güneş, Tercüman Gazetesi
DERGİ	Platin, Stuff, Alem, Four Four Two, Autocar, Maxim, EVE.
RADYO	Alem FM, Lig Radyo
Diğer sektörler	<ul style="list-style-type: none"> • Sanayi; BMC, Çukurova İthalat, Cumitas, Cimsatas, Çukurova Ziraat, Maysan Mando, Çukurova Kimyaevi diğer tekstil ve endüstriyel firmalar • İnşaat: Baytur • Enerji: Ttopco ve Genel Enerji • Finans: BCP, Genel Sigorta, Genel Yaşam • Ulaşım ve Servis: Baytur, Interdepo, Çukurova Havacılık, Keop. • İletişim ve Bilgi Teknolojileri: Turkcell, Geocell, Tellkom, Global Bilgi, KVK, Atel, Superonline, Inteltek, www.bilyoner.com ve diğer GSM Şirketleri

Kaynak: <http://www.cukurovaholding.com.tr/turkce/index2.htm>, (Erişim Tarihi: 08.05.2009)

3.2.3. DOĞUŞ Grubu

Doğuş Grubu; 1951 yılında Ayhan Şahenk tarafından inşaat sektöründeki yatırımlarıyla ile kurulmuştur. Doğuş Grubu'nun asıl faaliyet alanları inşaat, bankacılık, turizm, ticaret, sigortacılık, otomotiv ve gıda sektörüdür. Ayhan Şahenk' in vefat etmesi nedeniyle grubun başına oğlu Ferit Şahenk geçmiştir. Doğuş Grubu, finans, otomotiv, inşaat, turizm ve medya gibi büyüme potansiyeli yüksek sektörlerde 50' den fazla şirket ile faaliyet göstermektedir.¹⁹³

Bu sektörde şirketleri bulunan Doğuş Holding bünyesinde, ülke çapında izlenme oranı yüksek olan NTV televizyonunun yanı sıra CNBC-E, NTV Radyo, NTVMSNBC bulunmaktadır. Grup ayrıca, *National Geographic*'in Türkiye temsilciliğini de yürütmektedir.¹⁹⁴

NTV'nin 1999'da gruba katılmasının ardından faaliyetlerine başlayan grup, 1999'dan bugüne msnbc, CNBC, NBA, Virgin, National Geographic, Condé Nast gibi dünya nezdinde önemli marka ve kuruluşlarla çalışmaktadır. Doğuş Yayın Grubu, TV'den internete, radyodan dergiye medyanın bütün kollarında faaliyet göstermektedir. Türkiye'nin ilk haber kanalı olan NTV Türkiye'de tematik kanal dönemini başlatmış, izleyicilerine gündüz finans-ekonomi ve akşam eğlence içeriği sunan CNBC-e tematik TV kanalı trendini hızlandırmıştır. CNBC-e, Türkiye'nin tek finans kanalı olmasının yanında aynı günde farklı iki kuşak sunan tek hibrid TV kanalı modelidir.¹⁹⁵

---

¹⁹³ http://tr.wikipedia.org/wiki/Dogus_Yayin_Grubu, (Erişim Tarihi: 10.05.2009).

¹⁹⁴ Atilla Özsever, a.g.e., s. 119.

¹⁹⁵ http://www.dogusgrubu.com.tr/tr/icerik/47/2/web_sektorler/medya/, (Erişim Tarihi: 10.05.2009).

Tablo 3.5.

Doğuş Holding Yönetim Kurulu Üyeleri*

Üye Adı ve Soyadı	Görevi
Ş.Ahmet Sedid Kurutoğlu	Yönetim Kurulu Üyesi 'A' Grubu İmza
Şadan Gürtaş	Yönetim Kurulu Üyesi 'A' Grubu İmza
Aclan Acar	Yönetim Kurulu Üyesi
Erman Yerdelen	Yönetim Kurulu Üyesi
Ferit Faik Şahenk	Yönetim Başkanı 'A' Grubu İmza
Gönül Talu	Yönetim Kurulu Üyesi
Hüsnu Akdan	Yönetim Kurulu Üyesi 'A' Grubu İmza
Hurşit Doğan Güneş	Yönetim Kurulu Üyesi
Muhsin Mengütürk	Yönetim Kurulu Üyesi
Süleyman Sözen	Başkan Yardımcısı 'A' Grubu İmza
Sadi Göğün	Yönetim Kurulu Üyesi
Yücel Çelik	Yönetim Kurulu Üyesi

*Üyeler sermaye dağılımlarına göre değil, alfabetik sıraya göre listelenmiştir

Kaynak: www.ito.org.tr, (Erişim Tarihi: 06.05.2009)

Tablo 3.6.

Doğuş Holding'e Ait Şirketler (2009)

DOĞUŞ GRUBU	
ALAN	Şirketler
TELEVİZYON	NTV, CNBC-e, NTV Spor, Kral TV, e2, NBA TV.
DERGİ	Motor Boat, National Geographic, National Geographic Kids, CNBC-e Business, Billboard, Evo, Robb Report, Motor Boat and Yachting, NTV Tarih.
YAYINLAR	NTV Kitapları, Btv Bilim.
RADYO	NTV Radyo, Kral FM, Virgin Radio, Radyo Eksen, Radio N101, Billboard Radio, Radio Voyage
İNTERNET	www.ntvmsnbc.com , www.ntvyayinlari.com
Diğer Sektörler	<ul style="list-style-type: none"> • Otomotiv; Doğuş Otomotiv, Doğuş Oto ve Pazarlama, DOD , Yüce Oto, VDF Holding, Leaseplan Türkiye , TÜVTÜRK. • Finans; Garanti Bankası, Garanti Leasing, Garanti Factoring, ve diğer Garanti finans şirketleri. • İnşaat; Doğuş İnşaat, Ayson Sondaj ve Araştırma • Gayrimenkul; Doğuş Gayrimenkul • Turizm ve Hizmet; Antur Turizm, Garanti Turizm, Datmar Turizm A.Ş., Göktrans Turizm, Voyager Mediterranean Turizm, Arena Giyim. • Enerji; Aslancık Elektrik Üretim ve Ticaret Ltd. Şti., D-Tes Elektrik Enerjisi Toptan Satış A.Ş., Boyabat Elektrik Üretim ve Ticaret Ltd. Şti.

Kaynak: http://www.dogusgrubu.com.tr/tr/icerik/47/2/web_sektorler/medya/ ,

(ErişimTarihi: 10.05.2009)

3.2.4. ÇALIK Grubu

Çalık Grubu ağırlıklı olarak inşaat, enerji, tekstil, finans, telekomünikasyon ve medya alanlarında faaliyet göstermektedir. Yönetim kurulu başkanı ve kurucusu Ahmet Çalık'tır. Çalık Grubu'nun ilk faaliyetleri 1930 yıllarında tekstil alanında başlamıştır. 1981 yılında kurulan Ortadoğu Tekstil sektöründeki ilk girişimleridir.¹⁹⁶

1987 yılında GAP Güneydoğu Tekstil, 1994 senesinde GAP Pazarlama, 1996 yılında GAP İnşaat, 1997 yılında GAP Elektrik'in kurulması ile aynı sene grup bünyesinde bulunan şirketleri tek bir yönetim çatısı altında birleştirmek amacı ile Çalık Holding Anonim Şirketi adıyla kurulmuştur. Çalık Holding yönetim kurulu üyeleri aşağıdaki gibidir;

Tablo 3.7.

Çalık Holding Yönetim Kurulu Üyeleri*

Üye Adı ve Soyadı	Görevi
Ahmet Çalık	Yönetim Kurulu Başkanı 'A' Grubu İmza
Mahmut Çalık	Yönetim Kurulu Başkanı 'A' Grubu İmza
Mehmet Ertuğrul Gürler	Başkan Yardımcısı
Serhat Albayrak	Yönetim Kurulu Başkanı 'A' Grubu İmza

*Üyeler sermaye dağılımlarına göre değil, alfabetik sıraya göre listelenmiştir

Kaynak: www.ito.org.tr, (Erişim Tarihi: 06.05.2009)

¹⁹⁶ <http://www.calik.com/sayfa.aspx?id=11>, (Erişim Tarihi: 10.05.2009).

Çalık Holding, 5 Aralık 2007 tarihinde TMSF tarafından gerçekleştirilen ihalede Ciner Holding'e bağlı Merkez Medya Grubu'nu, 1.1 Milyar Dolar ile ihaleye alarak¹⁹⁷, gruba sahip olmuştur. Bunun sonucunda dergi, gazete, televizyon ve radyo kanallarının artık tüm hak ve varlıkları Çalık Holding şirketlerinden Turkuvaz Medya Grubu bünyesine geçmesi ile medya sektörüne de girmiştir.¹⁹⁸ İhale sonucunda Merkez Medya Grubu'na bağlı olan;

- Televizyon; ATV, Yeni Asır TV,
- Radyo; Radyo City
- Gazete; Sabah, Takvim, Günaydın, Yeni Asır ve Pas, Fotomaç,
- Dergi; Bebeğim ve Biz, Sinema, Sofra, Home Art, Şamdan Plus, Yeni Aktüel, Para, Global Enerji, Transport, Hukuki Perspektifler dergileri ve Turkuvaz Dağıtım artık tüm hak ve varlıklar Turkuvaz A.Ş. bünyesine geçmiştir.¹⁹⁹

Turkuvaz Dergi, Türkiye dergi pazarının en büyük şirketlerinden biridir. Sektördeki net dergi satışlarının %24'ü ve reklam gelirlerinin %19'u Turkuvaz Dergi'ye aittir.²⁰⁰ Çalık Holding iş konusu; Holding'in esas amacı kulmuş veya kurulacak şirketlerin sermaye ve yönetimlerine katılarak bunların yatırım finansmanorganizasyon ve yönetim meselelerini toplu bir bünye içerisinde ve modern işletmecilik esasları dahilinde halletmek.²⁰¹

---

¹⁹⁷

http://www.tmsf.org.tr/index.cfm?fuseaction=public.dsp_menu_content&content_id=320&menu_id=37&page2=1, (Erişim Tarihi: 10.05.2009).

¹⁹⁸ http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87a%C4%B1k_Holding, (Erişim Tarihi: 10.05.2009).

¹⁹⁹

http://tr.wikipedia.org/wiki/Turkuvaz_Radyo_Televizyon_Gazetecilik_ve_Yay%C4%B1nc%C4%B1%C4%B1k_A.%C5%9E, (Erişim Tarihi: 10.05.2009).

²⁰⁰ <http://www.calik.com/sektorler.aspx?id=24>, (Erişim Tarihi: 10.05.2009).

²⁰¹ www.ito.org.tr, (Erişim Tarihi: 06.05.2009).

Tablo 3.8.

Çalık Holding'e Ait Şirketler (2009)

ÇALIK GRUBU	
ALAN	Şirketler
TELEVİZYON	ATV, ATV Avrupa
GAZETE	Sabah, Takvim, Yeni Asır, Pas Fotomaç.
DERGİ	Yeni Aktüel, Bebeğim ve Biz, Sinema, Sofra, Home Art, Şamdan Plus, Global Enerji, Transport, Cosmopolitan, Harper's Bazaar, Auto Classic, Auto Motors & Sport, Cosmo Girl, Cosmo Fit & Light, Cosmopolitan Bride, Esquarie, Forbes Türkiye, House Beautiful, Hülya, Oto Haber, Yeni Para, Motorrad Katalog, Ams Katalog.
YAYINCILIK VE DAĞITIM	Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş., Turkuvaz Kitapçılık Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş., Turkuvaz Matbaacılık Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş..
PRODÜKSİYON VE HABER AJANSI	Turkuvaz Prodüksiyon ve Tanıtım A.Ş., Turkuvaz Haber Ajansı
DİJİTAL VE MOBİL HİZMETLER	Turkuvaz Mobil Hizmetler, Turkuvaz Medya Digital.
DİĞER	<ul style="list-style-type: none"> • Tekstil; GAP Tekstil • Enerji; Çalık Enerji, BursaGaz, KayseriGaz, Natural Gaz • İnşaat; Gap İnşaat • Finans; Aktif Bank ve Arnavutluk'taki Banka Kombetare Tregtare (BKT) • Telekomünikasyon; CETEL

Kaynak: <http://www.calik.com/sectorler.aspx?id=14>, (Erişim Tarihi:10.05.2009)

3.1.4. İHLAS Grubu

İhlas Holding, 1970 yılında Türkiye Gazetesi'nin kurulması ile medya sektöründe faaliyet göstermeye başlamıştır. 1993 yılında kurulan ve değişik sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerini holding çatısı altında toplamıştır.²⁰²

İhlas Holding bünyesinde; İhlas Grubu, İhlas Finans, İhlas Pazarlama, İhlas Dış Ticaret, İhlas Gıda, İhlas Fuarçılık gibi çok sayıda şirket bulunmaktadır. Firma yönetim kulu aşağıda listelenmektedir.

---

²⁰² http://www.ihlas.com.tr/view_section.aspx?sectionGuid=99745a6a-c89d-4f35-bc3e-3fdf47fcb09, (Erişim Tarihi: 14.05.2009).

Tablo 3.9.

İhlas Grubu Yönetim Kurulu Üyeleri*

Üye Adı ve Soyadı	Görevi
İsmet Erkut	Yönetim Kurulu Üyesi
Adil Önal	Yönetim Kurulu Üyesi
Ahmet Mücahid Önal	Başkan Yardımcısı Genel Müdür
Alaettin Şener	Yönetim Kurulu Üyesi
Ceyhan Aral	Yönetim Kurulu Üyesi Müşterek
Enver Ören	Yönetim Kurulu Başkanı Münferiden
Mahmut Erdoğan	Yönetim Kurulu Üyesi
Mahmut Kemal Aydın	Yönetim Kurulu Üyesi Müşterek
Muhammet Güler	Yönetim Kurulu Üyesi
Zeki Celep	Yönetim Kurulu Üyesi Müşterek

*Üyeler sermaye dağılımlarına göre değil, alfabetik sıraya göre listelenmiştir

Kaynak: www.ito.org.tr, (Erişim Tarihi: 06.05.2009)

Grubun medya yatırımları olarak TGRT TV, TGRT FM Radyo, Türkiye Gazetesi, İhlas.Net ve İhlas Haber Ajansı (İHA) gibi kuruluşlar dikkat çekmektedir.

İhlas Holding, medya sektöründeki iştiraklerini tek çatı altında birleştirmek ve yönetimde etkinliği sağlamak amacıyla 10 Temmuz 2003'de, İhlas Yayın Holding'i kurmuştur. İhlas Holding'in İhlas Yayın Holding'e iştirak oranı, %97,9'dur.²⁰³

---

²⁰³ http://www.ihlas.com.tr/view_section.aspx?sectionGuid=7c3e80a2-ac2f-404e-9560-5e65498c4e98, (Erişim Tarihi: 14.05.2009).

Tablo 3.10.

İhlas Grubu'na Ait Şirketler (2009)

İHLAS GRUBU	
ALAN	Şirketler
TELEVİZYON	TGRT Haber TV, TGRT Pazarlama TV.
GAZETE	Türkiye Gazetesi.
DERGİ	Yemek Zevki, Türkiye Çocuk, Tekstil & Teknik Konfeksiyon, Teknik Ofis Partner, Toyuncak Made in Turkey Economic Newspaper, Home Textile Exports, Automotive Exports, Furniture Exports, İhlas Fuarcılık.
RADYO	TGRT FM.
İNTERNET	www.ihlas.net.
HABER AJANSI:	İhlas Haber Ajansı.
Diğer	<ul style="list-style-type: none"> • İnşaat; İhlas İnşaat Grubu, • Pazarlama; İhlas Pazarlama • Üretim; İhlas Ev Aletleri A.Ş, Bisan • Sağlık ve turizm; <u>Türkiye Gazetesi Hastanesi,</u> <u>İhlas Armutlu Tatil Köyü,</u> <u>Kuzuluk Tatil Köyü,</u> <u>Kuzuluk Termal Otel.</u> • Eğitim; İhlas Eğitim Kurumları • Enerji ve Madencilik; İhlas Madencilik ve İhlas Enerji

Kaynak: www.ihlas.com.tr/, (Erişim Tarihi: 14.05.2009)

3.2.6. FEZA Yayın Grubu

Feza Gazetecilik Anonim Şirketi, Türkiye'de ve birçok ülkede gazete, dergi ve basım evleri bulunan bir şirkettir. Yönetim kurulu başkanlığını Ali Akbulut yapmaktadır. Samanyolu Yayın Grubu ile ortak kuruluşlardır. Ayrıca Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretim ve lise kitaplarının da basımı üstlenmiştir.²⁰⁴ Feza Gazetecilik Anonim Şirketi yönetim kurulu aşağıdaki gibidir;

Tablo 3.11.

Feza Gazetecilik A.Ş. Yönetim Kurulu Üyeleri*

Üye Adı ve Soyadı	Görevi
Adil Gülçek	Yönetim Kurulu Üyesi
Ali Akbulut	Yönetim Kurulu Başkanı Müşterek
Behçet Akyar	Başkan Yardımcısı

*Üyeler sermaye dağılımlarına göre değil, alfabetik sıraya göre listelenmiştir

Kaynak: www.ito.org.tr, (Erişim Tarihi: 06.05.2009)

Feza Yayıncılık Grubu'nun medyadaki yatırımları, İslamcı medyadaki ağırlıklı diğer bir öbeği oluşturmaktadır. Finansman ayağını Asya Finans'ın oluşturduğu grubun medya işletmeleri, Zaman gazetesi, Aksiyon dergisi, Samanyolu TV ve İslami içerikli bazı dergiler olarak sıralanabilir.²⁰⁵

Samanyolu Yayın Grubu ise televizyon yayıncılığında görev yapan ve bünyesinde eğlence, haber, kültür ve çocuk kanalları bulunan kuruluştur. Samanyolu

²⁰⁴ http://tr.wikipedia.org/wiki/Feza_Gazetecilik_A.%C5%9E, (Erişim Tarihi: 14.05.2009)

²⁰⁵ Atilla Özsever, a.g.e., s. 120.

Yayın Grubu Genel Müdürlüğünü Hidayet Karaca yapmaktadır. Feza Gazetecilik ile ortak kuruluşlardır.²⁰⁶

Tablo 3.12.

Feza Grubu'na Ait Şirketler (2009)

FEZA GRUBU	
ALAN	Şirketler
TELEVİZYON	Samanyolu TV, Samanyolu Haber TV, Mehtap TV, Ebru TV, Yumurcak TV.
GAZETE	Zaman, Today's Zaman.
DERGİ	Aksiyon
RADYO	Burç FM, Dünya Radyo, Samanyolu Haber.
İNTERNET	www.samanyoluhaber.com.
HABER AJANSI	Cihan Haber Ajansı

Kaynak:

http://ik.zaman.com.tr/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=0&Itemid=47, (Erişim Tarihi: 16.05.2009).

²⁰⁶ http://tr.wikipedia.org/wiki/Samanyolu_Yay%C4%B1nc%C4%B1l%C4%B1k_Hizmetleri_A.%C5%9E., (Erişim Tarihi: 16.05.2009).

3.2.7. CİNER Grubu

1978 yılında kurulan ve Park Grup olarak bilinen Ciner Grubu enerji ve madencilik, medya, ticaret, sanayi ve hizmet alanında faaliyet göstermektedir.²⁰⁷Ciner Grubu'nun yönetim kurulu üyeleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 3.13.

Ciner Grubu Yönetim Kurulu Üyeleri

Üye Adı ve Soyadı	Görevi
Fercan Aykutlu	Başkan Yardımcısı 'A' Grubu İmza
Gürsel Usta	Yönetim Kurulu Başkanı 'A' Grubu İmza
Zafer Tolga Kabataş	Yönetim Kurulu Üyesi 'A' Grubu İmza

*Üyeler sermaye dağılımlarına göre değil, alfabetik sıraya göre listelenmiştir
Kaynak: www.ito.org.tr, (Erişim Tarihi: 06.05.2009)

Ciner Yayın Holding, 14 Eylül 2007²⁰⁸ tarihinde Ciner Holding bünyesinde kurulmuş ve gazete, dergi, kitap, radyo ve televizyon yayıncılık, yapımcılık, basım, dijital medya, dağıtım, perakende ve alternatif Telekom alanlarında faaliyet göstermektedir. Bünyesinde www.haberturk.com, Habertürk Radyo, Habertürk TV, Ajans Habertürk, Gazete Habertürk ve Kanal 1 gibi Türkiye'de faaliyet gösteren medya yayın organları ve Newsweek Türkiye, FHM, Marie Claire Maison, Marie Claire, Food and Travel, GEO, Mother and Baby gibi dünya üzerinde çeşitli ülkelerde yayınlanan dergilerin Türkiye'de yayımlanmasını sağlamaktadır.²⁰⁹

²⁰⁷ <http://www.parkgroup.com.tr/genel.php>, (Erişim Tarihi: 16.05.2009).

²⁰⁸ www.ito.org.tr, (Erişim Tarihi: 16.05.2009).

²⁰⁹ http://tr.wikipedia.org/wiki/Ciner_Medya_Grubu, (Erişim Tarihi: 16.05.2009).

Tablo 3.14.

Ciner Grubu'na Ait Şirketler (2009)

CİNER GRUBU	
ALAN	Şirketler
TELEVİZYON	Kanal 1, Habertürk.
DERGİ	FHM, Arena, OK, Marie Claire, Süper Dergi, Marie Claire Maison, Joy, Food and Travel, Mother and Baby, Newsweek, Brava Casa.
İNTERNET	www.haberturk.com , www.guncel.net .
RADYO	Habertürk Radyo.
GAZETE	Gazete Habertürk.
YAPIMCIİK	C Yapım Filmcilik.
YAYIMCILIK	Ciner Matbaa Yayımcılık,
DİĞER	<ul style="list-style-type: none"> • Enerji ve Madencilik; Park Termik, Park Teknik, Park Enerji, Park Elektrik, Eti Soda, Ceytaş Madencilik, Silopi Elektrik. • Sanayi ve Hizmet; Park Holding, Park Havacılık, Ceysan Ceyhan Dokuma, Lares Park Hotel (Antalya), Park Denizcilik, Park Havacılık, Park Tıp Sağlık, Park İnşaat, Park Sigorta ve diğer ticari faaliyetler ve sosyal projelerde hizmetler vermektedir.

Kaynak: www.parkgroup.com.tr, (Erişim Tarihi: 16.05.2009)

3.2.8. Diğer Medya Şirketleri

Albayraklar Grubu; 1952 yılında inşaat sektöründe faaliyet göstermeye başlamış, 1997 yılında Yeni Şafak Gazetesi satın alarak, medya sektörüne girmiştir. Şirket bünyesinde 50'den fazla firma bulunmakta olup, medya dışında, inşaat, sanayi, lojistik, hizmet ve turizm alanında faaliyet göstermektedir. Medya alanında; Yeni Şafak Gazetesi ve TVNet televizyonu bulunmaktadır.²¹⁰

Fox TV; Rupert Murdoch'ın sahibi olduğu News Corporation tarafından İhlas Grubu'na bağlı olan ulusal televizyon kanalı TGRT'yi satın alması ile yayın hayatına başlamıştır. 22 Nisan 1993 tarihinde yayın hayatına başlayan İhlas Holding'in yayın kuruluşu olan TGRT' nin isim ve yayın haklarının devredilmesinden sonra aynı frekans üzerine kurulmuştur. Satış işlemi 17 Aralık 2004 tarihinde gerçekleştirilerek, borsaya İhlas Holding tarafından bildirilmesi ve satış ile birlikte şirketin %56.5 devredilmiş oldu. News Corporation daha sonra bu şirketin diğer hissedarlarıyla da anlaşarak şirketin tümünü satın aldı. TGRT, 24 Şubat 2007 tarihinde kanal adını FOX olarak değiştirerek yayınına devam etmektedir. Fox grubuna bağlı TV kanalları şunlardır: Fox TV, Baby TV, FX tv, FoxLife.²¹¹

Kanal 7 Grubu; 1994'te İstanbul'dan yayın yapmaya başlayan kanalın sahibi Zekeriya Karaman adında işadamıdır. Yeni Dünya İletişim A.Ş Grubuna bağlı olan kanalın yayın hakları Hayat Görsel Yayıncılık A.Ş. devredilmiştir.²¹²

- **Televizyon;** Kanal 7, Ülke TV, Kanal7 Int,
- **Radyo;** Radyo7,
- **İnternet;** www.haber7.com , www.tumspor.com, www.kanal7.com.tr .

²¹⁰ <http://www.albayrak.com.tr/tarihce.asp#>, (Erişim Tarihi: 17.05.2009).

²¹¹ http://tr.wikipedia.org/wiki/Fox_T%C3%BCrkiye, (Erişim Tarihi:17.05.2009).

²¹² http://tr.wikipedia.org/wiki/Kanal_7, (Erişim Tarihi:17.05.2009).

Koza İpek Grubu; Kanal Türk 2004 yılında gazeteci Tuncay Özkan tarafından Yaşam Televizyon Yayın Hizmetleri A.Ş. adı altında kurulmuştur. Mali problem nedeniyle zor günler geçiren kanal Tuncay Özkan tarafından 12 Mayıs 2008 tarihinde Koza Grubu'na satılmıştır. Koza Grubun daha önceden sahip olduğu Bugün Gazetesi yanına bir de televizyon eklenmiş oldu. Koza Grubu başkanı Akın İpek'dir. Koza Grubu; Ovacık Altın Madeni, Mastra Altın Madeni, Kanaltürk ve Bugün gazetesinin sahibidir.²¹³

- **Gazete;** Bugün,
- **Televizyon;** Kanaltürk,
- **Radyo;** Kanaltürk Radyo.

Power Grubu; 3 radyo, 1 televizyon ve 1 internet sitesi olan Power Grubu, Vakko'lara aittir. 1934 yılında "Şen Şapka" adlı küçük bir şapka dükkanı açarak ticaret hayatına başlayan Vitali Hakko tarafından kurulmuştur.²¹⁴ Daha çok tekstil işi uğraşan grup, 2006 yılından Power Grup'u bünyesine alarak medya sektöründe de faaliyet göstermeye başlar. Power Grup; İstanbul'da kurulan Power medya grubuna ait müzik yayını yapan radyo ve TV kanallarından oluşmaktadır.²¹⁵

- **Televizyon;** Power Türk TV
- **Radyo;** Power100, Power Türk, Power XL,
- **Diğer;** PowerClub, (<http://www.powerturk.com/>)

Sancak Grubu; Max haber olarak Uzanlar tarafından kurulan Kanal 24, TMSF ihalesinde [Ali Özmen Safa](#) tarafından satın alındı daha sonradan kanal 2007 yılında

²¹³ http://tr.wikipedia.org/wiki/Koza_Grubu, (Erişim Tarihi: 18.05.2009).

²¹⁴ www.vakko.com.tr, (Erişim Tarihi:18.05.2009).

²¹⁵ http://tr.wikipedia.org/wiki/Power_T%C3%BCrk, (Erişim Tarihi: 18.05.2009).

Ethem Sancak'a devredildi.²¹⁶ Kanal 24 TV sahibi medya patronu Ethem Sancak Türkiye'de 2 milyar dolar cirolu ilaç dağıtımının yüzde 40'ını sahip [Hedef Alliance](#)'ın sahibidir. Ayrıca [Hedef Ecza Deposu](#)'nun sahibi ve Mısır ilaç dağıtımının lideri [UCP](#)'nin de yüzde 40 ortağıdır.²¹⁷

- **Gazete;** Star.
- **Televizyon;** Kanal 24.

Saran Holding, Sadettin Saran'ın sahibi olduğu, 1990 yılından beri farklı sektörlerde faaliyet gösteren bir şirketler topluluğudur. Saran Holding enerji, savunma sanayi, sağlık, medya ve yayıncılık alanında faaliyet göstermektedir. Uzun yıllardır medya sektöründe faaliyet gösteren Saran Holding, ulusal ve yerel TV kanallarına içerik sağlamaktadır. %65 pazar payına sahiptir. Bir çok yurtdışı spor programının yayın hakkına sahip olan Saran Holding, ayrıca yabancı çizgi film ve sinema filmlerinin Türkiye'de pazarlamasını yapmaktadır.²¹⁸Türkiye'deki ilk spor radyosunu kurmuştur. Saran Holding firmasına ait şirketler,²¹⁹

- **Televizyon;** History Channel Türkiye, Hallmark TV, Türkiye ve Biography Channel In Türkiye yayın hakları saran grubuna aittir.
- **İnternet;** www.radyospor.com, www.radyotimehaber.com.
- **Radyo;** RadyoSpor, Radyo Time Haber, RadyoPink, RadyoTatlıses.
- **Prodüksiyon;** Birçok TV kanalına program ve içerik hazırlamaktadır.
- **Dijital;** SDS (Saran Digital Studios) altyazı ve seslendirme hizmetleri sunmaktadır.

²¹⁶ [http://tr.wikipedia.org/wiki/24_\(televizyon_kanal%C4%B1\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/24_(televizyon_kanal%C4%B1)), (Erişim Tarihi: 18.05.2009)

²¹⁷ http://tr.wikipedia.org/wiki/Ethem_Sancak, (Erişim Tarihi: 18.05.2009).

²¹⁸ <http://www.sarangroup.com>, (Erişim Tarihi: 18.05.2009).

²¹⁹ <http://www.sarangroup.com/Default.aspx?Page=Holding&S=1&Si=0&Lg=0>, (Erişim Tarihi: 19.05.2009)

- **Reklam;** S Reklam
- **Hizmet;** HD Protek
- **Diğer;**
  - **Saran Savunma;** TSK'nın en önemli tedarikçilerinden biridir.
  - **Saran Enerji;** Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde enerji yatırımları yapmaktadır.
  - **Sağlık;** "The Vita Family" markası türkiye temsilcisi

ABC Medya; ABC Yapım, ABC Yayıncılık, ABC Görüntü Arşivi ve Telif Hakları Ajansı ile ABC Medya Pazarlama grupları ile faaliyet göstermektedir. Sahibi Murat Küçük'tür.

- **Gazeteler;** Fotospor, Şok,
- **Dergiler;** PC Tech, Game World,
- **İnternet;** www.abcfoto.net
- **Yayıncılık;** ABC Kitapları 27 kitap ile yayın dünyasında yer almaktadır.²²⁰

Başkent Üniversitesi: Kanal B, Başkent Üniversitesi'nin kurduğu ulusal yayın yapan bir televizyon kanalıdır. Ayrıca bu kanalla ilişkili bir de radyo istasyonu (Radyo Başkent) vardır.²²¹

Best Medya; Türkiye'nin ilk özel radyo kanallarından biri olan Best FM, 5 Şubat 1993 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Sahibi Emrah Hattat' tır.²²²

---

²²⁰ <http://www.abcmedya.com.tr/tr/publishing/index.html>, (Erişim Tarihi: 20.05.2009).

²²¹ http://tr.wikipedia.org/wiki/Kanal_B, (Erişim Tarihi: 20.05.2009).

²²² <http://radyo.sarki1.com/9-Best-FM.html>, (Erişim Tarihi: 20.05.2009).

- **Radyo;** Radyo 1, Best FM
- **İnternet;** www.naklenfutbol.com

Spectrum Medya Radyo Grubu; Süper FM, Metro FM, Joy FM, Joy Türk FM radyolarını 4 yıl önce TMSF'den satın alarak Türk medya sektörüne giren Kanadalı medya grubu Canwest hisselerini Mayıs 2009' da Spectrum Medya Grubu'na satmıştır. Spectrum Medya ise Türkiye'de kurulu özel girişim sermayesi şirketi Actera Group'un iştirakidir. Actera Group HSBC Türkiye Genel Müdürü Piraye Antika'nın eşi İsak Antika ve Murat Çavuşoğlu'nun birlikte kurduğu özel sermaye fonu yönetim şirketidir.²²³

Cem Medya; Cem radyo ve Cem TV, Cem Vakfı bünyesinde yılında kurulmuştur. Kurucusu Prof. Dr İzzettin Doğan'dır. Cem radyo, Cem TV ve Cem Haber Gruba son olarak ise www.habercem.com internet gazetesi katıldı.²²⁴

- **Radyo;** Cem Radyo
- **Televizyon;** Cem TV
- **İnternet;** www.habercem.com

Dünya Medya; Dünya Gazetesi 1952 yılında kurulmuştur. Falih Rifki Atay gazetesinin başyazarlığına getirilmiştir. Gazete siyasi çevrelerde büyük bir saygınlık kazanmıştır. Gazetenin sahibi olan Bedi Faik, daha sonradan gazeteyi İhsan Altinel adlı bir işadamına satmıştır. 1979'da yılında arsanın yerine gazete Hürriyet Gazetesine devredilmiştir. 1981 yılında Erol Simavi, Dünya Gazetesi'nin yönetimini Hürriyet Gazetesi'nin genel müdür olan Nezih Demirkent'e bırakmıştır. Nezih Demirkent 1950'de Son Saat'de gazeteciliğe başlamış sonra Yeni Sabah'a geçmiş orada önce spor

---

²²³ http://emlak.sabah.com.tr/ekonomi/canwest_in_radyolar_n_kanada.txt , (Erişim Tarihi: 20.05.2009).

²²⁴ www.cemmedya.com, (Erişim Tarihi: 20.5.2009).

yazarlığı sonra yazı işleri müdürlüğü yaptıktan sonra Yeni Gazete'nin genel yayın yönetmenliği yapmıştı. Yeni Gazete kapanınca Hürriyet Gazetesi'ne geçmiş sonra da genel yayın yönetmenliğine getirilmişti. Nezih Demirkent gazeteyi aldıktan sonra bir ekonomi gazetesine dönüştürdü.²²⁵

Daha sonradan gazete büyüme yoluna gitmiş ve Dünya Şirketler Grubu'nu oluşturmuştur. Şu anda gazetenin de bünyesindeki şirketler; Dünya Aktüel A.Ş., Dünya Süper Veb Ofset A.Ş., Dünya Yayıncılık A.Ş., Dünya Süper Dağıtım A.Ş. ve Eko A.Ş. şirketleri bulunmaktadır. Şirketler Grubu'nun yönetimi şu anda merhum Nezih Demirkent'in kızı Didem Demirkent'in elindedir.²²⁶ Şirketler;²²⁷

- **Gazete; Dünya Süper Veb Ofset;** 1981 tarihinde kurulmuş olan Dünya Süper Veb Ofset A.Ş. Dünya Gazetesi'ni yayınlamaktadır. Dünya Gıda, Makina Magazin ve Dünya İnşaat dergilerini de yayınlamaktadır.
- **Dergi; Dünya Aktüel;** 1984 yılında kitapevi zinciri olarak faaliyetine başlamıştır. Cambridge University Press, Cideb, Houghton Mifflin, Klett Verlag, Cle International ve Hachette; akademik kitaplarda, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler, IMF, Dünya Gıda Örgütü (FAO) yayınlarının Türkiye distribütörlüğünü yapmaktadır. Gentleman, PC World, Byte, Byte Plus, IT Pro dergilerini yayınlamaktadır.
- **Dağıtım; Dünya Süper Dağıtım;** Haber, ekonomi, aktüalite, moda, spor, kadın, bilgisayar, dekorasyon, hobi vs. her konuda yabancı gazete ve derginin dağıtımını yapar.
- **İnternet;** www.dunyastore.com , www.dunya.com .

---

²²⁵ Hıfzı Topuz, a.g.e., s. 182.

²²⁶ [http://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCnya_\(gazete\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCnya_(gazete)), (Erişim Tarihi: 20.05.2009).

²²⁷ <http://www.dunya.com/hakkimizda.asp>, (Erişim Tarihi: 20.05.2009)

MNG Holding; İlk firmasını 1976 yılında kurmuş olan Mehmet Nazif Günal, bugün 8 sektörde faaliyet göstermekte olan MNG Şirketler Topluluğu'nun sahibidir. İnşaat, taşımacılık, turizm, finans enerji ve medya alanında faaliyet gösteren MNG Holding medya alanında TV 8, MNG Haber Ajansı ve Ticaret A.Ş ile faaliyet göstermektedir.

MNG Haber Ajansı ve Ticaret A.Ş; 1997'de kurulmuş olan MNG Haber Ajansı, Şirket çeşitli internet portallarının yanı sıra yerli veya yabancı TV kanallarına da hizmet sunmaktadır. Holdingin diğer şirketleri;²²⁸

- İnşaat; Günal A.Ş., Mapa A.Ş.,
- Turizm; MNG Turizm ve Ticaret A.Ş., MEGA AU Turizm A.Ş.,
- Hava Taşımacılığı; MNG Havayolları ve Taşımacılık, MNG Kargo A.Ş.,
- Finans; MNG Factoring Hizmetleri A.Ş. ve MNG Finansal Kiralama A.Ş.
- Diğer; MNG Teknik A.Ş.

---

²²⁸ <http://www.mng.com.tr/index.php?id=137>, (Erişim Tarihi: 20.05.2009)

SONUÇ

Türkiye’de basın işletmeleri ilk olarak devlet eliyle kurulmuş ve desteklenmiştir. Daha sonradan gazete çıkarmak ve halka haber verme görevlerini birincil amaç olarak gören, genellikle gazetecilikten gelen kişiler kendi gazetelerini çıkarmaya başlayarak basının oluşumuna katkıda bulunmuşlardır.

1950’li yıllarda başlayan ve özellikle 1980’lerden itibaren, gazetelere sektör dışından gelen ve ticaret ile uğraşan kişiler basın işletmelerini satın alma yolu ile ya da hisse alımlarında bulunarak basın sektörüne giriş yapmışlardır. Sanayi, finans ve diğer sektörler ile bütünleşen medya zamanla , güç ve iktidar alanı haline gelmiştir. Geleneksel medya sahipliği yerini büyük sermaye gruplarına bırakmıştır. Böylelikle basın sektörü, basın dışı sektörlerden gelen kişilerin yönetimine geçmiş oldu.

1980’li yıllarda ise; Türkiye’de 24 Ocak 1980 yılında alınan ve uygulamaya konulan neo-liberal ekonomi politikaları ile serbest piyasa ekonomisine geçilmiştir. İthal ikame duvarların kaldırılması Türk ekonomi tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Kuşkusuz bu ekonomik kararların basın sektörünü etkilemesi de kaçınılmaz olmuştur. Ekonomi politikaları, büyük basın işletme sahiplerine çeşitli avantajlar sağlarken, küçük basın işletmelerini zor durumda bırakmıştır.

Neo-liberal politikalar ile birlikte, finans sektörü sermayesi basınla bütünleşmesini sağlamıştır. Böylelikle basının medyaya dönüşüm süreci hızlanmıştır. 1980 öncesinde basın, siyasal ve sosyal etkileri ile değerlendirilirken, 1980’den itibaren karları ile yani ekonomik öğeleri ön plana çıkmaya başlayan bir sektör olmuştur. Yaşanan dönüşümün en belirgin özelliklerinden biri de basın işletmelerinin sahipliğinde yani mülkiyet yapısında olmuştur. Daha önceden devletin ve gazetecilerin mülkiyetinde olan basın zamanla sahipliğini holdinglere bırakmıştır. Mülkiyette yaşanan değişimler ile sektörde tekelleşme eğilimi yaşanmış sektör belli bir sermayedarın elinde toplanmıştır. Bünyesine birden fazla basın işletmesi katan sermayedarlar da; böylelikle sektördeki ekonomik iktidarını kuvvetlendirme olanağı bulmuştur. 24 Ocak Kararları ardında mülkiyet ve iktidarında dönüşüm gösteren basın; sadece gazeteyi değil radyo,

televizyon ve internet gibi farklı alanları da içine alarak medyaya ve buna bağılı olarak medya sektörüne dönüşmüştür.

Basının ya da diğerk bir deyimle medyanın halk kitlelerine hitap etmesi yani insanları etkileme gücü yüksek olduğu aşıkardır. Basının kamusal görevlerinin başında “haber verme” görevi yer almaktadır. 1980 sonrasında ise basının ürünü olan gazete, dergi ve televizyonun içeriğinin toplumsal rolü azalmış, ürünlerin mali rolü daha ağır basmaya başlamıştır. Mülkiyet yapısının değışmesiyle medya sahibinin çıkarları doğrultusunda yayın yapan basına eskiden hükümet ve siyasal iktidarlar sansür uygularken, bugün içsel bir sansür söz konusudur.

Büyük olarak adlandırılan basın işletmelerinin elinde bulunan ya da birden fazla işletmenin mülkiyetine sahip olan işletmelerin, bünyelerindeki işletme sayısının fazlalığı bir bakıma onların sektörde var olan egemenliğini, iktidarını diğerk bir başka deyişle gücünü tanımlamaktadır. Bu nedenle işletmeler çapraz, yatay ve dikey bütünleşme yoluna giderek şirketleşme yolunu tercih etmişlerdir. Bunun sonucunda, basın işletmelerinin mülkiyeti belli başlı sermayenin yönetimine geçmiştir. Basın ya da medya sektöründe şirketleşme yoluna gidilmesinin en önemli nedeni sektörde egemen olma isteğı yani iktidar olmaktır.

24 Ocak Kararları'na kadar devlet, basını desteklemek için gazete kağıdı için basın işletmelerine yüksek bir sübvansiyon veriyordu. Kararların alınmasından bir sonraki gün yani 25 Ocak 1980'de sübvansiyonlar kaldırılmıştır. Ayrıca aynı anda gazete kağıdına %300'lere veren bir zam yapılmıştır. Gazetelerin hammaddesi olan gazete kağıdına yapılan zam, küçük basın işletmelerini ekonomik sıkıntıların içine sokmuştur. Finansal ve mali problem ile karşı karşıya kalan küçük basın işletmeleri, büyük basın işletmeleri karşısında rekabet edemez hale gelmiştir. Bunun sonucunda büyük basın işletmeleri, küçük basın işletmelerini de kendi bünyelerine katarak sektörde olan şirket sayısını fazlalaştırmışlardır. Devlet tarafından verilen sübvansiyonların kaldırılması basını mali sıkıntının içine sokmuştur. Basın için artık mali ve finansal sorunlar daha önem kazanmıştır. Artan kağıt fiyatları, enflasyon gibi nedenlerle basın ekonomik zorluklarla karşı karşıya kalmıştır.

Basın işletmelerinin finansal ve mali problemler yaşaması sonucunda basında yapısal bir dönüşümün başlangıcının da habercisi olmuştur. Bununla basın sektörü mali sıkıntıdan kurtulmak ve yayına devam edebilmek için yeni kaynak arayışına girmiş, basının medyaya dönüşümü hızlanmış, basın işletmelerinin mülkiyet yapısında değişimler yaşanmıştır.

Aile şirketlerinin sahibi olduğu gazeteler ve gazetecilik mesleğinden gelen kişilere ait olan basın işletmeleri; satın alımlar, yatay ve dikey bütünleşme ile mülkiyet yapısında değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Karacan ailesinin kuruluşundan itibaren sahibi olduğu Milliyet gazetesi o zamanki sahibi Emin Karacan tarafından gazetecilik ile ilgisi olmayan, işadamı Aydın Doğan'a satılmıştır

1990 yılından itibaren kurulmasına izin verilen özel televizyonlar ile gazete sahipleri aynı zamanda televizyon sahibi de olmak istemişlerdir. Yaşanan mali sıkıntıların atlatılması için en uygun görülen basının finans sermayesi ile bütünleşmesi olmuştur. 1990 'lardan sonra basın artık medyaya dönüşmüş, gazete, dergi, radyo, basım, dağıtım, internet gibi farklı ürünleri bünyesinde barındırır hale gelmiştir.

Bugün medya sektörü holdinglerin bünyesinde barınan bir sektör haline gelmiştir. Bu dönüşümün en temel nedenlerinden birisi 24 Ocak Kararları ile uygulanan ekonomi politikalar politikaları ve bu politikaların basın sektörü üzerindeki etkileridir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

1. Adaklı Gülseren, ***Türkiye’de Medya Endüstrisi***, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2006.
2. Altınok Pınar, ***24 Ocak Kararları, Dışa Açılma ve Uygulanan İktisat ve Maliye Politikaları***, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1991.
3. Atılğan Semra, ***Basın İşletmeciliği***, Betaş Basım Yayım, İstanbul, 1999.
4. Başkaya Fikret, ***Devletçilikten 24 Ocak Kararlarına: Türkiye Ekonomisinde Bunalım Dönemi***, Türkiye ve Ortadoğu Vakfı Özgür Üniversite Kitaplığı, İstanbul, 2004.
5. Birand Mehmet Ali ve Yalçın Soner, ***The Özal Bir Davanın Öyküsü***, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2001.
6. ***Büyük ve Lügat Ansiklopedisi***, 6. Cilt, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1971.
7. Cevizci Ahmet, ***Paradigma Felsefe Sözlüğü***, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2006.
8. Başkut Cevat Fehmi, ***Gazetecilik Dersleri***, Gazetecilik Enstitüsü, Yayın No:8, İstanbul, 1967.
9. Berberoğlu Güneş, ***Basın İşletmelerinin Organizasyon Yapıları ve Yönetim Şekilleri-Basın İşletmelerinde Bir Uygulama***, Gazeteciler Cemiyet Yayınları, No:34, İstanbul, 1991.
10. Biçer Fatma Buse, ***Türk Medya Sektöründe Yabancı Yatırımlar ve Televizyon Alanında Bir Örnek Olay Çalışması***, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.
11. Boratav Korkut, ***Türkiye İktisat Tarihi 1980-1985***, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1988.
12. Çam Esat, ***Siyaset Bilimine Giriş***, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, No: 2700, İktisat Fakültesi, No: 457, Güryay Yayıncılık, İstanbul, 1981.

13. am Esat, **Batı Demokrasisinde Siyasi İktidar İle İktisadi İktidar**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No:1198, İktisat Fakültesi, No:191, Hamle Matbaası, İstanbul, 1966.
14. Dalbudak Şulecan, **Türkiye’de Basın İşletmeciliğinin Doğuşu ve Gelişimi**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1989.
15. De Jouvenel Bertrand, **İktidarın Temelleri**, Birleşik Yayıncılık, İstanbul, 1997.
16. Demir Sertif, **1980 Sonrası İstikrar Tedbirleri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1987.
17. Dinçer Ömer, Yahya Fidan, **İşletme Yönetimine Giriş**, Betaş Yayınları, İstanbul, 2000.
18. Dişbudak Cem, **Atatürk’ün İktisadi Görüşlerinin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri**, Muğla Üniversitesi S.B.E. Dergisi, Atatürk’ün Doğumunun 125.Yılı ve Cumhuriyetimizin 83. Yılı Özel Sayısı, Muğla, 2006.
19. Duverger Maurice, **Siyaset Sosyolojisi**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1998.
20. Erer Tekin, **Basın Kavgaları**, Rek-Tur Kitap Servisi, İstanbul, 1965.
21. Ergin Hüseyin, **Muhasebeye Giriş**, Ekspres Matbaası, Kütahya, 2003.
22. Eştürk Özlem, **Türkiye’de Liberalizm: 1983-1989 Turgut Özal Dönemi Örneği**, Mustafa Kemal Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay, 2006.
23. Evliyagil Şevket, **Basın ve Basım İşletmeciliği Ders Notları**, Ajanstürk Bilim, Yayın No:4, Ankara, 1977.
24. Guenon Rene, **Maddi İktidar Manevi Otorite**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997.
25. Gökçe Köksal, **Medya-Sermaye-Siyaset İlişkisi ve Televizyon Haberleri**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001.
26. Görgülü Güventürk, **Basında Ekonomik Bağımlılık**, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, No:33, İstanbul, 1991.
27. Hançerlioğlu Orhan, **Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar**, 2. Cilt, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1977.
28. Işık Metin, **Kitle İletişim Sistemleri**, Konya, Eğitim Kitabevi, 2002.

29. İnan Afet, ***Devletçilik İlkesi ve Türkiye'nin 1. Sanayi Planı, 1933***, Türk Tarih Kurumu Basımevi, XVI. Seri, Ankara, 1972.
30. İnuğur M. Nuri, ***Basın ve Yayın Tarihi***, Der Yayınları, Yayın No: 107, 5. Basım, İstanbul, 2002.
31. İnuğur Nuri, ***Türk Basın Tarihi, 1919-1989***, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti, İstanbul, 1992.
32. Kadioğlu Zeynep Kaban, ***Küresel Medya Sermayesinin Hareketliliği ve Türk Medyası'na Etkileri***, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2001.
33. Kansu Aykut, ***1908 Devrimi***, İletişim Yayınevi, İstanbul, 1995.
34. Karaca Nuray Gökçek, ***Türkiye'de Basın Çalışanlarının İş İlişkileri ve Sorunları***, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir, 2000.
35. Kayacan İsa, ***Dünya'da ve Türkiye'de Gazetecilik, Basınımızın Anadolu Cephesi***, Ece Yayınları, Yayın No: 101, Ankara, 1996.
36. Kazgan Gülten, ***İktisadi Düşünce veya İktisadi Politik İktisadın Evrimi***, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1974.
37. Kazgan Gülten, ***Ekonomide Dış Açık Büyüme***, Altın Kitaplar Matbaası, İstanbul, 1988.
38. Kell Vladislav - Ovalson Mathei, ***Tarihsel Maddecilik Marksist Toplum Kuramının Ana Çizgileri***, Öncü Kitabevi, İstanbul,
39. Kejanlıoğlu Beybin, ***Türkiye'de Medyanın Dönüşümü***, İmge Kitabevi, Ankara, 2004.
40. Keyder Çağlar, Tekeli İlhan, ***Türkiye'de ve Dünya'da Yaşanan Ekonomik Bunalım***, Yurt Yayıncılık, Ankara, 1984.
41. Koloğlu Orhan, ***Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Basın***, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.
42. Kongar Emre, ***28 Şubat ve Demokrasi***, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.
43. Kocabaşoğlu Uygur, ***Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna (TRT Öncesi Dönemde Radyonun Tarihsel Gelişimi ve Türk Siyasal Hayatı İçindeki Yeri)***, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları, No: 442, Ankara, 1980.

44. Kuyucuklu Nazif, **Türkiye İktisadi**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1986.
45. Marx Karl, **Kapital- 1. Cilt**, Sol Yayınlar, İstanbul, 1986.
46. Nalçaoğlu Halil, **Medya ve Toplum İlişisini Anlamak Üzere Bir Çerçeve**, Derleyen: Sevda Alankuş, Medya ve Toplum, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003.
47. Parasız İlker, **Türkiye Ekonomisi 1923'den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları**, Ezgi Kitapevi, Bursa, 1991.
48. Polat Çetin, **Yoğunlaşma ve Piyasa Yapısı İlişkisi Çerçevesinde Türk Çimento Sektörünün Yapısal Analizi**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı No:2, Eskişehir, 2007.
49. Sönmez Mustafa, **Türkiye Ekonomisinde Bunalımlar**, Belge Yayınları, İstanbul, 1985.
50. Şenel Alaeddin, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1982.
51. Oskay Ünsal, **İletişimin ABC'si**, Der Yayınları, Yayın No:213, İstanbul, 2001.
52. Özgür Gülay, **Avrupa Birliği ve Türkiye'de Medya Sahipliği, Finans İlişkisi**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.
53. Öztekin Ali, **Siyaset Bilimine Giriş**, Siyasal Kitabevi, Antalya, 2003.
54. Özsever Atilla, **Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci**, İmge Kitapevi, Ankara, 2004.
55. Özkan Işık, **Basım ve Basın İşletmeciliği**, Bilgehan Basımevi, İzmir, 1985.
56. Toraman Özgür, **Avrupa Birliği ve Türkiye'deki Basın İşletmelerinin Genel Durumu**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005.
57. Tokgöz Oya, **Temel Gazetecilik**, İmge Kitapevi, Ankara, 2000.
58. Üstek Melike, **Türk Basın İle İngiliz Basının Tekelleşme ve Sahiplik Kavramları Altında İncelenmesi ve Karşılaştırılması**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.
59. Van Dijk Teun A., **"Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları"**, Medya İktidar, İdeoloji, Derleyen ve Çeviren: Mehmet Küçük, Ark Yayınevi, Ankara, 1994.

60. Yüksel Erkan, ***Türk Basınının Gelişiminde Basında Ekonomi ve Ekonomi Basını***, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 1996.
61. Yılmaz Şiir, ***1923'den Bu Yana Ekonomi Politikaları: Devletçilikten Devletin Tasfiyesine***, Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Cilt XXII., Sayı: 213, Ankara, 2001.
62. Tezel S. Yahya, ***Cumhuriyet Döneminin İktisat Tarihi 1923-1950***, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001.
63. Tokgöz Erdinç, ***Atatürk Dönemi İktisat Politikaları***, (H.Oktan Aktan, Kuter Ataç, Orhan Morgil, Ahmet Şahinöz, Mahmut Tokat), Ed: Bahaddin Yıldız), Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2002.
64. Topuz Hıfzı, ***100 Soruda Türk Basın Tarihi***, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1996.
65. Topuz Hıfzı, ***II Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi***, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003.
66. Türk-İş (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu), ***24 Ocak Kararları ve Kayıplarımız***, Türk-İş Yayınları, Ankara, 1995.

GAZETE VE DERGİ

1. Eryılmaz Tuğrul, ***Gazeteci Kendine de Sormalı***, Birikim Dergisi, Medya ve Etik Özel Sayısı, Sayı: 117, İstanbul, 1999.
2. Çankaya Özden, ***Televizyonculuğumuz 30 Yaşında***, Broadcast Dergisi, Ocak 1998.
3. Çelik Demirhan Burak, ***Basında Tekelleşme***, Mülkiye Dergisi, Cilt: 25, Sayı: 227, Ankara.
4. Hilav Selahhatin, ***Sosyalizm Teorisi ve Mülkiyet***, Vatan Gazetesi, 29.11.1962
5. Mumcu Ercan, ***Rekabet Üzerine Çeşitlemeler***, Hürriyet Gazetesi, 13.06.2004.
6. Özçelik Özer, Tuncel Özer, ***Atatürk Dönemi Ekonomi Politikaları***, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 1, Cilt: IX, Afyon, 2007.

7. Turgut Serdar, **İki Buçuk Parti Kalacak**, Hürriyet Gazetesi, 08.08.2001.
8. **İlhan Selçuk Holding Patronu**, Sabah Gazetesi, 23.05.2000
9. **Milliyetten Mektup**, Milliyet Gazetesi, 06.10.1980.
10. **Dengeler Değişti**, Zaman Gazetesi, 01.12.2000.
11. Hürriyet Gazetesi, 1 Mayıs 1948, Sayı:1.

İNTERNET KAYNAKLARI

1. Güngör Kamil, **İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler**,
http://www2.aku.edu.tr/~kgungor/kamil_gungor.pdf, (Erişim Tarihi: 10.10.2008)
2. Müftüoğlu Özgür, **İki Yüzyıl Geriye Döndük**,
<http://www.antimai.org/bs/ozgurm3.htm>, (Erişim Tarihi: 13.02.2009).
3. Kansu Aykut, **Bir Devrimi Anlamaya Çalışmak**,
<http://www.bianet.org/bianet/kategori/biamag/108125/1908-devrimini-anlamaya-calismak>, (Erişim Tarihi: 13.12.2008)
4. Özkan Abdullah, **Uluslar arası Medya Tekelleri ve Türk Medyasında Yabancı Sermaye**, <http://www.tasam.org/index.php?altid=1480>, (Erişim Tarihi: 03.01.2009).
5. Sönmez Mustafa, **Medya'nın 2005 Bilançosu ve 2006**, www.sendika.org, (Erişim Tarihi: 10.11.2008).
6. Tonguç Erdem, **Para Politikaları ve Finansal Piyasalar**,
<http://www.genbilim.com/content/view/1398/89>, (Erişim Tarihi: 02.03.2009).
7. www.tdk.gov.tr, (Erişim Tarihi: 02.10.2008).
8. <http://www.netpano.com/haber/981/%C4%B0ktidar/Nedir/Neden/Herkes/Pe%C5%9Finden/Ko%C5%9Far/>, (Erişim Tarihi: 10.10.2008)
9. http://islammektebi.blogcu.com/mulk-ve-mul-ki-yet-ne-dir_27944491.html, (Erişim Tarihi: 04.11.2008)
10. http://www.felsefe.gen.tr/john_locke_mulkiyet.asp (Erişim Tarihi: 06.11.2008)

11. http://www.alomaliye.com/5422_sayili_kanun_kurumlar.htm, (Erişim Tarihi: 10.11.2008).
12. http://tr.wikipedia.org/wiki/Birinci_Be%C5%9F_Y%C4%B1I%C4%B1k_Sanayi_Plan%C4%B1 (Erişim Tarihi: 17.02.2009).
13. [http://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrat_Part_i_\(1946\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrat_Part_i_(1946)), (Erişim Tarihi: 17.02.2009).
14. [http://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrat_Part_i_\(1946\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrat_Part_i_(1946)), (Erişim Tarihi: 17.02.2009).
15. www.wikipedia.org/wiki/Adalet_Partisi, (Erişim Tarihi: 19.02.2009)
16. www.ekonomist.com.tr/apps/dictionary.app, (Erişim Tarihi: 19.02.2009).
17. [http://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCrriyet_\(gazete\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCrriyet_(gazete)), (Erişim Tarihi: 20.02.2009)
18. http://tr.wikipedia.org/wiki/12_Eyl%C3%BCl_Darbesi, (Erişim Tarihi: 21.02.2009)
19. <http://www.biyografi.info/kisi/aydin-dogan>, (Erişim Tarihi: 06.04.2009)
20. www.ito.org.tr, (Erişim Tarihi: 06.05.2009).
21. <http://www.doganholding.com.tr/yatirimlar/medya.aspx>, (Erişim Tarihi: 06.05.2009)
22. http://www.dmg.com.tr/UserFiles/File/Download/0209_YKFaaliyet-KonsDYH.pdf, (Erişim Tarihi: 06.05.2009).
23. www.cukurovaholding.com.tr/turkce/mainpage.htm., (Erişim Tarihi: 08.05.2009).
24. [http://tr.wikipedia.org/wiki/Ak%C5%9Fam_\(gazete\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Ak%C5%9Fam_(gazete)), (Erişim Tarihi: 08.05.2009).
25. <http://arsiv.zaman.com.tr/2000/12/01/haberler/haberlerdevam.htm>, (Erişim Tarihi: 08.05.2009).
26. <http://www.cukurovaholding.com.tr/turkce/index2.htm>, (Erişim Tarihi: 08.05.2009).
27. http://www.dogusgrubu.com.tr/tr/icerik/47/2/web_sektorler/medya/, (Erişim Tarihi: 10.05.2009).
28. <http://www.calik.com/sayfa.aspx?id=11>, (Erişim Tarihi: 10.05.2009).

29. http://www.tmsf.org.tr/index.cfm?fuseaction=public.dsp_menu_content&content_id=320&menu_id=37&page2=1, (Erişim Tarihi: 10.05.2009).
30. http://www.ihlas.com.tr/view_section.aspx?sectionGuid=99745a6a-c89d-4f35-bc3e-3fdf47fcbb09, (Erişim Tarihi: 14.05.2009).
31. <http://www.parkgroup.com.tr/genel.php>, (Erişim Tarihi: 16.05.2009).
32. <http://www.albayrak.com.tr/tarihce.asp#>, (Erişim Tarihi: 17.05.2009).
33. www.vakko.com.tr, (Erişim Tarihi:18.05.2009).
34. <http://www.sarangroup.com>, (Erişim Tarihi: 18.05.2009).
35. <http://www.abcmedy.com.tr/tr/publishing/index.html>, (Erişim Tarihi: 20.05.2009).
36. http://tr.wikipedia.org/wiki/Kanal_B, (Erişim Tarihi: 20.05.2009).
37. <http://radyo.sarki1.com/9-Best-FM.html>, (Erişim Tarihi: 20.05.2009).
38. http://emlak.sabah.com.tr/ekonomi/canwest_in_radyolar_n_kanada.txt, (Erişim Tarihi: 20.05.2009).
39. www.cemmedya.com, (Erişim Tarihi: 20.5.2009).
40. <http://www.mng.com.tr/index.php?id=137>, (Erişim Tarihi: 20.05.2009)